

Wilt u a.u.b.
afstand houden

← 1,5 m →

Jaarverslag 2020

Jaarverslag

2020

Legereenheden

Army units

RIJKSMUSEUM VAN OUDHEDEN (1818)

Visie

Het Rijksmuseum van Oudheden heeft de overtuiging dat betrouwbare overdracht van kennis en uitwisseling over oude culturen het leven van nu verrijken en een anker vormen in de huidige samenleving.

Missie

Het Rijksmuseum van Oudheden wil het centrale podium in Nederland zijn, waar de Oudheid en de archeologie voor een divers publiek tot leven wordt gebracht. Door middel van tentoonstellingen, educatie, activiteiten, wetenschappelijke bestudering en (inter)nationale uitwisseling verhalen wij over de relevantie van de Oudheid in heden en verleden.

Motto

Gevoed door de oudheid, gemotiveerd tot overdracht.

Kernwaarden

Verbindend, authentiek, initiatiefrijk, betrouwbaar, publieksvriendelijk

BankGiroLoterij
WIN MEER, BELEEF MEER

Het RMO wordt gesteund door de BankGiro Loterij.

Colofon

Foto's

Robbert Jan Looman (RMO), Rob Overmeer, Bibi Veth, en Ilona Hartensveld, tenzij anders vermeld

Teksten

Medewerkers RMO, tenzij anders vermeld

Samenstelling / eindredactie

Berber van der Oord en Wlm Weljland

Vormgeving

Marta Klement & Jos Robijn, Hart Voor De Zaak (huisstijl van Studio Dumbar)

Digitale print

DigiForce

© Rijksmuseum van Oudheden 2021

www.rmo.nl

Afbeelding voorzijde

Dit grafbeeld van Maya en zijn echtgenote Merit is een topstuk uit de Egyptische collectie. Het stamt uit de tijd van de farao's Toetanchamon en Horemheb, omstreeks 1325 v. Chr. Maya was een soort minister van Binnenlandse Zaken en Financiën en bouwheer voor de koningen. Begin 2020 opende een kleine tentoonstelling over de dodenstad Sakkara, waar dit beeld is opgegraven.

Afbeelding achterzijde

Het origineel van de portretkop van de Griekse filosoof Aristoteles is gevonden bij de opgraving onder het Acropolismuseum. Deze replica is geschonken door de Griekse president tijdens zijn staatsbezoek in 2017.

Inhoud

Vooraf	7
Bijdragen	9
Fondsen op naam	11
Voorwoord	13
Verslag uit de raad van toezicht	14
Afspraken met het Ministerie van OCW	17
Subsidieverplichtingen	18

1

Hoofdstuk 1: Publieksfunctie

1.1 Centraal podium	20
1.2 Leeromgeving	42
1.3 Verbinden Oudheid en heden	52

2

Hoofdstuk 2: Collectie- en wetenschappelijke functie

2.1 Erfgoedwet en collectiebeheer	58
2.2 Centraal podium: zichtbaarheid en mobiliteit	73
2.3 Leeromgeving: kennisoverdracht en onderzoek	76

3

Hoofdstuk 3: Algemeen Beheer

3.1 Diversiteit, Inclusiviteit en fair practice	92
3.2 Personeel	93
3.3 Veiligheid en gebouwenbeheer	95
3.4 Financiën en Jaarrekening	97
3.5 Bijdragen van derden	100

Bijlagen

I	Governance Code Cultuur	102
II	Inkomende bruiklenen	105
III	Kortlopende uitgaande bruiklenen	106
IV	Langdurig uitstaande bruiklenen	107
V	Publicaties	109
VI	Nevenfuncties	111
VII	Samenstelling raad van toezicht per 31/12/2020	112
VIII	Organogram	

Vooraf

In de periode 2017-2020 is de structuur van het Jaarverslag gerelateerd aan de drie hoofddoelen die het museum zich heeft gesteld:

Centraal podium

Het RMO is het centrale podium voor de presentatie van de archeologie en de oudheid, ook buiten de muren van het museum. Hierbij is aandacht voor onderwerpen uit de archeologie van het mediterrane gebied, het Midden-Oosten en Nederland. Het museum zoekt verbinding met (Inter)nationale musea en culturele instellingen, werkt multidisciplinair, thematisch en zoekt de veldarcheologie op, om met dit samenspel van factoren nieuwe en bestaande doelgroepen te bedienen.

Leeromgeving voor iedereen

Het RMO functioneert als leeromgeving voor kinderen, jongeren, volwassenen en docenten. Het belichaamt een onderwijstype (gymnasium). De collectie vertelt het verhaal over de eerste vier tijdvakken uit de Canon en is verbonden met het curriculum in het primair onderwijs (po) en alle niveaus in het voortgezet onderwijs (vo). Het museum bedient meerdere schoolvakken (beeldende vorming, Griekse en Latijnse taal en cultuur, filosofie en geschiedenis).

Reflectie verleden versus heden

Het RMO reflecteert vanuit (wetenschappelijke) kennis over culturen uit de oudheid en de archeologie op de actualiteit en vice versa. Het draagt bij aan het debat over hedendaagse kwesties middels lezingen, debatten, educatieve programma's en presentaties. Hierbij past aandacht voor de continuïteit van de oudheid als veranderlijk referentiepunt (receptiegeschiedenis).

Deze drie hoofddoelen worden in de Jaarverslagen 2017-2020 gekoppeld aan de publieks- en de collectiefunctie. De wetenschappelijke functie is ondersteunend aan deze twee functies en loopt als rode draad door de hoofdstukken heen.

Bijdragen

Het RMO is de navolgende organisaties erkentelijk voor hun bijdragen aan projecten:

Behoud, beheer en ontsluiting	Ministerie van OCW
Structurele partner	BankGiro Loterij
Consortium Egyptisch Museum Caïro	Europese Commissie, I.s.m. Louvre, British Museum, Neues Museum Berlijn en Museo Egizio Turijn
Cyprus - Eiland in beweging	Cyprus: Departement van Oudheden, Ministerie van Transport, Communicatie en Openbare Werken, Cyprus Museum Nicosia, A.G. Leventis Foundation, Ministerie van Toerisme, Press and Information Office Nederland: Ambassade van de Republiek Cyprus, Prins Bernhard Cultuurfonds, Labrys Reizen, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)
Doggerland - Verdwenen wereld in de Noordzee	Mondriaan Fonds, RCE, Provincie Zuid-Holland
Metamorfoze II	Bureau Metamorfoze
Nederland in het jaar 1000	Mondriaan Fonds
Overdracht Romeinse palen limesweg	Provincie Zuid-Holland
Presentatie sarcofaag van Simpelveld	Vereniging Rembrandt, Turing Foundation
Restauratie papyrus van Kenna	Vereniging Rembrandt namens haar Van der Klaauwfonds
Restauratie codex	Stichting Boek & Wurm, Van der Mandele Stichting
Restauratie gipsen en glas	BankGiro Loterij
Romeinen langs de Rijn	Fonds 1818, GravIn van Bylandt Stichting, Prins Bernhard Cultuurfonds Zuid-Holland
Sakkara - Leven in een dodenstad	NWO-Vidi subsidie
Schoolprogramma Leiden/Delft	Rabobank Leiden-Katwijk
Textiel uit Egypte	Fair Trade Egypt, Knoop-Komplexfonds
The walking dead	NWO-Vidi subsidie
Week van de Klassieken	Tresoar, Allard Pierson, Athenaeum Boekhandel, Nederlands Klassiek Verbond, Addisco Onderwijs, Labrys Reizen, uitgeverij Athenaeum-Polak & Van Gennep, National Geographic Historia, Kennislink, Museum Het Valkhof, Uitgeverij Hermalon, Lampas, Vereniging Classici Nederland, Vereniging Vrienden van het Gymnasium, Hereditas Nexus, Primavera Pers, Uitgeverij Omniboek.

Fondsen op naam

Het RMO is de schenkers van fondsen op naam erkentelijk voor hun betrokkenheid. Bij het instellen van deze fondsen wordt rekening gehouden met de doelstellingen van de schenker, de bestemming en de looptijd. Indien door de schenker geen grenzen aan de looptijd zijn gesteld, houdt het museum (een gedeelte) van het fonds minimaal vijf jaar in stand. Het museum is een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI) en is erkend door het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF).

Fondsen op naam	Doel
Asklepiosfonds	Aankoop Etruskische en Egyptische voorwerpen
BankGiro Loterijfonds	Aankoop, restauratie, herinrichting, projecten
Dhr. B.W.J. Niemeijerfonds	Internationale samenwerking
Dhr. en mevr. Knoop-Kompierfonds	Antiek textiel
Dhr. en mevr. Postmafonds	Noordzeearcheologie
Drs. W. Barreveldfonds	Studentendeelname aan opgravingen
Eega van Asklepiosfonds	Aankoop Etruskische en Griekse voorwerpen
Elisabet Hussfonds	Aankoop, onderzoek en bibliotheekaanwinsten
Gildemeesterfonds	Aankoop
Nico en Riekie Bijnsdorp Glasfonds	Glas uit de Oudheid
Van der Schansfonds	Aankoop en restauratie

Voorwoord

Donderdag 12 maart. Terwijl Anton van Hooff zijn boek *Klassieke liefde. Eros en seks naar Ovidius* presenteert, waarbij hij tamelijk expliciet de vele aspecten van seksualiteit in de Klassieke Oudheid bespreekt aan de hand van de *Ars amatoria* van Ovidius, wordt bekend gemaakt dat bijeenkomsten met meer dan honderd mensen in één ruimte niet toegestaan zijn. Als de Museumvereniging aan het eind van de middag op zijn website stelt dat musea met meer dan honderd bezoekers moeten sluiten, besluit het RMO de deuren de volgende dag niet te openen.

Het leek het een regelmatig jaar te worden met de gebruikelijke hoeveelheid activiteiten, zowel naar aanleiding van als los van de tentoonstellingen. De drie hoofddoelstellingen (het museum als leeromgeving, als verbindende factor tussen heden en verleden en als centraal podium van de Oudheid) zouden als vanouds centraal staan. Vanaf 13 maart kreeg het jaar een ongekende wending. Met de eerste van drie sluitingen stopten alle activiteiten die fysiek zouden plaatsvinden. Evenementen, boekpresentaties, lezingen en cursussen werden niet meer georganiseerd. Na teleurgestelde reacties van degenen die de tijdelijke tentoonstelling Cyprus - Eiland in beweging in het laatste weekend nog hadden willen bezoeken, werd direct een digitale rondleiding op YouTube geplaatst. Tot eind mei konden geïnteresseerden via de website en sociale media kennismaken met de collectie onder de noemer RMO Thuis. Het fysieke bezoek kwam vanaf 1 juni weer op gang. Nevenactiviteiten werden online georganiseerd, soms in samenwerking met externe partijen, zoals de digitale Week van de Klassieken. Dat gold evenzeer voor online lessen voor scholen.

Een strikt maximaantal bezoekers per timeslot, een minimum aan publieksactiviteiten en drie verplichte sluitingen van bij elkaar drieënhalve maand maakten dat het bezoekerscijfer halveerde van ruim 200.000 in de voorgaande jaren tot 92.022. Over de periode 2017-2020 komt het gemiddelde daarmee op 186.849 bezoekers per jaar uit. De voorgenomen internationale tentoonstelling over de keizer Domitianus is noodgedwongen verzet naar oktober 2021. In plaats daarvan werden de zomertentoonstellingen verlengd en opende in het najaar de kindertentoonstelling Op zoek naar Toetanchamon.

Intern zijn alle beheersmaatregelen gecoördineerd door een coronateam, bestaande uit de managementleden en vier medewerkers. Het hoofd beveiliging was corona-coördinator. Alle medewerkers zijn zestien keer per mail transparant ingelicht over de gevolgen van de sluiting en de pandemie. Digitaal vergaderen is inmiddels de dagelijkse praktijk. De inzet en toewijding van alle medewerkers en – waar het kon – vrijwilligers is groot geweest. Er is veel van hen gevraagd op het gebied van thuiswerken, aanpassingen in het eigen werk en het verrichten van andere werkzaamheden. Wij zijn hiervoor eenieder zeer erkentelijk.

Financieel gezien is het museum 2020 goed doorgekomen, mede door de robuuste reserves, het (noodgedwongen) schrappen van uitgaven, de ruimhartige extra steun van het ministerie van OCW en het partnerschap met de BankGiro Loterij. Ook het mecenaat van particuliere schenkingen en publieke en private fondsen is ondersteunend geweest. Voor deze steun is het RMO alle begunstigers dankbaar.

Wim Weijland,
directeur

Verslag raad van toezicht

De beperking van het bezoek en de noodzaak voor de medewerkers om thuis te werken, bepaalden vanaf maart het beeld. Juist voor medewerkers die een deel van hun trots en plezier ontlenen aan het zich 'openstellen', sneed dit diep. Makkelijk was het niet. De raad zag met bewondering hoe de RMO-gemeenschap daarmee is omgegaan. De raad wil alle RMO-collega's daarvoor bedanken: zo is het toch een waardevol jaar geworden. De raad is in het bijzonder blij met het optreden van de directeur en met hem het managementteam. Zij speelden een leidende en ondersteunende rol.

De raad van toezicht houdt integraal toezicht op het beleid, op de algemene gang van zaken en op de continuïteit. Daarbij zijn de relevante wetgeving, de statuten, de Code Diversiteit en Inclusiviteit, de Governance Code Cultuur en de Fair Practice Code leidend. Het toezicht omvat de realisatie van de strategische doelstellingen, de opzet en de werking van de planning en controlecyclus, het risico-management en de naleving van wet- en regelgeving, waaronder de subsidievoorwaarden. De raad onderscheidt drie rollen: de toezichtrol, de werkgeversrol en de adviesrol.

Per 1 mei zijn drie nieuwe raadsleden benoemd: Cateautje Hijmans van den Bergh, Disa Jironet Loewe en Annemarie van Geel. De leden Maarten Asscher en Erna Kortlang traden af na twee termijnen van vier jaar. De procedure voor de werving van een nieuwe voorzitter is vastgesteld. De raad kent een remuneratiecommissie en een auditcommissie. In de raad is de kennis en ervaring vertegenwoordigd die nodig zijn voor goed toezicht. Het beleid en de concretisering ervan maken deel uit van de informatie die de directeur verstrekt, naast financiële prognoses en managementrapportages. De raad vergaderde zes keer. Op de agenda stonden naast de reguliere punten, opgenomen bij de reflectie op de Governance Code Cultuur (zie bijlage I), de volgende aandachtspunten:

Coronagevolgen

- De zakelijke en empathische berichtgeving van het management over de coronacrisis. De raad vond het optreden daadkrachtig en transparant, naar de organisatie en de raad van toezicht.
- De gevolgen van de pandemie in relatie tot de continuïteitsreserve en de OCW-compensatie. Dat leidde tot drie maal een financiële prognose.
- Het zich laten informeren over andere werkzaamheden voor medewerkers gedurende de sluitingen.
- Het zich laten informeren over het thuiswerken in relatie tot de zorgplicht van de werkgever.
- De consequenties van de pandemie voor de programmering.
- De evaluatie van het jaarplan 2020, waarbij de raad het museum complimenteerde voor de prestaties en de veerkracht in dit abnormale jaar.

Honorering

- Herijking van de honorering 2021 van de directeur en de leden van de raad van toezicht.

Risico-inschattingen

- De stand van zaken op het gebied van financiering en herkomstonderzoek van de mogelijke aankoop van een collectie cameeën.
- De gevolgen van de Wet Arbeidsmarkt in Balans.
- De risico's van de Egypte-tentoonstelling in Japan, met een focus op de transportrisico's en het financiële risico bij uit- of afstel.
- Het feit strafrente te moeten voldoen op het vermogen in relatie tot de mogelijkheden om schatkistbankieren en beleggen in de toekomst te heroverwegen, of het vermogen te spreiden over diverse banken.

Subsidie en activiteitenplan

- Het visitatiekader en de toekomstige zelfevaluatie is besproken.
- De directeur voerde gesprekken met alle raadsleden over de verwachtingen voor 2021-2024, met een focus op diversiteit en inclusiviteit.
- De goedkeuring van het activiteitenplan 2021-2024, inclusief de meerjarenbegroting.

Overig

- De mogelijke teruggave van een object aan Italië.
- Een presentatie van conservator Amkreutz over de voorgenomen tentoonstelling Doggerland.

Sander van den Eijnden,
Voorzitter raad van toezicht

Samenstelling raad van toezicht per 31/12/2020

	Functie in raad	Functie in samenleving
Drs. Sander P. van den Eijnden	Voorzitter, lid remuneratiecommissie	Voorzitter college van bestuur Hogeschool Leiden
Dr. Annemarie van Geel	Lid, benoemingscommissie voorzitter	Eigenaar Faraasha Middle East Training & Advisory
Drs. Cateautje M.L. Hijmans van den Bergh MBA	Lid, auditcommissie	Bestuurslid Autoriteit Consument & Markt
Disa F. Jironet LLM LLB	Lid, benoemingscommissie voorzitter	Officier van justitie, parket Amsterdam
Prof. dr. Ineke Sluiter	Lid	Hoogleraar Griekse taal & cultuur, Universiteit Leiden
Marc van den Tweel	Lid, auditcommissie, benoemingscommissie voorzitter	Algemeen directeur Natuurmonumenten
Prof. dr. Miguel John Versluys	Lid, contactpersoon ondernemingsraad	Hoogleraar klassieke en mediterrane archeologie, Universiteit Leiden

Voor meer informatie over de raad van toezicht wordt verwezen naar bijlage VII.

Resultaatafspraken

	OCW Afspraak	2019	2020				
Totaal bezoek	150.000	211.736	92.022				
Reguliere bezoeken	122.500	167.836	76.784				
Bezoeken primair onderwijs	10.000	18.476	6.884				
Bezoeken voortgezet onderwijs	12.500	15.700	3.786				
Bezoeken mbo/hbo/wo	5.000	9.724	4.568				
Specificatie bezoeken							
Gratis, excl. scholieren en < 5 jaar	12.000 (8%)	13.764 (6,5%)	2.000 (2,2%)				
Gratis bezoeken < 5 jaar	n.v.t.	2.285	1.311				
Betaalde bezoeken	138.000	177.211	77.259				
Bezoeken website	650.000	442.591	418.582				
Unieke bezoekers website	533.000	288.594	278.854				
Overige activiteiten							
Overige activiteiten	Doel activiteiten	Doel deelnemers	2019	Deelnemers 2019	2020	Deelnemers 2020	
Schoolgebonden activiteiten	45	4.000	185	5.093	91	2.152	
Waarvan po	Incl.	Incl.	65	1.766	50	1.353	
Waarvan vo	Incl.	Incl.	90	2.727	21	609	
Waarvan mbo/hbo/wo	Incl.	Incl.	30	600	20	410	
Openbare activiteiten	200	25.000	642	42.321	394	20.025	
Totaal overige activiteiten	245	29.000	827	47.414	485	22.397	

Subsidieverplichtingen

Het melden van feiten, omstandigheden en wijzigingen van activiteiten met subsidiegevolgen.

Deze waren er niet.

Het leveren van kwaliteit, getoetst aan de begrippen vakmanschap, vernieuwing en oorspronkelijkheid. Het bevorderen van educatie en participatie met de ambitie een divers publiek te bedienen. Het aantonen van de maatschappelijke waarde van het museum en zijn activiteiten. Aandacht voor geografische spreiding. Het melden van concrete resultaten op het gebied van ondernemerschap.

Hiervan wordt in dit jaarverslag verantwoording afgelegd.

Het melden van goed werkgeverschap voor artiesten en kunstenaars. Het melden van resultaten op het gebied van talentontwikkeling en makers.

Er is een platform geboden aan de leden van de textielgroep QS2. Hun werk was onderdeel van de expositie Textiel uit Egypte en zou onderdeel zijn van het vijfjaarlijkse Leidse textielfestival, dat helaas geen doorgang vond.

Het voldoen aan de Wet Normering Topinkomens.

In de jaarrekening is verantwoording afgelegd over het salaris van de directeur en de vergoeding voor de leden van de raad van toezicht. De accountant stelde vast dat de vereisten voor de WNT zijn nageleefd.

Internationale activiteiten melden aan DutchCulture.

Dit is gedaan via het invullen van The DutchCulture Database.

Verantwoording over aanpassingen in het bedrijfsnoodplan, dat geldt als veiligheidsplan.

Er waren geen aanpassingen.

Verantwoording over het gebruik van eventuele derivaten.

Het RMO belegt niet.

De Governance Code Cultuur toepassen.

Dit is in dit jaarverslag verantwoord.

Toepassing Code Diversiteit en inclusie

Het in 2018 vastgestelde beleidsplan, dat was afgeleid van de Code Culturele Diversiteit, is getoetst aan de herziene Code Diversiteit en Inclusie. Dit is gedaan in nauwe samenspraak met een projectgroep van zeven medewerkers. Er zijn concrete doelstellingen geformuleerd voor 2021-2024 op het gebied van personeel, publiek, programmering en partners. Deze doelstellingen maken onderdeel uit van het Activiteitenplan 2021-2024.

De jaarrekening en het bestuursverslag zijn voor 01/04 bij het Ministerie van OCW ingediend.

Hieraan is voldaan.

Het voldoen aan aanbestedingsregels.

Er zijn geen projecten geweest waarbij de aanbestedingsregels zouden gelden.

Een collectieplan vaststellen conform de ICN-Handleiding met een planmatig beleid voor het collectiebeheer.

Het collectieplan 2021-2024 is vastgesteld.

Het actualiseren van een meerjarig onderhouds- en investeringsplan (MOIP). Het bij het Ministerie indienen van een onafhankelijk bouwkundig inspectierapport.

Een geactualiseerd plan is op tijd ingediend bij het ministerie van OCW.

Het indienen voor 1 december van een activiteitenplan 2021/2024 en een meerjarenbegroting.

Dit is op tijd ingediend. Als basis voor het activiteitenplan, dat tevens dient als beleidsplan, is gebruik gemaakt van de volgende deelbeleidsplannen:

Deelbeleidsplannen 2021/2024	Status
Code Cultural Governance beleid	Jaarlijks actualiseren
Collectieplan	Vastgesteld
Communicatie- en marketingplan	Vastgesteld
Diversiteits- en inclusiviteitsbeleid	Vastgesteld
Duurzaamheidsbeleid	Vertaald in plan van aanpak
Educatiebeleid	Vastgesteld
Fair Practice Code reflectie	Jaarlijks actualiseren
Informatiebeleidsplan	Vaststellen eerste kwartaal 2021
Integraal integriteitsbeleid	Geactualiseerd
Onderzoeksplan	Vastgesteld
Publicatiebeleid	Vastgesteld
Risicomanagement	Reflectie in jaarrekening
Tentoonstellingsbeleid	Vastgesteld
Vrijwilligers- en stagebeleid	Geactualiseerd

1

1.1 Het museum als centraal podium.

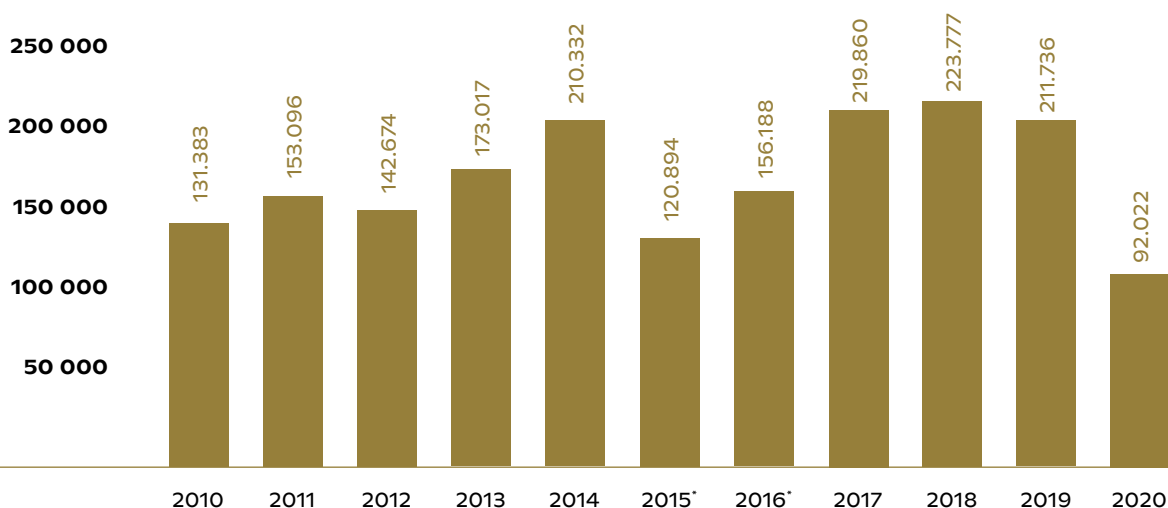
1.2 Het museum als leeromgeving.

1.3 Verbinden Oudheid en heden.

1.1 Centraal podium

Om het centrale podium van de Oudheid te zijn (voor publiekspresentaties en als wetenschappelijk instituut) is het nodig dat het RMO meer is dan een verzameling expositiezalen én meer dan een archeologisch centrum. Het is een podium voor de Oudheid in brede zin. De doelstellingen van alle activiteiten zijn publieksbinding, relatiemarketing en het bewerkstelligen van (herhaal-) bezoek. Het museum focust op vijf doelgroepen, getypeerd op basis van leeftijd, geslacht, opleiding, gezelschap, bezoekfrequentie, diversiteit, motivatie en reisafstand.

Bezoekcijfers

*2015: Zeven maanden sluiting.

*2016: Van januari t/m maart geen tentoonstellingen wegens verbouwing.

Het doel is het behalen van 150.000 bezoekers per jaar. Een strikt maximaal aantal bezoekers per dag, een minimum aan activiteiten en drie verplichte sluitingen van in totaal drieënhalve maand, maakten 2020 tot een lastig jaar. Het bezoekerscijfer halveerde van ruim 200.000 in de voorgaande jaren tot 92.022. Over de periode 2017-2020 komt het gemiddelde op 186.849 bezoekers per jaar uit.

Bijna de helft van de bezoekers bezocht het museum vóór de eerste sluiting, ten tijde van de wintertentoonstelling Cyprus. Na de heropening kende het museum naar omstandigheden een goede zomer. De tentoonstelling over keizer Domitianus is verzet naar oktober 2021. In plaats daarvan werden de zomertentoonstellingen verlengd en opende voor de herfstvakantie Op zoek naar Toetanchamon, die eerst in 2022 te zien zou zijn, honderd jaar na de vondst van het graf. Gedurende de periode dat het museum in het najaar geopend was, waren alle vakantiedagen en weekenden volgeboekt. Het laatste kwartaal bleef mager, omdat het museum tweemaal de deuren moest sluiten.

Het museum was 35 weken 49 uur per week open. Bij de Cyprustentoonstelling waren er maandagopenstellingen. Na de eerste sluiting werd besloten alle dagen te openen om het bezoek beter te spreiden. Bij de kassa wordt het percentage buitenlandse bezoekers geturfd. Dit bedroeg 3,3% (2019: 3,8%).

Foto: Sander van den Eijnden

Publieksonderzoek

Het continue onderzoek van Hendrik Beerda Consultancy, waarmee het museum onderzoek laat uitvoeren naar waardering, merkkracht en herhaalbezoek, leverde door de lagere bezoekersaantallen een beperkte respons op. Desalniettemin werd het museum positief gewaardeerd met een 8.3 gemiddeld en heeft 63% van de bezoekers de intentie het museum opnieuw te bezoeken (bij musea is dit 57%). Van de bezoekers beschouwt 53% het RMO als uniek. Twee derde van de bezoekers vindt het aanbod leerzaam, de kwaliteit ervan hoog en het personeel en de sfeer vriendelijk. Verbeterpunten zijn een sterker onderscheidend aanbod voor kinderen en meer aandacht in de media.

Er is een Mentality-meting door Motivaction uitgevoerd om tot een nieuwe doelgroepindeling en -benadering te komen. Het waardemodel van Motivaction verdeelt Nederlanders naar levensinstelling in acht milieus. Door deze meting weet het museum beter wie de huidige kernbezoekers zijn en hoe media effectiever kunnen worden ingezet om hen te bereiken. Daarnaast geeft het inzicht in welke milieus onvoldoende bereikt worden met het huidige aanbod en de communicatiecampagnes.

Tentoonstellingsdoelen

Doel	2017	2018	2019	2020
12	17	14	12	15

Met veertien tentoonstellingen en een expositie in Japan is het doel gehaald. De drie actualiteitenpresentaties zijn niet meegeteld. In voorjaar en zomer worden deelverzamelingen belicht en onderzoek gepresenteerd. In herfst en winter wordt doorgaans een potentiële blockbuster gepresenteerd met een aanzienlijk buitenlands bruikleen. Dat was in 2020 niet mogelijk. De tentoonstelling over keizer Domitianus met 33 internationale bruikleengevers is een jaar uitgesteld.

De tentoonstellingen worden in onderstaande tabel gerelateerd aan de drie hoofdoelen. Het is evident dat bij deze doelen het leveren van kwaliteit, getoetst aan de begrippen vakmanschap, vernieuwing en oorspronkelijkheid, een vereiste is, evenals het bevorderen van educatie en participatie en het aantonen van de maatschappelijke waarde van het museum en zijn activiteiten.

Tentoonstellingen	Leeromgeving	Podium Oudheid	Oudheid versus heden / receptiegeschiedenis
Cyprus - Eiland in beweging	Schoolprogramma's, audiotours, rondleidingen, publicatie, lezingen	Grootste expositie ooit over Cyprus	Aandacht voor hedendaagse en klassiek moderne kunstenaars
Chlorakas - Palloures	n.v.t.	Valorisatie opgraving	n.v.t.
Sakkara - Leven in een dodenstad	n.v.t.	Valorisatie NWO-Vidi project	Aandacht voor nieuwe technieken
Studio RMO	Tekenatelier	Restauratie op zaal	Herwaardering van gipsen replica's
Archeologie in het 'Heilige Land'	Studentenproject	Valorisatie NWO-Vidi project	Vroeg 20ste-eeuwse fotografie
Textiel uit Egypte	n.v.t.	Textiel voor het eerst in 25 jaar getoond	Samenwerking met textielgroep QS2
Romeinen langs de Rijn	Diversiteit van samenleving langs de limes tonen	Aandacht voor limes als toekomstig werelderfgoed	Aandacht voor 20ste-eeuwse opgravingsgeschiedenis
Glas	Lezingen	Topcollectie aangevuld met particulier bruikleen	Inclusief hedendaagse glaskunst
Op zoek naar Toetanchamon	Spelenderwijs leren met interactives en replica's	Kinderen een toegankelijke expositie bieden	Aandacht Egyptomania
Verbeelding van Egypte	n.v.t.	Geschiedenis van de Egyptologie	Archivalia en antiquarische boeken
Oud-Europa	Resultaat NWO-Museumbeurs	Onbekende collectie presenteren	Geschiedenis en de (her-) waardering van de collectie
Retourtje verleden	Uitleg hoe archeologie wettelijk verankerd is	Verbinding RMO met veldarcheologie	150 jaar opgraven langs het spoor
Megalithisch Malta	n.v.t.	Prelude voor Malta-tentoonstelling (2021)	Foto's
Actualiteitenpresentaties			
Iraanse schenkkannen	n.v.t.	Aanwinst in perspectief	
Ramses VI Zoetekauw	n.v.t. Studentenproject	Nieuws brengen Valorisatie	
Buiten het museum			
Egypt. Land of Discoveries	n.v.t.	n.v.t.	Aandacht geschiedenis van het onderzoek

Vaste opstelling

In de aankomende vijf jaar is voor de vaste opstelling onderhoud en het aanbrengen van gelaagdheid en meerstemmigheid door middel van AV- en IT-oplossingen het belangrijkste aandachtspunt. Op de opstelling Nabije Oosten werden drie beeldschermen opgehangen met informatie over Leidse opgravingen in dit gebied en over Franz de Liagre Böhl, hoogleraar Assyriologie. Op de opstelling Nederland in de Romeinse tijd werd een touchscreen geplaatst met informatie over de keizermunten.

De opstelling Archeologie van Nederland kreeg nieuwe beamers met een nieuw besturingssysteem. Dat was noodzakelijk, want de hard- en software waren tien jaar oud. Ten behoeve van de leesbaarheid van de zaalteksten werd extra verlichting geplaatst. Door de eerste sluiting werden geplande werkzaamheden in de tempelzaal vroegd. Drie stenen sarcophagen kregen een nieuw podium. Vanwege het gewicht ervan was dit een complex proces: het granieten exemplaar weegt zesduizend kilo.

Tentoonstellingen

Cyprus - Eiland in beweging (tot 15/03)

In deze expositie kon men kennismaken met de rijkdom van een van de belangrijkste kruispunten van oude beschavingen in de Middellandse Zee. De strategische ligging en de overvloed aan natuurlijke rijkdommen zorgden ervoor dat het oude Nabije Oosten, Egypte en de Griekse wereld hier met elkaar in aanraking kwamen. Duizenden jaren bleef het eiland het dynamische middelpunt van handel en ontmoetingen. De uitwisseling van producten en ideeën zorgde voor een rijke, gevarieerde en opvallend eigen cultuur. Met vierhonderd objecten, waaronder driehonderd bruiklenen uit Cyprus, werd tegen een decor van landschapsfoto's een verhaal verteld dat negenduizend jaar bestreek. In de zalen stonden Aphrodite-beelden van marmer, luxegoederen uit het Nabije Oosten, gouden sieraden, aardewerk met dierfiguren, bronzen ketels en wapens. Een deel van de expositie ging over markante figuren en de geschiedenis van opgravingen op Cyprus.

In de eerste maanden werden enkele netwerkactiviteiten georganiseerd. Zo ontving de Cypriotische minister voor maritieme zaken dertig medewerkers van Rotterdamse havenbedrijven voor een diner en een rondleiding en haar collega voor toerisme een gezelschap van reisorganisaties. Deze activiteiten, waarbij een tentoonstelling bijdraagt aan het bevorderen van handel en toerisme, werden in de loop van het jaar node gemist. De expositie trok 93.000 bezoekers en moest enkele dagen voor het officiële einde sluiten vanwege de eerste coronamaatregelen. De voorwerpen konden pas in augustus getransporteerd worden naar Cyprus. Het is bijzonder dat het RMO, in de coronahectiek, toestemming kreeg van de Cypriotische collega's om de objecten zelf in te pakken. Daardoor is er geen vertraging in de programmering ontstaan.

Bruikleengevers

Department of Antiquities Cyprus (zeven musea), Världskulturmuseerna (Stockholm), The Leventis Municipal Museum (Nicosia), Bank of Cyprus Cultural Foundation (Nicosia), Allard Pierson (Amsterdam), Loukia and Christos Konomis, Centre of Visual Arts and Research (Nicosia), Keramiekmuseum Princessehof (Leeuwarden), Kunstmuseum Den Haag, Museum Voorlinden (Wassenaar).

Partners en sponsors

Het Departement van Oudheden in Cyprus, Ministerie van Transport, Communicatie en Openbare Werken van Cyprus, het Cyprus Museum (Nicosia), A.G. Leventis Foundation (Londen), Ambassade van de Republiek Cyprus, Ministerie van Toerisme van Cyprus, Press and Information Office, het Prins Bernhard Cultuurfonds, Labrys Reizen, RCE, Vereniging Zakenvrienden RMO.

Vormgeving

Anika Ohlerich (Archetypisch) en Natascha Libbert (fotografie)

Chlorakas-Palloures (t/m 12/03)

Vijfduizend jaar geleden, tijdens de Chalcolithische periode, woonde aan de zuidkust van Cyprus een gemeenschap van boeren, jagers en vissers. Vlakbij het huidige Paphos bouwden zij goed uitgeruste ronde huizen. De afgelopen jaren werd de Chalcolithische site Chlorakas-Palloures, ten noorden van Paphos, bedreigd door bouwplannen. Om te voorkomen dat informatie verloren zou gaan, is de Universiteit Leiden een opgraving gestart, uitgevoerd door Bleda Düring. In deze fototentoonstelling waren hiervan beelden te zien.

Sakkara - Leven in een dodenstad (09/03 – 22/11)

Deze expositie ging over de betekenis van religieuze tradities in het oude Egypte en richtte zich op de opgraving bij het dorp Sakkara, waar de millennia oude begraafplaats wordt onderzocht. De tentoonstelling werd medegefinancierd door NWO, in het kader van het Vidi-project *The Walking Dead at Saqqara* van conservator Lara Weiss. Met dit project wil Weiss achterhalen hoe mensen in het Nieuwe Rijk (1539-1077) en latere periodes keken naar religieuze tradities in Sakkara, en wat deze voor hen betekenden. In het onderzoek, de tentoonstelling en de publicatie (ook in het Arabisch) stonden vragen centraal als: wie liet zijn graf op een bepaalde plaats bouwen, en waarom? Hoe werden de graven gebruikt en door wie?

Het museum graaft sinds 1975 op in de Egyptische dodenstad van Sakkara, ongeveer dertig kilometer ten zuiden van Caïro. Sinds 2015 gebeurt dit samen met het Museo Egizio in Turijn. Sakkara diende drieduizend jaar als begraafplaats en was een plek van godenverering. Dit soort oude monumenten toont hoe belangrijk de oude Egyptenaren hun voorouders vonden en hoe ze tegelijkertijd nieuwe tradities introduceerden. Voor het in kaart brengen van de gebruiksgeschiedenis van de begraafplaats maakte het team gebruik van technieken als 3D-mapping.

Vormgeving

Anika Ohlerich (Archetypisch)

Studio RMO (t/m 12/03)

Studio RMO was een tentoonstelling én een tekenatelier, gebaseerd op gipsreplika's van klassieke sculptuur. Het was een voortzetting uit 2019. Door de eerste sluiting en omdat de voorwerpen uit de Cyprus-expositie door gebrek aan opslagruimte in deze tentoonstelling opgeslagen moesten worden, is Studio RMO voortijdig beëindigd.

Vormgeving

Synergique

Foto: Frank Scholten

Textiel uit Egypte (01/06 – 27/09)

Voor het eerst in 25 jaar werd kwetsbaar textiel getoond: fragmenten van kledingstukken en interieurweefsels. Dit gebeurde aan de hand van thema's als stijlen, weeftechnieken, materialen, motieven en symboliek. Er was textiel te zien van leden van textielgroep QS2, die zich door de collectie lieten inspireren. De tentoonstelling gaf bezoekers een beeld van het vakmanschap van de textielkunstenaars en van de garderobe en persoonlijke smaak van de Egyptenaren in de Late Oudheid. Er was tevens aandacht voor de economische rol van textiel in de Laat-Egyptische samenleving. Te zien was een selectie weefsels en sierstukken met motieven uit de Griekse mythologie, het oude Egypte en het christelijke geloof. Blikvanger was een sierstuk met scènes uit het Bijbelse verhaal van Jozef. Er verscheen een publieksboek, mede mogelijk gemaakt door het Knoop-Kompierfonds.

Vormgeving

Van Rosmalen & Schenk

Bruikleengevers

Allard Pierson, Nationaal Museum van Wereldculturen, Textile Research Centre, The Phoebus Collection (Antwerpen).

Archeologie in het 'Heilige Land' (01/06 – 08/10)

In deze tentoonstelling waren foto's van Frank Scholten (1881-1942) te zien, gemaakt in het vooroorlogse Palestina. Scholten nam 20.000 foto's van het veranderende landschap van het Brits Mandaat Palestina. Hij laat een wereld zien waarin het oude en het moderne met elkaar zijn

verweven: sites en ruïnes liggen naast souvenirwinkeltjes, hotels en fotostudio's. Met de opkomst van Bijbelse archeologie als wetenschappelijke discipline in de negentiende eeuw werden oudheidkundige instituten opgericht, zoals de École biblique et archéologique française de Jérusalem en de American School of Oriental Research. Scholtens werk is tegenwoordig nauwelijks bekend, maar in de jaren twintig en dertig kreeg hij lovende kritieken in Europa, het Midden-Oosten en Australië. Hoewel sommige foto's zijn gepubliceerd in zijn boek *La Palestine Illustrée*, zijn de meeste foto's onbekend. De tentoonstelling was onderdeel van het NWO-Vidiproject *Crossroads: European Cultural Diplomacy and Arab Christians in British Mandate Palestine (1920-1950)* en kwam tot stand in samenwerking met het Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten (NINO) en Stichting Zenobia.

Vormgeving

Studio Public

Romeinen langs de Rijn (vanaf 01/06)

In deze familietentoonstelling ontdekte jong en oud hoe mensen tweeduizend jaar geleden leefden langs de Nederlandse Rijn. De rivier vormde destijds de limes, de noordelijke grens van het Romeinse Rijk.

Wie denkt dat hier alleen soldaten in forten woonden, heeft het mis. In de dorpjes langs de grens, en zelfs in de forten, woonden ook hun vrouwen, kinderen en bedienden. Bovendien verbleven er handelaren en ambachtslieden die zaken deden met het leger. Deze verhalen werden verteld aan de hand van thema's als bouw- en kookkunsten, spellen, vermaak en verbroedering.

Te zien waren zwaarden en helmen, houten speelgoed, borden met ingekraste soldatennamen en het bronzen diploma van een militair. Blikvangers waren een opvallende bronzen ruitershelm met een adelaarskop en leren kinderschoentjes. Voor kinderen was er een doe-boekje vol zoekopdrachten. Als 'nieuwe inwoners' van het Romeinse grensgebied namen ze al speurend een kijkje in het leven van tweeduizend jaar geleden, kregen ze een Romeinse naam en maakten ze kennis met de Latijnse taal. Er was een virtuele 'vervloekingsput', er waren Romeinse recepten om uit te proberen en er verscheen een publieksboek.

Met dank aan

Gravin van Bylandt Stichting, Fonds 1818 en het Prins Bernhard Cultuurfonds Zuid-Holland.

Bruikleengevers

Erfgoed Leiden en Omstreken, Museum Het Valkhof, Stadsmuseum Woerden, Provinciaal depot Utrecht, Provinciaal Depot Zuid-Holland, Provinciaal Utrechts Genootschap (PUG), Vakgroep Erfgoed Gemeente Utrecht en particulieren.

Vormgeving

Synergique

Uitgelicht

Romeinse gezelligheid

Deze column van conservator Jasper de Bruin verscheen eerder in het Archeologie Magazine.

Eén van de thema's in Romeinen langs de Rijn is broederschap, dat gaat over de onderlinge verhoudingen binnen het leger. Zo kennen we namen van de soldaten omdat zij die vaak inkrasten in aardewerk als eigendomsmerk. De scherven van deze borden laten de onderlinge sfeer zien: men gebruikte voor elkaar een bijnaam. Die was vaak gebaseerd op een karaktereigenschap, zoals Verecundus (de bescheldene), of op de herkomst van de soldaten, zoals Noricus (iemand uit Noricum, de Romeinse provincie ter hoogte van het huidige Oostenrijk en Slovenië).

In de depots kwamen tijdens de zoektocht naar objecten dobbelstenen en speelschijfjes van been en glas tevoorschijn. De Romeinen langs de Rijn speelden graag spelletjes. Men deed bordspelletjes, waaronder een variant op het

molenspel en een soort backgammon. Populair was ludus latruncularum: het 'bandleten- of soldatenspel'. Dit was een eenvoudig spel voor twee spelers met een speelbord dat was ingedeeld in vakjes. De speelstenen hadden twee kleuren, meestal zwart en wit, soms blauw en geel. De spelregels zijn enigszins vergelijkbaar met het damspel en zijn tegenwoordig op internet te vinden. De dobbel- en speelstenen illustreren een aspect dat bij het publiek geen bekendheid heeft, namelijk wat men deed in de vrije tijd, zonder televisie en internet. Met een beetje fantasie zien we de Romeinse soldaten aan een tafel zitten, elkaar aansprekend met bijnamen. Ze drinken wijn of bier en spelen, als het moet bijgelicht door ollelampjes, tot laat op de avond spelletjes. Romeinse gezelligheid dus. Dichterbij de mensen van toen kun je bijna niet komen.

Glas (vanaf 01/06)

Een selectie uit deze Europese topcollectie was ook in 2019 te zien. De verzameling is bijzonder vanwege de omvang, diversiteit en breedte. Het museum beheert de rijkste collectie Romeins glas in Nederland, evenals de vroegste glazen voorwerpen uit Egypte (cosmetica flessen en amuletten), armbanden uit de Europese ijzertijd, sieraden, gemmen, speelstenen, Grieks glas, bijzondere Merovingische bekers en vroeg-islamitische glazen. Waar in 2019 museale bruiklenen te zien waren, werd nu gekozen voor een bruikleen van glas uit een rijke privécollectie.

Vormgeving
Studio Public

Uitgelicht

Zeldzaam glas

Deze tekst van Jill van der Sterren (projectleider) verscheen uitgebreid in het RMO Magazine.

Glas wordt gemaakt door samensmelten van ingrediënten en wordt hard wanneer het afkoelt, zonder dat het materiaal een kristalvorm aanneemt. In het derde millennium v.Chr. werd al ontdekt hoe glas geproduceerd kan worden. In het Assyrische Rijk en in Egypte werden er flesjes en inlegwerk van gemaakt. Rond het midden van de eerste eeuw v.Chr. vond men in het oostelijke Middellandse Zeegebied het glasblazen uit. Hierdoor kon glas sneller, goedkoper en in meer vormen gemaakt worden en evolueerde het van een duur en exclusief product naar een alledaags gebruiksvoorwerp. Niet lang na deze ontdekking begon men in de Romeinse provincies langs de kust van Syrië en Libanon met het blazen in mallen. Mede door de beschikbaarheid van bruikbaar zand was in Sidon al een lange traditie van glas maken aanwezig. De stad werd in de Oudheid geprezen als plaats waar glas werd gesmolten, gekleurd en bewerkt. De techniek van het blazen in mallen werd al snel ook in Rome en Noord-Italië gebruikt en bereikte haar hoogtepunt van 25 tot 75 na Chr.

Een amfoortje van opaak glas uit de eerste eeuw n.Chr., in particulier bruikleen verkregen, toont twee scènes met de Griekse held Ajax uit de Illas van Homerus. Op de ene zijde voert hij de vloot aan richting Troje. Op de andere zijde staat hij afgebeeld terwijl hij met waanzin geslagen een schaap doodt. Het amfoortje is een voorbeeld van de Romeinse interesse voor de verhalen over Troje. In de Aenids beschrijft Vergilius hoe de oorlog rond Troje leidde tot de vlucht van Aeneas en zijn zoontje Iulus, die stamvader zou worden van de Iulii. Zijn bekendste nazaat was Galus Iulius Caesar: hij legde de basis voor het latere keizerrijk onder de eerste keizer Augustus. In de tijd van Augustus werd de Trojaanse oorlog daarom vaak uitgebeeld, ook op glas.

Foto: Steve Psaila

Megalithisch Malta (vanaf 10/10)

In deze fototentoonstelling waren Maltezer tempels uit de prehistorie te zien, zoals Ġgantija, Tarxien en de prehistorische ondergrondse grafruimte Hal Saflieni Hypogeum. De bouwwerken stammen uit 3600-2500 v. Chr., gebouwd door afstammelingen van de eerste bewoners die rond 5900 v.Chr. uit Sicilië kwamen. Deze megalithische tempels (van het Griekse megas = groot, lithos = steen) zijn als Werelderfgoed aangemerkt. De expositie is in samenwerking met Heritage Malta tot stand gekomen. Deze erfgoedorganisatie is de belangrijkste partner bij een Malta-tentoonstelling in 2021, waarvoor objecten en tempelrestanten uit Malta naar Leiden komen.

Op zoek naar Toetanchamon (vanaf 10/10)

In deze kindertentoonstelling maakten kinderen met codes, spellen en raadsels kennis met het graf van de beroemdste farao. Zij namen een kijkje in het Egyptische dodenrijk, onderzochten de koningsmummie in een laboratorium en leerden met behulp van DNA-onderzoek en röntgenfoto's hoe hij eruit zag en wie zijn moeder was. Hierdoor ontdekten ze wat Toetanchamon zo bijzonder maakt dat iedereen hem ruim drieduizend jaar na zijn dood nog kent.

In de expositie waren grafbeeldjes, amuletten en een papyrus met hiërogliefen te zien uit de tijd van Toetanchamon, en een boemerang met zijn naam. Er waren kopieën van zijn gouden masker, grafschilderingen en de rijkdommen uit zijn graf, om een idee te krijgen hoe hij begraven werd. Vanwege het coronavirus waren alle interactives met sensoren en voeten te bedienen. In 2022 wordt de expositie herhaald met aanpassingen op het gebied van virtual reality en aandacht voor het 200-jarig jubileum van de ontcijfering van het hiërogliefenschrift.

Partners

Djoser Family, Kidsweek

Bruikleengevers

Rijksmuseum Boerhaave, particulieren

Vormgeving

Kors en Pim de Waard (Potztausend) met illustraties van Philip Lindeman

Verbeelding van Egypte (vanaf 10/10)

In deze expositie werden boeken, tekeningen, foto's en archiefstukken rondom Egypte bijeengebracht uit de bibliotheek van het RMO, die een indruk gaven van de Europese én de Nederlandse beeldvorming van het oude Egypte. Te zien waren onder andere het reisverslag van de zeventiende-eeuwse schilder en reiziger Cornelis de Bruyn, aquarellen van Willem de Famars Testas en humoristisch bedoelde boeken uit het einde van de negentiende eeuw. Een topstuk was een Koptische codex uit de zesde eeuw: een verzameling teksten over Christus en heiligen, met magische spreuken om beschermende amuletten mee te maken. Het is een van de oudst bekende codices in volledig oorspronkelijke staat.

Vormgeving

Van Rosmalen & Schenk

Oud-Europa (t/m 01/11)

Deze expositie bood een overzicht van de verzamelgeschiedenis van de collectie oud-Europa. Deze 'vergeten' collectie bestaat uit 7.800 objecten uit de prehistorie, Romeinse tijd en Middeleeuwen, zoals zwaarden uit Denemarken, Scythische sieraden, Duitse grafvondsten uit de Merovingische tijd en vuistbijlen uit Hongarije. De reden om in de negentiende eeuw een dergelijke collectie bijeen te brengen was dat een Europese collectie het nationale bewustzijn van het jonge Koninkrijk der Nederlanden verstevigde. Tegelijkertijd was het handig om objecten of kopieën te verzamelen voor vergelijkingsdoeleinden. Met de komst van directeur Jan Hendrik Holwerda, in het begin van de twintigste eeuw, werden de verzamelmotieven wetenschappelijker. Hij verzamelde stukken om de Nederlandse archeologie van een Europese context te voorzien en richtte hierover een permanente tentoonstelling in. De voorwerpen kregen aanvankelijk een prominente plaats, maar verdwenen in 1956 naar de depots.

Vormgeving

Kors de Waard (Potsdtausend)

Retourtje Verleden (vanaf 23/11)

Sinds 25 jaar is archeologisch onderzoek een standaardonderdeel van bouwactiviteiten langs het spoor. Dit was de aanleiding voor deze expositie, die laat zien hoe archeologie en spoorwegen ruim 180 jaar met elkaar verbonden zijn: van prehistorische objecten langs de Betuweroute tot de vondst van Middeleeuwse topstukken in de stadsgrachten van Delft, zoals een telescoop uit de vroege zeventiende eeuw. Halverwege de negentiende eeuw werden tijdens spoorwerkzaamheden incidenteel vondsten gedaan. In de eerste helft van de twintigste eeuw nam de archeologie een sprong en werden systematische opgravingen bij spoorwegprojecten verricht. Dat mondde eind vorige eeuw uit in officiële richtlijnen voor archeologisch onderzoek.

Hierdoor heeft ProRail het Nederlands erfgoed beschermd en de archeologie als wetenschap sterker ontwikkeld.

Retourtje verleden is tot stand gekomen in samenwerking met en door medefinanciering van ProRail, het bedrijf dat al ruim 25 jaar het spoorwegnetwerk beheert. ProRail publiceerde gelijktijdig het boek *Sporen in de archeologie. 25 jaar onderzoek onder de rails*. Voor families was er een route langs spoorvondsten in de opstelling Archeologie van Nederland.

Vormgeving

KEEN Multidisciplinair ontwerp bureau

Pracht en Precisie (vanaf 22/12)

Tijdens de derde sluiting was de expositie Pracht en Precisie gereed, die pas in 2021 door het publiek bezocht kon worden. Het is een expositie over de collectie gesneden stenen, bestaande uit 6.300 cameeën, intaglio's, cilinderzegels, stempelzegels en zegelafdrukken. Het is de grootste verzameling van Nederland op dit gebied. Na sluiting van het Geldmuseum in 2013 werden 4.300 voorwerpen door het ministerie van OCW aan het RMO overgedragen. Het andere deel van de collectie is zelf bijeengebracht. Deze versie van Pracht en Precisie is deels een herhaling uit 2016. Nieuw zijn gemmen uit een schenking van prof. dr. Robert Lunsingh Scheurleer en cameeën uit de The Content Family Collection. De Amerikaanse kunstenaar Stephen Sack maakte een serie foto's van gemmen uit de collectie, die de wanden van de zaal sieren.

Vormgeving

Kors de Waard (Pozttausend)

Actualiteitenvitrines

In het kader van de anderhalvemetersamenleving zijn de actualiteitenvitrines na het eerste kwartaal verwijderd om meer ruimte te bieden aan cafébezoekers. In het eerste kwartaal was een collectie Iraanse schenkkannen te zien,

verworven via een legaat uit de collectie van mevrouw M. Albers.

Torso en hoofd Ramses VI (vanaf 29/11)

In de vaste opstelling was een kleine presentatie te zien over een beeld van farao Ramses VI (1144-1137 v. Chr.). In het archief van de overleden prof. J.F. Borghouts werd een ongeopende brief uit 1987 ontdekt van Thomas Logan, destijds conservator van de Egyptische collectie van het Oriental Institute Museum in Chicago. Hierin oppert hij dat deze faraokop (1144-1137 v. Chr.) uit zijn collectie hoort bij een torso uit de RMO-collectie. Meer dan dertig jaar na het versturen van de brief blijkt dit inderdaad te kloppen. De breukvlakken passen op elkaar en de tekst op de achterzijde loopt door. Waarschijnlijk stond het beeld in een tempel voor de god Amon in Thebe, het huidige Luxor. Het werd ooit in stukken geslagen, waarna hoofd, torso en benen werden gescheiden. De kop werd in 1929 in Egypte aangeschaft door het Oriental Institute. De torso is gekocht door een kunstliefhebber uit Amsterdam en werd in 1941 verworven. Waar de benen zijn, is niet bekend.

Zoetekauw (vanaf 30/11)

Deze presentatie vertelt over de teelt van suikerriet in de oudheid en hoe rietsuiker in de loop van de Middeleeuwen in Nederlandse huishoudens verscheen. Tafelsuiker werd vanaf de vierde eeuw n.Chr. geproduceerd in het huidige Bangladesh en India, nadat ontdekt was hoe suiker uit suikerriet gewonnen wordt. De teelt was lucratief en verspreidde zich vanaf 500 n.Chr. vanuit het huidige Iran naar het gehele Midden-Oosten en het Middellandse Zeegebied. De voordelen van rietsuiker bleven niet onopgemerkt, zodat het vanaf de Middeleeuwen steeds meer werd gebruikt. Zoetekauw was een studentenproject van de Leidse Faculteit der Archeologie. Bij de tentoonstelling verscheen de publicatie *Sweet Tooth: The Journey of Sugar from East to West / Zoetekauw: De reis van suiker tussen Oost en West*.

Bruikleengevers

Bijzondere Collecties Universiteit Leiden,
Rijksmuseum Boerhaave

Digitale tentoonstellingen

Vanaf april zijn er op de website zestien pop-up tentoonstellingen geplaatst. Dit betrof een scala aan onderwerpen, soms gefocust op een object, soms gerelateerd aan alledaagse thema's als taal, speelgoed of drank. In dit

jaarverslag worden enkele onderwerpen toegelicht. De tentoonstellingen trokken 23.000 digitale bezoekers. In de komende jaren worden de pop-up tentoonstellingen uitgebreid.

Onderwerp	Medewerker
Beproevingen op gemmen en cameeën	Ben van den Bercken
Bijzondere Egyptische aanwinsten	Lara Weiss
De rol van familie in de Egyptische cultuur	Daniel Soliman
De soepterrine van Amalia	Ben van den Bercken/ Tanja van der Zon
Een voorname dame uit Heerlen	Jasper de Bruin
Gezichten uit het Nabije Oosten	Lucas Petit
Het dodenboek van Tajoeheryt	Petra Hogenboom
Het Vorstengraf van Oss	Sasja van der Vaart-Verschoof
Het zwaard van Ommerschans	Luc Amkreutz
Magische krachten in de Grieks-Romeinse wereld	Patricia Kret/ Ruurd Halbertsma
Oud-Egyptische woorden in de Nederlandse taal	Daniel Soliman
Souvenirs van Grand Tour-reizen	Ruurd Halbertsma
Vierduizend jaar speelgoed	Annemarieke Willemsen
Voorspellingen in de klassieke wereld	Ruurd Halbertsma/ Patricia Kret
Vrije tijd in Griekenland	Ruurd Halbertsma
Wijn, vrouwen en gezang in Egypte	Lara Weiss

Vierduizend jaar speelgoed

Annemarieke Willemsen, conservator

Speelgoed is van alle tijden. In de Oudheid en Middeleeuwen was één op de drie mensen onder de twaalf jaar. Deze kinderen moesten bezig en blij worden gehouden totdat ze oud genoeg waren voor een rol in de maatschappij. Voorwerpen die als speelgoed bedoeld zijn, geven een verrassend kijkje in het dagelijks leven van kinderen in het verleden. Het gaat om duizenden teruggevonden poppen,

dieren op wielen, bootjes, rammelaars en wapens. Ze zijn van aardewerk, hout, been, textiel of metaal en vaak beweegbaar gemaakt. Speelgoed was vaak een kinderversie van de 'grote wereld' en ging met de mode mee. Het werd aan kinderen cadeau gedaan, door hen geofferd aan het einde van de kindertijd en door ouders meegegeven in het graf van 'te vroeg gestorvenen'.

Haan op wielen

Met een touwtje door het gat aan de voorkant trok men deze terracotta haan op wielen voort. De haan is gemaakt in een mal en was ooit bont beschilderd. Dieren op wielen komen voor vanaf het derde millennium v.Chr. Dat waren meestal paarden, maar ook leeuwen en vogels.

Efeze (Turkije), 3e eeuw n. Chr.

Zwaard

Dit houten zwaardje is gevonden in een dorp bij een Romeins legerkamp. Er is waarschijnlijk mee gevochten door een kind van een van de soldaten.

Valkenburg (ZH), 40-250 n. Chr.

Middeleeuwse rammelaar

Vanaf de dertiende eeuw werden rammelaars op grote schaal gemaakt in bijvoorbeeld Limburg en Vlaanderen en geëxporteerd. Dit exemplaar is vijfhonderd jaar geleden kapot gevallen, waarschijnlijk uit een kinderhandje.

Onbekend, 13e eeuw n. Chr.

Buiten het RMO

Buitenland

Het doel is jaarlijks een expositie aan een buitenlandse museum te verkopen met minimaal €100.000 omzet en 120.000 bezoekers op jaarbasis. Op de bezoekerscijfers heeft het RMO geen invloed. De ervaring leert dat in het buitenland meer bezoekers de Leidse collectie zien dan in Nederland. De tentoonstelling Egypt. Land of Discoveries stond klaar voor transport naar Japan toen de coronacrisis daar losbarstte. Ondanks de inspanningen van de Tokyo Shimbun en het RMO bleek het niet mogelijk de eerste twee venues doorgang te laten vinden. In augustus was de besmettingsgraad in Japan lager, waardoor de derde venue, in het Aichi Prefectural Museum of Art (Nagoya), wel door kon gaan. Transport en opbouw vonden vanwege de strenge quarantainemaatregelen in Japan plaats zonder koeriers. De gevolgen en risico's hiervan zijn afgewogen en voorgelegd aan de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed, voordat de beslissing werd genomen de objecten zonder koeriers naar Japan te sturen. Alle objecten werden in Leliden voorzien van een steun, wat de installatie vergemakkelijkte. Er was in eerdere jaren samengewerkt met het Japanse installatieteam, waardoor zij bekend waren met de collectie en er Leids vertrouwen was in hun werkwijze. Tot slot zou de financiële consequentie bij het niet doorgaan van de tentoonstelling zwaar zijn geweest voor alle betrokkenen (RMO, Tokyo Shimbun en het Aichi Prefectural Museum of Art). De installatie werd via camera's gevolgd vanuit Leliden.

De hulp van een tolk Nederlands-Japans was hierbij onmisbaar. Er ging een grondige voorbereiding aan vooraf, waarbij de tolk kennis maakte met de gebruikte materialen om taalmisverstanden te voorkomen. Voor uitpak en installatie werden richtlijnen geschreven over fotografie en conditiechecks. Een onafhankelijk restaurator voerde conditiechecks uit, waarna de rapporten en foto's naar het RMO werden verstuurd.

Bij de installatie bleek het in het Japans vertaalde installatieboek van grote waarde voor de Japanse collega's.

De tentoonstelling Queens of the Nile, die in mei in het Canadese Gatineau zou openen, is een jaar uitgesteld. De samenwerking met Tunesië voor de herinrichting van het museum in Kerkouan werd eveneens uitgesteld. Omdat het een project betreft met wetenschappers en studenten uit Tunesië en Nederland, maakten de beperkingen in reisbewegingen het onmogelijk dit project te starten.

Nederland

Bij tentoonstellingen buiten de Leidse muren vormen collectiemobiliteit, zichtbaarheid en samenwerking de uitgangspunten.

Jaar	Waar	Wat te zien
2017	Muzee Scheveningen	Romeinse Kust
2018	Zeeuws Museum Middelburg	Romeinse Kust
2019	Geen	n.v.t.
2020	Geen	n.v.t.

Het RMO zet met een meerjarenprogramma (2019-2022) de archeologie van het Noordzeelandschap op de kaart. Het programma wordt gesteund door het Mondriaan Fonds en behelst onderzoek, publieksactiviteiten langs de kust en de tentoonstelling Doggerland - Verdwenen wereld in de Noordzee, die doorreist naar drie musea in de kustprovincies. Dit is bij uitstek een thema dat de Nederlandse archeologie laat zien als onderdeel van de archeologie van Noordwest-Europa. Rondom een herkenbaar symbool (de Noordzee) worden thema's als geschiedenis, erfgoed, natuur, cultuur, wetenschap en verleden, heden en toekomst verbonden.

Het Limburgs museum neemt in 2022 Romeinen langs de Rijn in aangepaste vorm over. Daarnaast wordt met dit museum een coproductie opgezet over het Romeinse villaalandschap in Zuid-Limburg, die in 2024 in Leliden en aansluitend in Venlo te zien is.

Bezoekers in buitenland

	Doel	2017	2018	2019	2020
Bezoekers	120.000	80.000	359.000	154.883	118.000
Omzet	€100.000	€110.000	€197.000	€474.237	€605.480
Locaties		Tunis	Brugge	Brugge	Nagoya
		Milaan	Montreal	Washington	Shizuoka

Openbare activiteiten

Er zijn 394 activiteiten georganiseerd met 20.245 deelnemers, waarvan 2.852 online (2019: 42.321). Het is de optelsom van lezingen, congressen, kinderevenementen, volwassenonderwijs, knutselactiviteiten en evenementen, vaak in samenwerking met partners, zoals bij de 165 cursusdagen. Het zijn activiteiten die de deelnemers met andere ogen naar de collectie laten kijken, nieuwe verhalen laten horen en onbekende objecten tonen. Het zijn activiteiten die voor gelaagdheid en diversiteit in de kennisoverdracht zorgen.

Begin februari werd met Ex Oriente Lux, NINO en Friends of Saqqara een tweedehandsboekenmarkt georganiseerd. De opbrengst kwam ten goede aan de bibliotheek. Jaarlijkse evenementen als de Museumnacht, de Nacht van Ontdekkingen, de Midden-Oosten Cultuurmarkt, de Nationale Archeologiedagen, de RMO-bijdrage aan de Japanmarkt en het Leiden International Filmfestival konden niet doorgaan.

In het kader van de anderhalvemetermaatregel werden rondleidingen aangeboden voor 2 personen in plaats van de gebruikelijke 25. Deze is 51 maal fysiek en 4 maal online gevolgd. In de zomer waren er stadswandelingen over Leiden en de Oudheid.

Theatergroep Aluin speelde eind november, tussen de tweede en derde sluiting in, drie avonden de *Bakchanten* van Euripides in de tempelzaal. Zij lieten zien dat deze Griekse tragedie beschikt over actuele zeggingskracht in de strijd tussen politieke correctheid en het gezag van de onderbolk. Conform de coronavoorschriften waren er twee voorstellingen per avond voor telkens dertig personen. Alle voorstellingen waren uitverkocht.

Mediabereik

	Doel	2017	2018	2019	2020
Persberichten	n.v.t.	40	31	36	27
Artikelen print	750	925	602	398	387
Artikelen online	incl.	incl.	974	1069	1088
Radio/Televisie	50	27	51	33	41
Mediawaarde print	€1.000.000	€2.393.000	€2.846.000	€1.869.000	€1.783.497
Mediawaarde online	incl.	niet gemeten	€329.000	€279.000	€547.192

Zichtbaarheid in de media, van activiteiten tot bijdragen van de wetenschappelijke staf, is een belangrijke vorm van publieksbereik. Ondanks de sluitingen en minder persberichten, was er slechts een lichte daling te zien in media-aandacht. Naast aandacht voor tentoonstellingen, onderzoek en collecties kwam het museum in coronatijd meerdere malen aan bod. De drie conservatoren Nederlandse archeologie werkten met interviews en advies mee aan de NTR-documentaire Het verhaal van Nederland. Met de conservatoren Egypte werden opnames gemaakt voor het AVRO/TROS-programma Het geheim van de Meester en de NTR-serie De kunst van het kijken. Er waren opnames voor het online BGL-format Cultuursnuivers en is het museum bezocht door De Van Rossems. Voor Omroep Gelderland is meegewerkt aan de serie De Ridders van Gelre. Bij NPO Het Klokhuis was het museum te zien in items over zwaarden en Romeinse wegen.

In de eerste maanden verschenen over Cyprus - Eiland in beweging 71 vermeldingen (mediawaarde €31.347). Van de zomertentoonstellingen kende Romeinen langs de Rijn de meeste aandacht (200x, €207.000), naast Textiel uit Egypte (73x, €120.000) en Glas (80x, €114.000). Daarnaast kwamen de aankoop van de Vikingring (63x, €30.000) en de restauratie van de sarcofaag van Simpelveld (74x, €30.000) in het publiciteit. Restaurator Renske Dooijes sprak bij het Radio 1 Journaal en enkele Limburgse media over de sarcofaag. Het nieuws over de torso en kop van een beeld van Ramses VI kende Nederlandse (53x, €79.000) en internationale belangstelling, met dank aan het Oriental Institute Museum (Chicago).

Uitgelicht

Houten palen

Begin februari droeg Willy de Zoete, gedeputeerde Cultuur en Erfgoed voor de provincie Zuid-Holland, veertig houten palen van de Romeinse weg van Valkenburg (gemeente Katwijk) over aan het RMO. Deze grensweg, aangelegd in 125 n.Chr., verbond de forten aan de noordgrens van het Romeinse Rijk met elkaar. Hij bestond uit twee rijen palen, waarbinnen een soort dijk was opgeworpen. Hierop lag de weg, die was bekleed met grind. In het landschap is er niets meer van te zien, maar bij opgravingen in de buurt van Katwijk werden honderden van de palen aangetroffen. Het museum conserveert ze, een proces dat anderhalf jaar in beslag neemt. In najaar 2021 wordt de weg permanent tentoongesteld onder een glazen vloer in de entreezaal. Hiermee wordt een gedeelte van de oudste Nederlandse Rijksweg duurzaam behouden.

Daarnaast is een bijzondere paal in bruikleen gegeven door de provincie: een elkenhouten paal uit circa 125 n. Chr. met de Romeinse inscriptie COH II CR. De inscriptie is de afkorting van Cohors II Civium Romanorum, 'het tweede cohort van de Romeinse burgers', de naam van een groep soldaten die aan de weg bouwden. Wat precies hun rol was bij de aanleg van de weg wordt onderzocht. Mogelijk kapten ze bomen, waren ze verantwoordelijk voor de eerste bewerking van het hout of leverden ze mankracht om de palen de grond in te slaan.

Digitaal bereik

Medium	Doel 2020	2017	2018	2019	2020
E-mailnieuwsbrief	75.000	59.580	53.277	56.328	60.209
Facebook	80.000	77.899	85.792	85.234	92.233
Google Cultural Institute	50.000	22.000	32.304	26.639	32.745
Instagram	n.v.t.	1.866	4.190	6.988	10.819
LinkedIn	n.v.t.	1.321	2.015	2.965	4.048
Pinterest	2.000	1.276	1.573	1.805	2.281
Twitter	8.000	7.895	8.582	9.289	9.951
Website unieke bezoekers	500.000	460.095	417.401	288.594	278.854
www.rmo.nl	800.000	663.143	624.066	442.591	418.582
YouTube kanaal	50.000	41.703	53.800	47.143	62.917

Website

De daling in het websitebezoek is van kracht sinds de nieuwe website eind 2018 live ging, maar lijkt tot stilstand gebracht. Bij de strategie op het gebied van digitale communicatie zijn de e-mailnieuwsbrief, Facebook en Instagram echter van gelijk belang inzake het attenderen van potentiële bezoekers op activiteiten. Deze media hadden in vergelijking met 2019 een groter bereik.

rmo.nl	Bezoek 2019	Bezoek 2020	Vershil
jan-feb	106.787	70.437	-36.350
mrt-mei	141.898	75.106	-66.792
jun-okt	132.418	208.869	76.451
nov-dec	61.488	64.150	2.662
Bezoek	442.591	418.562	-24.029
Unieke bezoekers	288.594	278.854	-9.740

Het bezoek aan de website is direct gerelateerd aan de bezoekcijfers, omdat consumenten voorafgaand aan hun bezoek online informatie tot zich nemen. In de eerste twee maanden waren er minder bezoekers dan in 2019 en daarmee minder bezoek aan de website. Van maart tot en met mei was er vanwege de coronasluiting een scherpe daling, die nog groter zou zijn geweest zonder het online aanbod 'RMO Thuis'. De sterke stijging tussen juni en oktober was het gevolg van het verplichte reserveringsstelsel. Het websitebezoek in de laatste twee maanden was vergelijkbaar met 2019: vanwege twee sluitingen was er minder bezoek, maar op de momenten dat het museum wel open was, was online reserveren verplicht. Aan de 'achterkant' van de website is doorgegaan met de verbetering van SEO-gegevens.

Sociale media

Tijdens de eerste sluiting werd geëxperimenteerd met interactieve concepten en meer bewegend beeld. Dit resulteerde in het frequenter posten van berichten en meer content in de vorm van online rondleidingen, nieuwsclips of mini-colleges, die in huis werden gemaakt met nieuw aangeschafte apparatuur. Deze video's werden doorgeplaatst naar YouTube en de website en vermeld in e-mailnieuwsbrieven. De video's over aanwinsten werden gecombineerd met een persactie, wat de nodige vrije publiciteit opleverde. Het aantal kijkers via YouTube varieerde van 1500 voor een mini-college over de souvenirs van de Grand Tour tot 20.000 voor een filmpje over de aanschaf van een Vikingring. Daarnaast werden korte video's opgenomen exclusief voor Facebook en Instagram. Op Instagram zijn 68 video's gedeeld met gemiddeld 900 kijkers per video. Het delen van deze content, waarin medewerkers een rol speelden, zorgde voor een directer en persoonlijker contact met de achterban. Nieuw was de wekelijkse RMO-quiz over voorwerpen via Instagramstories. Vanwege het succes (de 37 quizen haalden gemiddeld ruim 400 deelnemers) en de mogelijkheid om laagdrempelig de collectie toegankelijk te maken, wordt dit voortgezet.

Om de online zichtbaarheid te vergroten, werden betaalde socialemediacampagnes ingezet. Hierdoor groeide het aantal volgers op Facebook (met 8%) en Instagram (met 54%). Hiermee behoudt het museum zijn stevige zevende positie in de top tien van Nederlandse museale Facebookpagina's. Hoewel er geen extra aandacht uitging naar de overige socialemedia-accounts (zoals Twitter en LinkedIn), was er een stabiele organische groei in de hoeveelheid volgers. De Twitterpagina werd dagelijks bijgehouden. Mede door conservatoren met een eigen Twitteraccount werd er veel getweet en geretweet. De LinkedIn-pagina is consequent ingezet voor het verspreiden van nieuwsberichten.

RMO Thuis

Op de website werden tijdens de sluitingen onder de noemer RMO Thuis producten aangeboden in de vorm van online activiteiten en downloads. Voor volwassenen waren dat rondleidingen door tentoonstellingszalen, tien video-minicolleges, livestream-lezingen en downloadbare audiotours; voor kinderen kleurplaten, Lego-bouwinstructies, knutselopdrachten, spelletjes en (digitale) kinderspeurtochten door de vaste opstellingen via Google Streetview. De pagina's waren goed voor 17.775 online bezoekers en 8.025 downloads.

Digitale lespakketten

Het museum biedt digitale lespakketten voor primair en voortgezet onderwijs, waarin docenten lesmateriaal vinden ter voorbereiding op een bezoek of voor reflectie achteraf. Er was een enorme stijging in downloads ten opzichte van 2019. Het daadwerkelijke gebruik is lastig meetbaar.

1.2 Leeromgeving

	Doel 2017/2020	2017	2018	2019	2020*	% 2020 t.o.v. 2019
Primair onderwijs	10.000	9.065	11.582	18.476	6.884	37%
(Incl. Museumdocent in de klas)		1.268	1.163	1.433	1.353	94%
Voortgezet onderwijs	12.500	17.732	18.258	15.700	3.786	24%
(Incl. Museumdocent in de klas)		1.905	2.461	2.458	543	22%
mbo/hbo/universiteit	5.000	8.001	8.471	9.724	4.568	47%
Totaal scholieren	27.500	34.898	38.311	43.900	15.238	35%
Individueel 0-12 jaar	17.500	26.220	23.822	21.824	12.406	57%
Individueel 13-18 jaar	5.000	4.540	4.893	4.110	2.477	60%
Totaal individueel	22.500	30.760	28.715	23.649	14.883	63%
Totaal school en individueel	50.000	65.658	67.026	67.549	27.643	41%
kinderen t.o.v. aantal bezoekers	33,3%	29,9%	30%	31,9%	30%	

* Inclusief online lessen

Schoolgebonden activiteiten

Het doel is 45 activiteiten met 4.000 deelnemers, waarbij het bezoek van schoolklassen niet meetelt. Er vonden 91 activiteiten plaats met 2.152 deelnemers: de optelsom van schoolklassen die in het kader van Museumdocent in de Klas zijn bezocht, (online) colleges van conservatoren, plus enkele diploma-uitreikingen. Dat is een ruime halvering ten opzichte van 2019 (5.093 deelnemers).

Onderwijsprogramma's

Primair onderwijs:

	Voor wie	Status
Archeoloog in een uur	groep 5 t/m 8	
Interactieve rondleiding Egypte of Romeinen	groep 5 t/m 8	Aangepast
Les Egypte of Romeinen	groep 5 t/m 8	
Met Vos en Haas naar het museum	groep 1 t/m 4	Aangepast
Myth Hunters: The Greeks (Engels)	year 1 to 6	
Schervenworkshop	groep 5 t/m 8	
Tureluurtje Archeologie van Nederland	groep 3 en 4	Aangepast
Tureluurtje Klassieke Wereld	groep 5 en 6	

Primair onderwijs in de klas:

Vier digitale lesbrieven	groep 5 t/m 8	
Museumdocent in de klas: vijf lessen	alle niveaus	
Projectweekpakket Egypte, Mythologie of Vikingen	alle niveaus	Vikingen nieuw
Videorondleidingen (twee lessen)	groep 5 t/m 8	Nieuw

Voortgezet onderwijs:

Egypte	onderbouw havo/vwo	
Egypte Challenge	onderbouw vmbo	
Epigrafieworkshop Grieks en/of Latijn	gymnasium 3 t/m 6	Vernieuwd
Examenworkshop Grieks en/of Latijn	gymnasium 6	Vernieuwd
Geschiedenis van Nederland	onderbouw vmbo/havo/vwo	
Grieken	onderbouw havo/vwo	
Herodotos' Egypte: mythe en werkelijkheid	vwo/gymnasium 4 t/m 6	
Interactieve rondleiding Grieken, Egypte of Romeinen	onderbouw	Nieuw
Interactieve rondleiding Cyprus	Alle leerlagen	t/m maart
Kennismaking met de Klassieken	gymnasium 1 en 2	
Romeinen	onderbouw vmbo/havo/vwo	
Schervenworkshop	alle groepen	
Stadswandeling Leiden en de Oudheid	havo/vwo/gymnasium 4 t/m 6	
Workshop Erfgoedwijs	alle niveaus	

Voortgezet onderwijs in de klas:	Voor wie	Status
Digitale lesbrief Beeldvorming	alle niveaus	
Digitale lesbrief vroege Middeleeuwen	havo/vwo 4	
Hulp bij je profielwerkstuk	havo/vwo 4 en 5	
Museumdocent in de klas: vijf lessen	alle niveaus	
Videorondleidingen (drie lessen)	alle niveaus	Nieuw

Nieuw en aangepast onderwijsaanbod

In het voorjaar zijn de epigrafiewerkshops Grieks en Latijn opgefrist. Dit vond versneld plaats dankzij de inzet van enkele publieksdienstmedewerkers tijdens de sluiting. De workshops kennen nu een hoger hands-on karakter, omdat gewerkt wordt met inscripties op echte voorwerpen in plaats van met afbeeldingen. Zoals elk jaar werden de eindexamenworkshops voor gymnasiasten vernieuwd: vanaf de start van het nieuwe schooljaar waren de thema's Cicero (Latijn) en Euripides' Bacchae (Grieks). Deze workshops konden door de sluitingen niet geboekt worden, ook niet in het eerste kwartaal van 2021.

Vanwege de coronamaatregelen werden voor de bovenbouw van het primair onderwijs twee en voor het voortgezet onderwijs drie livestreamrondleidingen ontwikkeld. Eind november is gestart met de ontwikkeling van live videolessen vanuit een studio. Tijdens de schoolsluitingen werd de website archeologieopdekaart.nl (een productie van het RMO in opdracht van de RCE) onder de aandacht van het onderwijs gebracht.

Netwerk

De Rabobank Leiden-Katwijk blijft partner bij de jaarlijkse Week van het Geld voor het primair onderwijs, maar beëindigde het sponsorschap van het Stedelijk Gymnasium Leiden en het Stanislascollege (Delft), waarbij alle leerlingen gratis toegang hadden tot het museum. Het partnerschap van het RMO met beide scholen is wel voortgezet. Tevens wordt structureel samengewerkt met docenten van het Erasmiaans Gymnasium (Rotterdam), het Gymnasium Novum (Voorburg) en het Lyceum Ypenburg (Den Haag). Met hen wordt lesmateriaal ontwikkeld voor in het museum en op school.

Studenten van pabo's en van de lerarenopleiding ICLON (Universiteit Leiden) werden bijgeschoold over de rol van het RMO in het onderwijs. De samenwerking met de opleiding ICT (Hogeschool Leiden) werd voortgezet. Vanwege de coronamaatregelen ontwierpen de studenten een interactief spel voor kinderen met analoge en online elementen in plaats van een interactieve installatie.

Na de zomer startte het project Chatten met het verleden, een samenwerkingsproject met ICLON, de Open Universiteit en middelbare scholen, gefinancierd door een innovatiesubsidie van de Gemeente Leiden. In dit project wordt een chatbot ontwikkeld, waarmee bezoekers in real time communiceren met een historisch figuur, in dit geval het meisje Caetennia Pollitta op de Romeinse opstelling. De bot wordt ontwikkeld met leerlingen uit de bovenbouw van regionale scholen, met medewerking van studentassistenten van de Universiteit Leiden.

In samenwerking met het Wetenschapsknooppunt van de Universiteit Leiden is een begin gemaakt met de ontwikkeling van een lespakket voor leerlingen uit de bovenbouw van het primair onderwijs. In zes lessen onderzoeken ze objecten maken een tentoonstelling.

Er is een samenwerking gestart met JINC, een organisatie die kinderen uit een omgeving met veel werkloosheid en weinig rolmodellen helpt bij een goede start op de arbeidsmarkt. Hieraan is bijgedragen met 'bliksemstages' in het museum en aanwezigheid in de klas. In samenwerking met de Cultuurcoaches werden in drie Leidse 'focuswijken' vijf zomerworkshops voor kinderen verzorgd.

Individueel kinderbezoek

Bij de Cyprustentoonstelling konden kinderen de audiotour Aphrodite's Favorieten volgen. Al luisterend vormden zij hun eigen inzichten en deden ze ontdekkingen met een bijbehorende reisgids. Bij deze tentoonstelling werden tevens familierondleidingen aangeboden. Bij Retourtje verleden werd een spel ontwikkeld met audiofragmenten en een route langs spoorvondsten op de opstelling Archeologie van Nederland. Het museum biedt drie verjaardagsfeestjes aan, waarvan er twee vernieuwd zijn. De feestjes werden 32 keer geboekt. Via de Podcatcher Audio Guide van Guide ID kunnen volwassenen en kinderen een selectie van audiotours volgen in het Nederlands en Engels.

	2017	2018	2019	2020
Speurtochten (5)	8.111	6.450	5.331	2.638
Audiotours (6)	36.715	51.209	48.226	19.778

Vakantieactiviteiten

In de voorjaarsvakantie konden kinderen een Cypriotisch beeldje of amulet knutselen. Vanaf juni was er een speurboekje bij Romeinen langs de Rijn. In de zomervakantie was een Romeinse stad van Playmobil te bewonderen en verdienden kinderen hun Romein-in-een-dag-paspoort door antwoord te geven op vragen als 'Aten de Romeinen pizza?' In de herfstvakantie leverde Op zoek naar Toetanchamon de basis voor activiteiten, zoals een lievelingsknuffel mummificeren of faraomaskers knutselen. In de tempelzaal stond een replica van Toetanchamons masker, gemaakt van 16.000 LEGO-stenen. In de mei- en kerstvakantie, tijdens de sluitingen, publiceerde het museum activiteiten op de website: een kijkdoos maken van het graf van Toetan-

chamon met de tekeningen uit de expositie, een kerstkaart ontwerpen met de eigen naam in hiërogliefen, en instructies om thuis een faraomasker te maken van LEGO.

Knutselactiviteiten	Doel dagen	Doel kinderen	2017	2018	2019	2020 kinderen	2020 dagen
Kerstvakantie (januari)	incl.	incl.	2.599	1.603	1.695	822	4
Voorjaarsvakantie	incl.	incl.	3.594	2.690	2.916	2.371	16
Meivakantie	incl.	incl.	2.023	1.799	1.758	0	0
Zomervakantie	incl.	incl.	3.089	4.090	4.430	4.851	62
Herfstvakantie	incl.	incl.	1.640	2.998	1.849	1.951	14
Kerstvakantie (december)	incl.	incl.	1.184	1.648	1.175	0	0
Totaal	85	7.200	14.129	14.828	13.823	9.995	96

MuseumJeugdUniversiteit

	2017	2018	2019	2020
Deelnemers	920	1.090	1.179	506

De MuseumJeugdUniversiteit, een landelijk initiatief dat in 2009 door het RMO is bedacht, organiseert hoorcolleges voor kinderen van 8 t/m 12 jaar. Het doel is kinderen op een laagdrempelige manier kennis te laten maken met het museum als kennisinstituut. De voorjaarsreeks werd vanwege de sluiting halverwege geannuleerd en de drie geplande colleges werden doorgeschoven naar het najaar.

Vanwege de beperkingen in groepsgrootte werden de gebruikelijke twee groepen opgesplitst en gaven steeds twee sprekers ieder twee colleges per dag. Dat was een organisatorische uitdaging voor personeel en gastvrouwen. Van de deelnemers en hun ouders werd begrip en waardering verkregen voor deze oplossingen.

Datum	Spreker	Afkomstig van	Titel
02/02	Daniel Soliman	RMO	Hoe klinken hiërogliefen?
08/03	Rens Tacoma	Universiteit Leiden	Waarom verhuist een Romein?
06/09	Saskia Stevens Sasja van der Vaart-Verschoof	Universiteit Utrecht RMO	Hielden Romeinen van spruitjes? Hoe begraaft je een Keltische koning(in)?
11/10	Bleda Düring Saskia Stevens	Universiteit Leiden Universiteit Utrecht	Wat weten we over prehistorische families? Hielden Romeinen van spruitjes?
01/11	Sasja van der Vaart-Verschoof Nikè Haverkamp	RMO RMO	Hoe begraaft je een Keltische koning(in)? Hoe repareer je archeologische vondsten?
13/12	Nikè Haverkamp Bleda Düring	RMO Universiteit Leiden	Hoe repareer je archeologische vondsten? Wat weten we over prehistorische families?

Academisch onderwijs

De conservatoren en restauratoren verzorgen gastcolleges, zowel in als buiten het RMO. Deze samenwerking op het gebied van overdracht en onderwijs kreeg na de zomer vorm door het geven van online colleges.

Datum	Medewerker	Onderwerp	Universiteit	Locatie
12/02	Annemarieke Willemsen	Tinnen speelgoed: productie en functie	VU Brussel (opleiding Archeologie)	Brussel
06/03	Lara Weiss	Grand Tour	UvA (opleiding Egyptologie)	Amsterdam
24/08	Sasja van der Vaart-Verschoof	Outreach & publieksparticipatie	Groningen	Groningen
16/09	Ruurd Halbertsma	RMO en de studie klassieke talen	Leiden (BA GLTC)	online
05/10	David Kertai	De Oude Nabije Oosten collectie	Leiden (MA Archeologie)	online
08/10	Lara Weiss	Household Cults	Leiden (BA ONOS)	online
12/10	Lara Weiss	How to Make an Exhibition	Leiden (BA ONOS)	online
13/10	David Kertai	Assyrian Palace Architecture	Leiden (MA CAC)	online
26/10	Daniel Soliman	Museologie van het Nabije Oosten	Leiden (BA ONOS)	online
16/11	Eliza Jacobi	Restauratie in het RMO	Leiden (BA ONOS)	online
24/11	Lara Weiss	Inleiding museum (ook 03/12)	Leiden (opleiding Archeologie)	RMO
24/11	Daniel Soliman	Herkomst Egypte collectie	Leiden (BA Archeologie)	online
26/11	Renske Dooijes	Restauratie archeologisch glas	UvA (MA conservering/restauratie)	RMO
30/11	Ruurd Halbertsma	Museums and the Public	UvA (MA-studenten)	online
01/12	Daniel Soliman	Herkomst Egypte collectie (ook 03/12)	Leiden (BA Archeologie)	online

Magische krachten in de Grieks-Romeinse wereld

Patricia Kret, promovenda Universiteit Leiden, i.s.m. Ruurd Halbertsma, conservator

Het leven in de Klassieke Wereld zat vol onzekerheden, zoals gevaarlijke kinderziektes, overvallen in de nacht of hagelstormen die de oogst vernietigden. De Grieken en Romeinen hadden een variatie aan spreuken, rituelen en voorwerpen tot hun beschikking om het kwaad af te weren en het goede naar zich toe te trekken. In het Romeinse Rijk zijn voorwerpen teruggevonden als loden vervloekingstabletten of amuletten van edelstenen. Daarnaast bestonden

goedkopere opties, zoals het opnoemen van een spreuk, of een amulet gemaakt van een blaadje of kruiden. Magie was een normaal onderdeel van het dagelijks leven. Ondanks de grote angst vervloekt te worden, waren bovennatuurlijke krachten ook een aantrekkelijke mogelijkheid om zichzelf te beschermen, te genezen, of wat geluk te hebben in zaken of de liefde: baat het niet, dan schaadt het niet!

Amulet

De kindertijd was gevaarlijk en onzeker. Etruskische en Romeinse jongens droegen daarom een bulla: een ronde, holle capsule aan een ketting, waarin beschermende of genezende kruiden en teksten werden gestopt.

Italië, 3e eeuw v.Chr.

Gouden ring

De inscriptie op deze gouden ring, die waarschijnlijk voor een jong kind was, wenst de drager veel geluk. Wensen voor geluk, goede gezondheid of een lang leven zijn vaker op sieraden te vinden. Men draagt het sieraad op het lichaam en houdt daarmee de wens dichtbij.

Cyprus, 1e eeuw n.Chr.

Vervloekingstablet

Loden tabletten werden beschreven met een vervloeking, dichtgevouwen en achtergelaten op een plek zoals een waterput. De tekst riep magische krachten aan om rivalen of vervelende collega's pech en onheil te bezorgen.

Leiden, 2e-3e eeuw n.Chr.

Volwassenenonderwijs

Bij dit onderwijs faciliteert het RMO de cursusorganisaties door zalen beschikbaar te stellen. Ondanks drieënhalve maand sluiting is het aantal cursusdagen op een redelijk niveau gebleven.

Doel	2017	2018	2019	2020
120 dagen	201	232	183	165
Cursusorganisaties/ dagen			2019	2020
Antiek Toerisme			20	26
Arte del Disegno			35	18
Diana de Wild			11	7
HOVO			7	45
Huis van Horus			3	2
Huub Pragt Egyptologie			33	18
Mehen			8	3
Oudweb/ Conens en van Wiechen			8	3
Psefas mozaïekkunst			3	0
R. de Boer			0	1
Steiner			0	4
Thoth			14	5
Vrije Academie			41	33
Totaal			183	165

Week van de Klassieken (03/09 - 13/09)

De dertiende Week van de Klassieken droeg de titel *Controverse*: gebruik en misbruik van de klassieke wereld. De Week is van belang om de banden met gymnasium Nederland, onderwijspartners en uitgeverijen te intensiveren, in de verwachting dat dit in een later stadium leidt tot schoolbezoek. Het RMO organiseert activiteiten binnen de eigen muren en coördineert met Tresoar (Leeuwarden) het evenement op landelijk niveau. Oorspronkelijk stond de week gepland vanaf eind maart. Al snel werd besloten de Week te verplaatsen naar de eerste helft van september en het gehele programma online aan te bieden. Op diverse locaties spraken de sprekers ruim 3.000 kijkers toe. De finale van de Grote Ken-je-Klassiekenquiz voor gymnasias en de Ken uw Klassieken Pubquiz, een initiatief van het RMO en Lampas, konden niet doorgaan.

Op 3 september bood uitgeverij Hermaion een programma voor docenten aan over de thema's van het eindexamen Grieks en Latijn in 2021. Op dezelfde dag vonden, in samenwerking met Uitgeverij Omniboek, de openingslezingen plaats door Anton van Hooff, Tom Buijtendorp en Daan Nijssen over het themaboekje bij de Week van de Klassieken, getiteld *Controverses*. Beelden van de antieke wereld in het heden. Een dag later was er een programma samengesteld door Kim Beerden (Universiteit Leiden), Nathalie de Haan (Radboud Universiteit) en Lucinda Dirven (UvA) spraken over omstreten archeologie in Italië en Syrië. Op

zondag 6 september stond een lezing over Arthur Evans en het Paleis van Minos (Knossos) van Josho Brouwers op de agenda, getiteld *Kretenzische werkelijkheid of Victoriaanse fictie?* Het avondprogramma was een samenwerking met National Geographic Historia en Janric van Rookhuijzen (Universiteiten Leiden en Utrecht). Het betrof een symposium met Eric Moormann, Gert-Jan van Wijngaarden en Ineke Sluiter over het Parthenon op de Acropolis, getiteld *Strijd in steen*. De centrale vraag was of de tempel die het Parthenon genoemd wordt, in de Oudheid ook het Parthenon was, of een andere tempel. Tijdens de avond werd de rol van de klassieke monumenten op de Acropolis in onze cultuur belicht. Op woensdag 9 september was het symposium *De geheimen van het Grieks: nieuw onderzoek over een oude taal*, in samenwerking met de Universiteit Leiden. Nieuwe inzichten uit recent onderzoek werden toegelicht door vier onderzoekers. Een dag later volgde de achtste editie van de *Dies Latinus* met twee online workshops van Casper Porton (Addisco Onderwijs) over de wereldtaal Latijn, vanuit de controversiële gedachte dat de manier waarop de meeste middelbare scholen de klassieke talen onderwijzen, niet werkt. 's Avonds organiseerde Stichting Zenobia de lezing *Arachne en de Imams*. David Rijser (Rijksuniversiteit Groningen/UvA) deelde zijn kennis over vertellers, verhalen en cultuurgeschiedenis in klassieke en Arabische tradities. Een dag later hield Christoph Pieper (Universiteit Leiden) een bevlogen lezing over Cicero en het einde van de republiek, met als titel *Historische breuk of zachte overgang?* Pieper stelde daarin de vraag of historici altijd al vonden dat Cicero en zijn opvolger Augustus lijnrecht tegenover elkaar stonden. De digitale Week van de Klassieken werd op 12 september afgesloten met de *Homeruslezing* door Marita Mathijssen (UvA), georganiseerd door het Nederlands Klassiek Verbond (NKV).

Samenwerkingen

Coördinatoren

RMO en Tresoar (Leeuwarden)

Hoofdpartners

Allard Pierson, Athenaeum Boekhandel, Nederlands Klassiek Verbond, Addisco Onderwijs

Sponsors

Labrys Reizen (sponsor), uitgeverij Athenaeum-Polak & Van Genneep

Mediapartners

National Geographic Historia, Kennislink

Partners

Museum Het Valkhof, Uitgeverij Hermaion, Lampas, Vereniging *Classici Nederland*, Vereniging *Vrienden van het Gymnasium*, *Hereditas Nexus*, *Primavera Pers*, Uitgeverij Omniboek

1.3 Verbinden Oudheid en heden

Foto: Natascha Libbert

Het RMO reflecteert vanuit wetenschappelijke kennis over de Oudheid op de actualiteit en vice versa. Het museum draagt bij aan het debat over hedendaagse kwesties door middel van activiteiten en tentoonstellingen. Hierbij hoort de aandacht voor de continuïteit van de Oudheid als veranderlijk referentiepunt (receptiegeschiedenis). Onderstaand enkele voorbeelden:

In Cyprus - Eiland in beweging werd klassiek moderne en hedendaagse kunst tentoongesteld. De Cypriotisch geïnspireerde keramiek van Picasso en de Venus bleue van Yves Klein (1928-1962) stonden naast vrouwenfiguren van Bastienne Kramer en door het museum aangekochte 'borstvazen' van Samantha Thole. In het jaarverslag van 2019 is dit toegelicht. Naast sculptuur was de fotografie van Natascha Libbert een nadrukkelijk en wezenlijk onderdeel van de expositie. Haar gedetailleerde foto's van het Cypriotische landschap sloten naadloos aan bij de tentoonstellingsthema's.

Te midden van de Koptische weefsels in Textiel uit Egypte was hedendaagse textielkunst te zien. Dertien leden van de textielgroep QS2 exposeerden nieuw werk. Monika Auch, oprichtster van WeefLab in Amsterdam, coachte de leden van QS2 bij het maken van hun hedendaagse interpretaties van Egyptisch textiel. Zij werden een jaar tevoren voor en achter de schermen rondgeleid. In een bezoek aan het Leidse Textile Research Centre maakten ze kennis met de functie en technieken van het oude textiel. De deelnemers verwerkten dit in hun werk, van weef- en borduurwerk tot constructies met kippengaas en fietsbanden.

Inge Bosman - From Rags to Riches

Materiaal: (hergebruikt) linnen, katoen, papier,
Techniek: naaien, ecoprinting, stofverven, papier-maché
Formaat: 180 x 80 x 80 cm

Grietje van Wijk - NURG I

Materiaal: metaalorganza, borduurzijde, mohair,
frame van gesoldeerd lasdraad
Techniek: borduren
Formaat: 20 x 18 x 6,5 cm

De combinatie van archeologie en beeld, of dit nu schilderkunst, fotografie of archiefmateriaal is, komt vaak voor in RMO-tentoonstellingen. Zo werd bij Romeinen langs de Rijn een opdracht verstrekt aan illustrator Kelvin Wilson om in vijf sfeerbeelden de sfeer langs de Romeinse grens te vatten, met de nadruk op het feit dat het niet enkel een militaire aangelegenheid was, maar een gemengde internationale samenleving met vrouwen en kinderen.

Afbeelding: Kevin Wilson

Afbeelding:
Kevin Wilson

Uitgelicht

Egypte in woord en beeld

Dit artikel van Daniel Sollman (conservator) en Leonie van Esser (projectleider) verscheen uitgebreid in het RMO Magazine.

In Verbeelding van Egypte was een selectie van bijzondere werken en archiefstukken te zien. De uitgekozen objecten toonden kennis van, en fictie over, het oude Egypte in latere eeuwen. Het zijn producten van een bepaalde tijd en omgeving, die illustreren dat kennis nooit volledig objectief is.

In de renaissance werd een vijfde-eeuwse uitleg van het hiërogliefenschrift teruggevonden en vertaald. Dit wakkerde de eeuwenlange interesse van Europese en Arabische geleerden voor Egypte aan. De invloed ervan reidsen af de zestende eeuw steeds vaker Europeanen af naar Egypte. Een voorbeeld van hun verslagen is het werk uit 1698 van Cornelis de Wael, een Haagse reisaar en

illustrator. Zijn reisverslag verzamelt passages van andere reisaars, aangevuld met zijn eigen beschrijvingen. Aan het begin van de negentiende eeuw nam de politieke, culturele en wetenschappelijke invloed op Egypte sterk toe. Bij Napoleons militaire expeditie in 1798 ging een groep wetenschappers mee om de flora, fauna, geologie, kunst, architectuur en oudheden van Egypte te documenteren. De publicatie hierbij laat zien hoe de Europese Egyptologie onderdeel was van de koloniale politiek. Het voorblad van een fantasieboek vol oudheden die door de reisaars zijn verzameld. De moderne omgeving is, op een paar zittende mannen na, weggelaten. Gedurende deze eeuw zagen Europeanen thuis steeds meer van Egypte in de media en kranten. Schrijvers lieten zich hierdoor inspireren en brachten romans met Egyptische thema's uit.

In het eind van de negentiende eeuw publiceerde de illustrator en schrijver Carl Seljppel komisch bedoelde tekeningen, voorlopers van het huidige stripverhaal, die speelden in het oude Egypte. Ze zagen eruit als gegraven materiaal en werden gedrukt op karton dat mummiewindzelen moest lijken.

In de late negentiende en het begin van de twintigste eeuw kochten toeristen vaak een kant-en-klaar fotoalbum, als herinnering aan hun reis. In het archief bevindt zich een album van het echtpaar Grandmont-Hubrecht. Ze kochten in 1906 als souvenir in Luxor van de Italiaanse fotograaf Antonio Béato. Hij werkte nauw samen met egyptologen en zijn foto's gelden nog steeds als nuttige bronnen.

Uitgelicht

“Niet corona heerst, maar God regeert”

Deze bewerkte column van Frits Naerebout (docent Universiteit Leiden) verscheen eerder in het RMO Magazine.

Nu een virus samenlevingen ontwrict, steken wilde speculaties en complottheorieën over oorzaak en mogelijke genezing de kop op. Vanuit religieuze hoeken klinkt een simpele verklaring: het is een straf van God voor onze zonden. We konden dat lezen in het Reformatorisch Dagblad (10/03): “Christenen belijden dat ziekte en gezondheid hun niet toevallig overkomen. Niet corona heerst, maar God regeert. (...) Hij zendt ziekte zoals ooit de plagen in Egypte, om de mens tot inkeer te brengen.” We kunnen hier boos op reageren – zoals niet weinig mensen deden – of spottend. Maar ik zie er de logica van in: als je uitgangspunt is dat God alles bestiert, dan ook ziekte en gezondheid. Waarom zou de in principe goede God je een ongeluk zoals ziekte aandoen? Om je te straffen voor iets dat je misdaan hebt (of eventueel: te beproeven). Als we onze fouten erkennen en vergiffenis vragen, dan kan God je weer genezen.

Er is wel beweerd dat de wereld van de Oudheid ons vreemd is: we kunnen die niet begrijpen. Ik hoef maar in het Reformatorisch Dagblad te kijken om te snappen wat er staat in een inscriptietekst als de volgende: “Groot is Zeus van Twee-Eikenbomen. Stratonikos, zoon van Euangelos heeft uit onwetendheid een elk van Zeus Didumeltes geveld. En de god bezon zich op zijn macht omdat hij [Stratonikos] ongelovig was, en zond hem kwalen waardoor hij als voor dood lag. Maar nu gered uit groot gevaar, wijdt hij (deze stèle) in grote dankbaarheid. Ik [Stratonikos] roep er toe op dat niemand de macht van de god onderschat en niemand een elk (van de god) kapt. In het jaar 194/195, op de achtste van de maand Panemos.” Deze Stratonikos hoefde niet lang na te denken over de oorzaak van zijn ernstige ziekte: hij had een elk uit het heilige bos omgehakt. Om genezen te worden, moest hij zijn wandaad oplechten, zich met de godheid verzoenen, en een stèle opstellen waarop het verhaal uit de doeken werd gedaan. Dankzij die laatste verplichting kunnen wij dit nog steeds lezen. Uit de streek waar Stratonikos leefde, hebben we 150 van dergelijke teksten. Een mooie is te vinden in de vaste opstelling van het RMO. Ze vertellen hoe ziekte en genezing werden beleefd in de tweede en derde eeuw en helpen reacties 1.700 jaar later in een historische context te zien.

De soepterrine van Amalia

Ben van den Bercken, assistent-conservator, en Tanja van der Zon, projectleider

Verjaardagscadeau

Deze terrine is in 2013 overgenomen uit de collectie van het voormalig Geldmuseum, dat toen ophield te bestaan. Het is een pronkstuk in de vorm van een soepterrine, gemaakt van goud en schellak en bezet met negenennegentig klassieke en zeventiende-eeuwse gemmen. De terrine is in 1666 gemaakt als een verjaardagscadeau voor Amalia van Solms (1602-1675), echtgenote van prins Frederik Hendrik (1584-1647). Amalia was een liefhebber van stenen. Ze tooide zich met juwelen en edelstenen en had een vertrek waarin ze kunstobjecten bewaarde, die van bergkristal of serpentijn gemaakt waren.

De terrine is mogelijk in Nederland gemaakt. Vergelijkbare terrines zijn bekend uit Scandinavië en Noord-Duitsland. Een deel van de gemmen en cameeën laat beroemde vrouwen zien, zoals de Heilige Maagd Maria, de Engelse koningin Elizabeth I, en de Romeinse godin Minerva.

Nederland, ca. 1666

Coll. Teylers
Museum

Huwelijkspenning

Deze penning is geslagen ter gelegenheid van de bruiloft tussen Frederik Hendrik en Amalia op 4 april 1625. Ze hadden een gelukkig huwelijk en kregen negen kinderen, onder wie Willem II van Oranje. Amalia toverde het sobere Oranjarahof om tot een van de meest lusterrijke hoven van Europa.

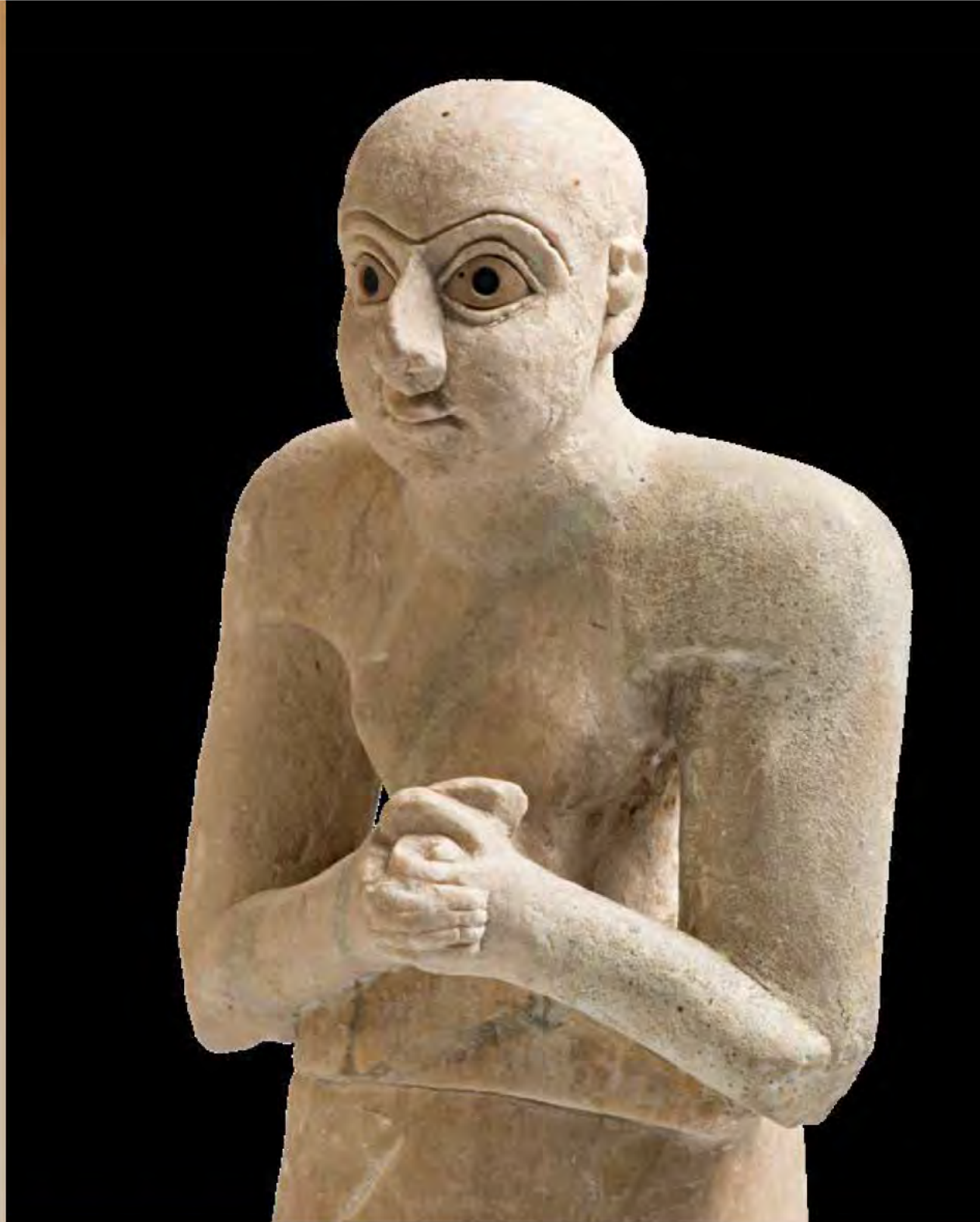
Nederland, 1625

Sterke vrouw

Onder de vrouwen op de soepterrine bevindt zich Livia Augusta, de vrouw van keizer Augustus. Zijn voorspoedige regering was mede te danken aan haar inzet en voorbeeldrol. Deze graveur heeft vakkundig gebruik gemaakt van de gelaagdheid van de steen.

Onbekend, waarsch. 17e eeuw

2. COLLECTIE- EN WETENSCHAPPELIJKE FUNCTIE

- 2.1 Erfgoedwet: collectiebeheer.
- 2.1 Centraal podium: zichtbaarheid en mobiliteit.
- 2.1 Leeromgeving: kennisoverdracht en onderzoek.

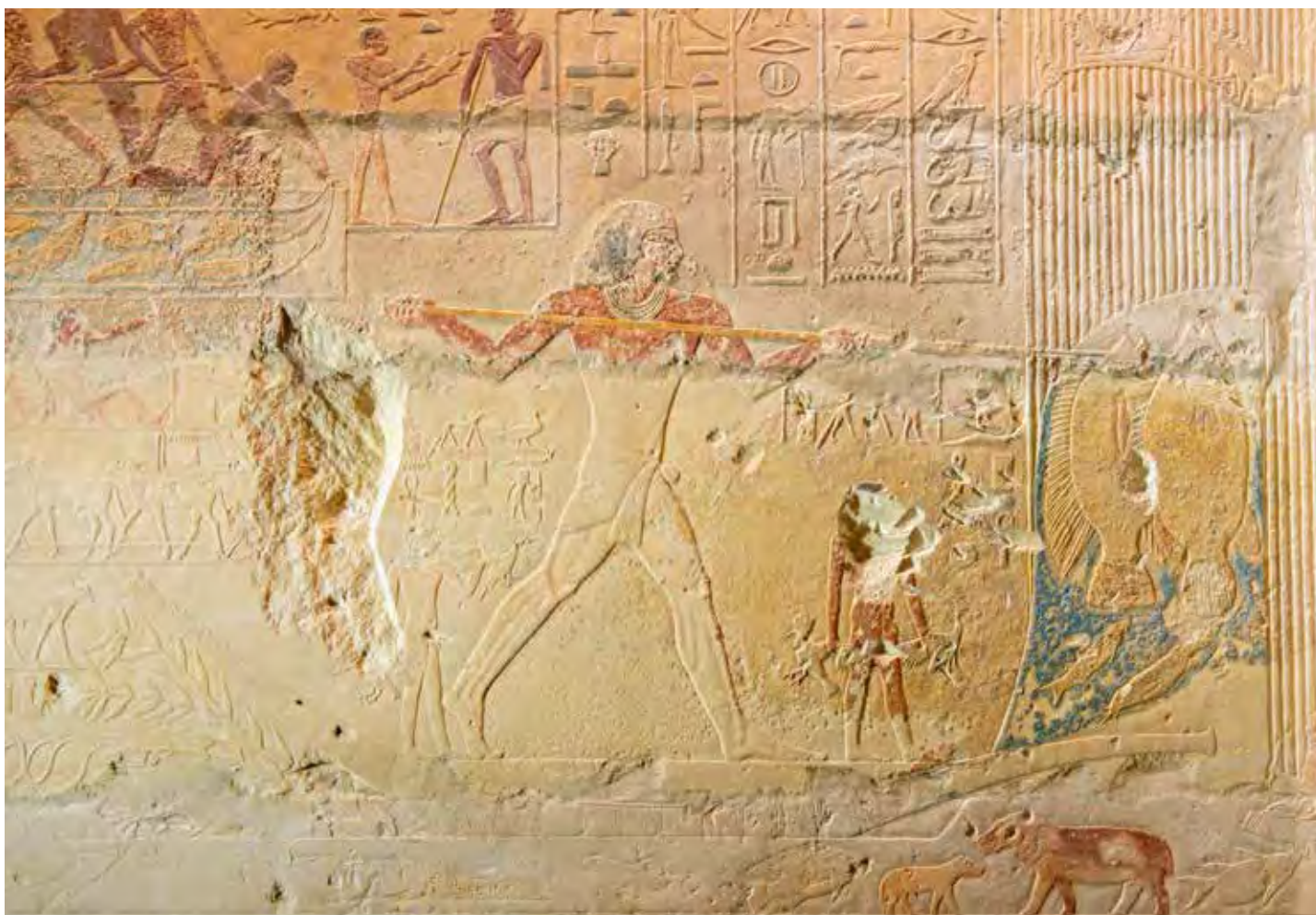
2.1 Erfgoedwet en collectiebeheer

De doelstelling is dat de expositiezalen en de depots fysiek onderhouden blijven, het klimaat op de zalen en in de depots stabiel is en de veiligheidsmaatregelen gecertificeerd zijn. Er zijn geen abnormale afwijkingen geconsta-

teerd in het klimaat. De beveiliging is up-to-date. Bij het collectiebeheer is het doel dat de verzamelingen geregistreerd, gedigitaliseerd en ontsloten zijn. Negentig procent van de voorwerpen moet in tien minuten vindbaar zijn.

Objecten	2017	2018	2019	2020
Basisregistratie	100%	100%	100%	100%
Objectrecords	195.446	197.693	205.901	219.727
Records met foto's in TMS	72.113	74.594	86.243	107.541
Foto's in TMS	152.162	156.251	184.064	211.102
Via website	70.343	72.415	85.156	107.075
Vindbaar in 10 minuten	92%	92%	92%	92%

Onderverdeling	2017	2018	2019	2020
Egypte	25.073	25.076	25.077	25.109
Nabije Oosten	18.411	18.568	19.489	19.494
Klassieke Wereld	14.519	14.520	14.734	14.998
Oud-Europa	7.846	8.547	8.585	8.940
Nederland prehistorie	8.774	9.812	10.093	10.353
Nederland Romeinen	16.950	16.970	16.975	16.795
Nederland Middeleeuwen	20.403	20.817	23.701	23.716
Opgravingsmateriaal	75.295	75.146	87.247	85.284
- prehistorisch	ca.13.000	ca.13.000	ca. 13.000	ca. 13.000
- Romeins	ca.27.000	ca.27.000	ca. 27.000	ca. 25.000
- Middeleeuws	ca.35.000	ca.35.000	ca. 47.000	ca. 47.000
Receptie van de Oudheid	1.364	1.405	1.829	1.821
Gesneden stenen	4.395	4.416	4.416	4.419
Boeken	2.416	2.416	2.418	2.423
Foto's				6.375

Het foto- en registratieproject van het depot voor steen, aardewerk en marmer is afgerond. Naast het fysiek in nieuwe rolkasten en ladeblokken plaatsen van 31.000 objecten en het verplaatsen van 8.500 objecten naar andere depots, werden alle standplaatsen in TMS gemuteerd. Door intensieve fotografie en het scannen van alle papyri steeg het percentage van records met afbeeldingen in TMS als volgt: Egypte van 42% naar 94%, Klassieke Wereld van 44% naar 97%, oud-Europa van 89% naar 99%. Het aantal objecten in de collectiezoeker op de website steeg met ruim 22.000 records. Op de website worden uitsluitend records met een of meerdere foto's geplaatst. Het betreft bijna 80% van alle objecten (exclusief opgravingsmateriaal). Gebruikers krijgen de belangrijkste gegevens te zien en mogen de fotobestanden gratis downloaden. Door registratieprojecten komen voortdurend nieuwe records beschikbaar.

De gegevens en foto's zijn zichtbaar op Collectie NL en Europeana. Met behulp van Collection Connection worden de betreffende indexen dagelijks ververs en aan andere instellingen aangeboden. Erfgoed Gelderland maakt bijvoorbeeld gebruik van de collectiedata en afbeeldingen die het museum beschikbaar stelt en toont hiermee 7.485 RMO-voorwerpen op hun erfgoedportal collectiegelderland.nl.

Er zijn 6.375 records met glasnegatieven opgenomen in TMS en met beschrijvingen opgenomen in de collectiezoeker op de website. Basisgegevens van 498 RMO-opgravingen vanaf 1824 in binnen- en buitenland werden geregistreerd. In de toekomst worden hieraan de objectrecords en opgravingsfoto's gekoppeld. De namen van circa 4.000 personen en instellingen, waaronder 950 auteurs van de collectie oude boeken, zijn gecontroleerd en aangevuld met biografische gegevens. In de Literatuur-module werden gedigitaliseerde collectiecatalogi (1840-1930) opgenomen, waaraan 15.000 objectrecords gekoppeld werden. Door het toenemend gebruik van andere modules van TMS ontstaat een geïntegreerde database van de collectie, museumgeschiedenis en activiteiten, die in de toekomst via de website aangeboden zal worden.

Records met foto op website

	2017	2018	2019	2020
Doel: 75.000 in 2020	70.343	72.415	85.156	107.075

Uitgelicht

Nieuw collectieplan

Al meer dan 200 jaar heeft het RMO de verantwoordelijkheid voor een rijke en omvangrijke collectie oudheden. Deze voorwerpen zorgen voor kennis over het verleden en hebben betekenis voor de huidige samenleving. Oudheidkundige collecties staan in het middelpunt van erfgoeddiscussies en spelen een rol in het verlangen naar een herkenbare identiteit. De collecties zijn verbonden aan lokale geschiedenissen, die steeds belangrijker worden voor de bezoekers. Het RMO wil deze maatschappelijke vraagstukken incorporeren in het collectieprofiel en daarmee de relatie met lokale gemeenschappen verstevigen.

Er is een nieuw collectieplan vastgesteld met de titel Bron van kennis en betekenis. Het plan beoogt inzicht te geven in de samenstelling en betekenis van de belangrijkste oudheidkundige collectie van Nederland en de daaraan verbonden documentatie. Het biedt een kader voor het selecteren van projecten en de invulling daarvan. Voor 2021-2024 zijn er twee beleidsprioriteiten: het profiel als kennisinstituut en podium van de Oudheid aanscherpen én de collectie nog toegankelijker en zichtbaarder maken. De doelstellingen beperken zich niet tot de afdeling collecties en onderzoek en spelen in de gehele organisatie een rol. Het RMO wil met deze prioriteiten en een duidelijk profiel een belangrijk onderdeel zijn van de samenleving. Het vergroten, optimaliseren en vernieuwen van kennis en het duiden van betekenis van de collectie is daarin onmisbaar. Nieuwe impulsen, zoals aanwinsten en de inzet van specialisten en jonge onderzoekers, waarborgen dat de collectie niet 'fossiliseert'.

Hoewel het collectiebeheer op orde is, wil het museum verder professionaliseren op het gebied van kwaliteitszorg en het wegwerken van historisch gegroeide achterstanden in registratie en documentatie. Hiervoor worden projectplannen geschreven en (academische) partners ingezet als toevoeging aan de bestaande organisatie. De digitalisering van het archief wordt voortgezet en de 3D-digitalisatie van de collectie wordt gestart, waarbij eerst de voorwerpen die een rol spelen in publieks- en onderzoeksactiviteiten gescand worden.

Restauratie en conservering

Het doel van restauratie en conservering is dat de objecten geschikt zijn voor museaal gebruik. Vanwege de beperkte bezetting (2,7 fte op bijna 220.000 records in de database) én het arbeidsintensieve karakter van de werkzaamheden is het doel van twaalf restauraties per jaar bewust bescheiden. Het doel is gehaald.

Vanuit het partnerschap met de BankGiro Loterij was Alejandra Mamonde als derde restaurator aangesteld. Tot zij besloot om begin september terug te keren naar Spanje, hield zij zich bezig met de restauratie en conservering van gipsen objecten, veelal negentiende- en vroegtwintigste-eeuwse replica's. Eilza Jacobi is in vaste dienst getreden voor de restauratie van organisch materiaal met een nadruk op papier, papyrus en leer. Met de aanschaf van een Aerosol Generator werd een effectieve tijdsbesparing bij restauratie van papyrus gerealiseerd.

Het gebruik van Prosorb en loggers nam een vlucht. Om een idee te krijgen van plaatselijke plekken of dalen in temperatuur en luchtvochtigheid zijn in tentoonstellingszalen loggers geplaatst, zowel in als buiten de vitrines. Met deze informatie wordt een onderbouwd advies gegeven over de geschikte locatie in een tentoonstellingsruimte voor de meest kwetsbare materiaalgroepen, zoals organisch materiaal. Als een deel van de ruimte niet geschikt blijkt, dan wordt met behulp van Prosorb cassettes in de betreffende vitrines tot op zekere hoogte bijgestuurd. Tijdens de herinrichting van het depot is een lijst opgesteld van objecten met conditieproblemen: van afgebroken delen (veroorzaakt door verouderde verlijmingen) tot objecten met een verontreinigd oppervlak door inwerking van stof. Er zijn kralensnoeren die opnieuw geregen moeten worden en objecten die moeten worden voorzien van een nieuw inventarisnummer. Dat is een langdurig project, omdat de werkzaamheden parallel aan de lopende zaken worden uitgevoerd.

Uitgelicht

Herstel van Romeinse grafkist

Vanaf september vond onderzoek en herstel van de sarcofaag van Simpelveld plaats. Bezoekers keken van een afstand mee met de restauratie en stelden vragen aan de restauratoren Nike Haverkamp en Renske Dooljes. Om het publiek online te betrekken bij de vorderingen hielden de restauratoren een logboek bij op de website. De restauratie op zaal duurt tot juni 2021. Het project is mede mogelijk gemaakt met steun van de Vereniging Rembrandt en de Turing Foundation, binnen het initiatief De kracht van onze Nederlandse collecties.

De sarcofaag was in stukken gebroken toen hij in 1930 in het Limburgse dorp Simpelveld werd opgegraven. De negentig jaar oude draagconstructie ervan en de restauraties uit de vorige eeuw zijn aan vervanging toe. Daarom is de sarcofaag uit elkaar gehaald en zal hij worden voorzien van een nieuw onderstel. Daarnaast wordt gekeken of er wellicht verf- en pigmentresten te vinden zijn. Het beeldhouwwerk aan de binnenkant maakt de kist tot een uniek

overblijfsel uit de Romeinse tijd. Op de wanden is de elgenaresse van het graf afgebeeld, te midden van haar bezittingen in een luxe kamer van haar villa. In de kist zijn crematieresten, sieraden en parfumflesjes gevonden. Waarschijnlijk lagen er meer grafgiften in, maar een gat in een van de wanden doet vermoeden dat grafrovers de sarcofaag in het verleden deels hebben leeggehaald.

Onderzoek naar het botmateriaal in 2016 wees uit dat de dame van Simpelveld tussen 35 en 50 jaar oud was toen ze stierf. De dame leidde een goed leven, zonder zware arbeid. Het grafveldje waar de kist is opgegraven, lag naast een villacomplex. Tussen 1937 en 1947 vond het museum daar de restanten van twee gebouwen, waarvan één vermoedelijk de villa is waar deze dame woonde. De restauratie van de sarcofaag is aanleiding de grafgiften opnieuw te bestuderen, ook in relatie met de twee nabijgelegen graven.

Restauratie dodenboek

Caspar Reuvens, de eerste directeur, verwierf het zeventien meter lange dodenboek van Kenna in 1835 op een veiling bij Sotheby's in Londen. De uitvoering is van hoge kwaliteit en bevat veel pigmenten. Het is waarschijnlijk ouder dan de meeste bekende dodenboeken. Het stamt vermoedelijk uit de Amarna-periode van koning Achnaton (1353-1335 voor Chr.). Toen het boek in 1825 werd ontdekt, lag het in twaalf delen over de mummie van Kenna gevouwen. De mummie was bedekt met een hars- of olieachtige substantie. Hierdoor waren de buitenste lagen van het boek ernstig verkleurd en beschadigd.

In de negentiende eeuw zijn de twaalf delen van het boek versneden tot 38 vellen. Slechte bewaaromstandigheden hebben in die periode geleid tot een verergering van bestaande schade en nieuwe schades. Het boek is sinds de aankoop meerdere keren gerepareerd. De vellen zijn verstevigd met een dun vloepapier dat doet denken aan bakpapier. In de tweede helft van de twintigste eeuw zijn ze verstevigd met een dikker wit papier. Beide doublures zijn aangebracht met lagen dierlijke lijm. Lacunes zijn in sommige gevallen ingevuld met modern papyrus en gekleurd papier. Door de toegevoegde lagen zijn de vellen hard en stijf geworden. Blootstelling aan veranderingen in het klimaat veroorzaakten vervormingen. De dierlijke lijm vormt een harde, glimmende en donkerbruine laag op het oppervlak. De vellen zijn op verschillende manieren tentoongesteld en dat kwam de conservering niet ten goede: zo is er ooit zelfklevende tape gebruikt om ze vast te plakken.

Met financiële steun van de Vereniging Rembrandt en hun Van der Klauw fonds is een project opgezet, waarbij het dodenboek in fases wordt gerestaureerd en voorzien van nieuwe beglazing. Van elf vellen zijn de pigmenten geconsolideerd. Van vier vellen zijn de witte doublures en andere oudere reparaties verwijderd. In 2021 worden van acht vellen de oude doublures en reparaties verwijderd. Alle vellen worden bevochtigd, gevlakt en veilig tussen glas ingelijst. Zo kan de achterkant bestudeerd worden en kunnen de vellen uniform naast elkaar tentoongesteld worden.

Restauratie Koptische codex

Het RMO bezit een codex uit de zesde eeuw in een leren band met 32 papyrusbladen, verdeeld over 3 katernen. Het boekje (formaat 22 bij 14 centimeter) is onderdeel van de in 1828 aangekochte Anastasi-collectie en is voor zover bekend het oudste gebonden boek in een Nederlandse collectie. Het verkeerde in een zodanig fragiele staat dat het niet tentoongesteld kon worden. De codex is gerestaureerd en geconserveerd dankzij een financiële bijdrage van Stichting Boek & Worm en de Van der Mandele Stichting. Daarna is het opgenomen in de expositie Verbeelding van Egypte.

De codex is waarschijnlijk afkomstig uit de stad Thebe. Er zijn gebeden van St. Gregorius in opgenomen, een duiveluitdrijving, een lijst van martelaren en het begin van de vier Evangelien. Het belangrijkste deel zijn de negen pagina's die gewijd zijn aan de briefwisseling tussen Jezus en Abgar, de koning van Edessa in Zuid-Turkije en een verstokt heiden. De briefwisseling wordt tot de apocriefe teksten uit de kerkgeschiedenis gerekend. Het boek is een belangrijke schakel in de ontwikkeling van schriftdragers in de eerste eeuwen van de jaartelling. Papyrus was duizenden jaren de belangrijkste schriftdrager in Egypte in de vorm van rollen. Terwijl in de omliggende landen perkament de overhand

nam na de tweede eeuw, bleef in Egypte papyrus onverminderd in gebruik tot de elfde eeuw. Slechts gedurende een korte tijd - de laat-antieke tijd - werd papyrus gebruikt voor de vervaardiging van de eerste codices. Deze codex is hier een voorbeeld van.

De restauratie begon met het verwijderen van oude reparaties op de papyrusbladen. Deze waren ruw aangebracht en zorgden op enkele plekken voor schade: het papyrus brak naast de oude reparaties. Hierna zijn reparaties op een minimale en terughoudende wijze aangebracht. Hiervoor is een methylcelluloselijm en op kleur gebracht Japans papier gebruikt. Dit is een dunne papiersoort met lange vezels, waardoor het toch relatief sterk is. De pagina's kunnen thans veilig gehanteerd worden. De restauratie gaf gelegenheid om onderzoek te doen naar de materiaaltechnische eigenschappen. Er zijn röntgen-, UV- en IR-foto's gemaakt, die inzicht geven in de opbouw van de band en in oude negentiende-eeuwse restauraties. Op de foto links onder is de band te zien in gewoon licht. Op de rechterfoto lichten de reparaties op het leer groen op onder UV-licht. De restauratie en de uitkomsten van het onderzoek zijn gedeeld in een online lezing. Ook verscheen een artikel in het Archeologie Magazine.

Foto's:
Rene Gerritsen

Aanwinsten

Het RMO houdt zich aan de Unesco-regelgeving en dient bij een potentiële topaanwinst aan te tonen dat het voorwerp vóór 1970 is geëxporteerd uit het land van herkomst. Naast topstukken blijft het museum alert op kleinere voorwerpen, die soms uit schenking, soms uit overdracht en soms door aankoop zijn verworven en een plaats in de collectie vullen. Voor verwerving kijkt het daarbij tevens naar de ratificatiedata van Unesco 1970 in de landen van herkomst.

Alle aanwinsten zijn in TMS verwerkt. De inhoud van de 21 verworven dozen wordt later geïnventariseerd. Dat geldt ook voor de eind 2019 verworven collectie Elberse met circa 10.000 voorwerpen uit Fort Vechten (Romelns Nederland).

Aanwinsten	2017	2018	2019	2020
Objecten	626	317	387	192
Opgravingsmateriaal	4 dozen	10 dozen	13 dozen	21 dozen

Specificatie	Omschrijving	Verworven via	Aantal
Egypte			
F 2020/11.1a-n	Fragmenten mummiekist	Schenking N. Tadema-Tabak	14
Klassieke Oudheid			
I 2020/7.1-2	Griekse bronzen munt en (vals?) marmeren beeld van een pauw	Schenking K. van den Pols	2
Nabije Oosten			
B 2020/4.1-	Verzameling vondsten	Overdracht Bijbels Museum	8 dozen
B 2020/6.1-	Verzameling vondsten	Schenking familie Den Hollander	4 dozen
B 2020/12.1-3	Scherven uit Petra	Schenking R.J. Demarée	3
Oud-Europa			
Q 2020/9.1	Loden kelkje uit de Schelde (Antwerpen)	Aankoop J.P. van Damme	1
T 2020/9.1	Leren messchede uit Engeland	Aankoop J.P. van Damme	1
Z 2020/9.1-2	Bronzen kelk en rammelaar	Aankoop J.P. van Damme	2
Nederland prehistorie			
U 2020/1.1	Bewerkt elandgewei uit de Noordzee	Schenking K. Tanis	1
h 2020/3.1-39 U 2020/3.1-20 i 2020/3.1-4	Vondsten uit de Noordzee (Maasvlakte II, Rockanje, Yerseke)	Schenking J. Hendriks	63
h 2020/3.40-89 U 2020/3.21	Vondsten uit de Noordzee (Maasvlakte I)	Schenking C. Schouwenburg	52
I 2020/7.1	Bronzen zwaard uit de Maas (Thorn/Wessem)	Aankoop J.R. Zijp	1
h 2020/8.1-2	Vuurstenen afslagen uit Maasvlakte II en Bleiswijk	Schenking M. Niekus	2
Nederland Romeins			
h 2020/2.1-40	Limesweg-palen Valkenburg	Overdracht provincie Zuid-Holland	40
f 2020/5.1	Bronzen gezichtsmasker uit Vechten	Aankoop W. Kuijpers	1
f 2020/7.1	Gouden vingerring uit Vechten	Schenking Y. Baven	1
Nederland Middeleeuwen			
g 2020/3.1	Zilveren vingerring uit Hoogwoud	Aankoop P. van den Bosch	1
a 2020/7.1	Gouden vingerring uit Waaxens	Schenking Y. Baven	1
e 2020/7.1	Bronzen riemtong uit Wilp	Schenking T. Doornebosch	1
g 2020/7.1	Bronzen emailfibula uit Bloemendaal	Schenking Y. Baven	1
k 2020/9.1	Loden inktpot uit Noord-Brabant	Aankoop J.P. van Damme	1
Receptie Oudheid			
Z 2020/4.1-	Replica's, o.a. collectie Tang	Overdracht Bijbels Museum	9 dozen
Z 2020/5.1-2	Borstvazen	Aankoop S. Thole (kunstenaar)	2
Z 2020/6.1	Zes Franse postzegels	Schenking S. van Roode	1

Uitgelicht

Vikingring

Deze twee columns van conservator Annemarieke Willemssen verschenen eerder in het Archeologie Magazine

In de week van zestien maart, toen het museum net voor de eerste keer dicht was, heb ik nog één afspraak laten doorgaan: de aankoop van een gedraaide zilveren ring uit de tiende eeuw, die we associëren met de aanwezigheid van Vikingen in Nederland. Een paar weken later, midden in de lockdown, presenteerde het museum trots de Vikingring via sociale media. Het werd die dag het enige niet-coronanieuws op NOS en nu.nl. Er kwamen vele reacties, alsof mensen het fijn vonden even ergens anders over na te denken.

De ring is eind 2019 met een metaaldetector gevonden in een malsveld bij Hoogwoud, in de kop van Noord-Holland. Deze regio werd vanaf de negende eeuw door Vikingen als uitvalsbasis gebruikt. Collega's van het Viking Informatie Centrum in Hippolytushoef verwezen de vinder naar mij. Half januari kwam de vinder met de ring langs en de autopsie bevestigde dat het een sieraad uit de tiende of elfde eeuw was. Twee maanden later besloot de vinder tot verkoop. Het RMO zal de ring gebruiken in een tentoonstelling over het jaar 1000.

Met een doorsnede van 25 millimeter is de ring erg groot voor een vinger en de vorm lijkt onhandig. Vermoedelijk is het geen vingerring, maar een miniatuurversie van de dikke halsringen (torques) uit Scandinavië. Die interpretatie is mijns inziens de enige die alle details van deze ring verklaart. Miniatuur-gebruiksvoorwerpen zijn breder bekend uit de vroege Middeleeuwen en van Vikingen kennen we (veelal uit vrouwengraven) mini-versies van andere belangrijke bezittingen zoals zwaarden, bijlen en schilden. Waarschijnlijk werden ze als hanger gedragen, aan een leren koordje om de hals of aan de riem, mogelijk als symbolen van status of beschermende amuletten. De slijtage op de Vikingring komt met zo'n draagwijze overeen. Ook de gouden Vikingring in het Fries Museum, die erg lijkt op de onze, zou zo gefunctioneerd kunnen hebben. De Vikingring geeft in ieder geval aan dat we een gevonden ring vaak te snel als een vingerring interpreteren. Er waren namelijk andere soorten ringen: verbindingen tussen leren bandjes, haarringetjes, fibula's, versieringen van kokers of de kleine ringen die als 'wisselgeld' hangen aan ringvormige Vikingarmbanden uit Scandinavië én uit Callantsoog.

Tinnen inktpot

Afgelopen jaar werden enkele gebruiksvoorwerpen van loodtin verworven uit een Belgische collectie. Het gaat om twee kelkjes, een rammelaar en een mooie inktpot, volgens de documentatie een bodemvondst uit Noord-Brabant. Eigenlijk is het geen inktpot, maar een inktpothouder: er werd een potje met inkt in het gat gezet. Het scharnier van het deksel valt dan in de uitsparing boven het gat, zodat het inktpotje niet kon verschuiven of draaien. De eigenlijke inktpotjes waren van aardewerk of glas, rond en naar beneden iets toelopend, met een metalen dekseltje. Compact dus, maar kwetsbaar. Daarom werden ze op de schrijftafel vaak in een inktstel geplaatst. Deze houder levert een stabiele inktpot met ruimte voor pennen, die vanwege de grote onderplaat niet omvalt.

Niet altijd is de ouderdom van dit type objecten, zeker uit particuliere collecties, goed te bepalen. In dit geval is er een goede parallel bekend, in het Rijksmuseum Amsterdam, die wél precies gedateerd is. Dat exemplaar, iets kleiner dan de onze, maar opvallend gelijk, is in 1876 teruggevonden op Nova Zembla, tussen de spullen van de overwintering van Willem Barentsz en zijn mannen in 1596-1597. Helaas weten we niet van welke van deze bemanningsleden deze inktpot was. Zeker is wel dat hij in die winter is achtergebleven. Het

Rijksmuseum dateert hun inktpot dus in 1590-1596; wij houden het voor de onze op 1590-1600. Nog steeds heel exact, voor een bodemvondst.

Dit type inktpot is zeldzaam, maar inktpotten op zich zijn dat als archeologische vondsten niet. Dat komt omdat ze veel werden gebruikt, en dat komt omdat in de zestiende eeuw meer dan de helft van de bevolking van het huidige Nederland kon schrijven, meer dan populair wordt aangenomen. In de kunst van deze periode zie je schrijvers afgebeeld en daarom veel inktpotten en inktstellen. Die volgen keurig de mode van de tijd, ook als de geportretteerde schrijvers 'tijdloos' zijn zoals de vier evangelisten, kerkvaders zoals Hieronymus, of klassieke auteurs zoals Cicero. Ik moet nog even zoeken, maar er is vast een schilderij of prent van rond 1600 waarop precies zo'n tinnen inktpot is afgebeeld.

Collectie Elberse

helmen, bronzen vaatwerk, sierfels, sommige
leren schoenzolen en houten objecten. Begin 2020 kocht
het museum 10.000 andere objecten uit deze verzameling.
Een deel van dit materiaal was te zien in Romeinen langs de
Rijn.

De verzameling is vernoemd naar de twee voormalige
eigenaars: de broers Ben en Wil Elberse. Hun collectie is
tussen 1977 en 1980 tot stand gekomen door hun zoektoch-
ten in de grond die langs de A12 gestort was, afkomstig uit
de oude Rijnbedding naast het Romeinse fort Vechten.
Vanuit de professionele archeologie was er betrekkelijk
weinig aandacht voor de vondsten uit deze grond, met
uitzondering van Cor Kalee. Hij was regelmatig te vinden bij
de storthopen, waar soms door wel veertig man naar
oudheden werd gezocht. Omdat Cor goed contact had met
deze zoekers, kon hij het vondstmateriaal inventariseren en
er artikelen over schrijven.

maar tevens stenen en glazen objecten en
Hierdoor ontstond een collectie die een compleet beeld
laat zien van de voorwerpen rondom het Romeinse fort in
Vechten tussen de eerste en derde eeuw n.Chr. De verza-
meling werd thuis bewaard en bleef veertig jaar relatief
onbekend. De reden om deze voorwerpen aan te schaffen
is gelegen in de wetenschappelijke waarde van het complex
en de wens deze te bewaren in een openbare collectie. Het
gaat om tientallen dozen en kisten met materiaal en de
bijbehorende documentatie van Cor Kalee.

Collectie Den Hollander

Dit artikel van Lucas Petit (hoofd collecties en onderzoek) verscheen eerder in het RMO Magazine.

"Kees zou blij zijn dat zijn verzameling nu in het RMO ligt. Dat was toch wel zijn liefste wens."

In mei schonk de familie van Kees den Hollander (1936-2019) een collectie oudheden uit het Midden-Oosten. Van kleitabletten tot vuurstenen pijlpunten, van kralen tot aardewerken beeldjes: een gevarieerde collectie die met enthousiasme door Kees was opgeraapt, beschreven en bij hem tentoongesteld.

Cornelius den Hollander (iedereen kende hem als Kees) werkte als waterbouwkundige en tekenaar bij een Nederlands Ingenieursbureau. Vanuit zijn functie werd hij in de jaren zestig regelmatig uitgezonden, eerst naar het Midden-Oosten en later naar het Verre Oosten, voornamelijk Indonesië. In 1962 bezocht hij de prehistorische vindplaats Tell Bouqras in het noorden van Syrië. Deze was kort voor het bezoek van Kees ontdekt en is bekend als een van de oudste vindplaatsen met aardewerk in het Midden-Oosten. In de fotoalbums van Kees zijn prachtige tekeningen te zien van prehistorische werktuigen die hij op Tell Bouqras oprapte. Zijn interesse in oudheden was gewekt. Vanaf dat moment besteedde hij veel tijd aan zijn verzameling en werd ter ondersteuning het ene na het andere boek erbij gehaald. In elk land waar Kees kwam, zochten hij en zijn familie naar oudheden. Op een gegeven moment was de kelder te klein om alles te exposeren. Zijn naasten hadden niet veel op met zijn verzameling, maar bewonderden zijn passie. "Als Kees iets deed, deed hij het grondig en gepassioneerd", aldus zijn ex-vrouw Wil de Lange. Zijn kinderen hebben bijzondere herinneringen aan de wandeltochten, het zoeken naar voorwerpen en het kamperen in de Iraakse woestijn.

Het RMO is de familie erkentelijk dat ze deze collectie schonk. Niet alleen om archeologische en cultuur-historische redenen, maar ook omdat de collectie het verhaal vertelt van een gepassioneerde verzamelaar. De Bouqras-voorwerpen zijn bijzonder, omdat het RMO sinds 2018 een deel van het opgravingsmateriaal van Tell Bouqras beheert. De voorwerpen worden beschreven en indien nodig gerestaureerd. Het is evident dat deze verzameling door de kwaliteit van de objecten en de goed gedocumenteerde vondstlocaties bruikbaar is voor exposities en voor onderzoek.

Juwelen

Dit artikel van conservatoren Jasper de Bruin en Annemarijke Willemsen verscheen eerder in het RMO Magazine.

Het museum ontving van een lid van de vriendenvereniging drie Nederlandse bodemvondsten: een Romeinse gouden slangenring, een geëmailleerde vroegmiddeleeuwse fibula en een laatmiddeleeuwse gouden ring met steen. Het oudste van de drie sieraden is een spraaalring met slangenkoppen. De naar buiten gerichte koppen zijn mooi gedetailleerd en daarin vertoont de ring overeenkomsten met exemplaren uit Augst (Zwitserland) en Pompell. Deze ringen kennen hun oorsprong in Italië en worden vanaf de eerste eeuw v.Chr. langzamerhand over het Romeinse Rijk verspreid. Ze worden tot in de vierde eeuw na Chr. gedragen en waren vooral populair in Italië en het westelijke deel van het rijk. Deze ring is gevonden in de jaren 1970 in Vechten bij Utrecht, waar zich een militair steunpunt bevond, en is een prachtige aanvulling op de RMO-collectie uit dit castellum.

Het tweede sieraad is een bronzen, opengewerkte fibula met een ruiters te paard. De man is schematisch weergegeven in de houding van een valkenier. Waarschijnlijk was dit een fibula, maar het kan een sierplaat zijn geweest. Qua

houding lijkt de figuur op soortgelijke ruiters in opengewerkte zesde- en zevende-eeuwse slerschilden. Daarom gaan we voorlopig uit van een vroegmiddeleeuwse datering. Deze ruitersfibula is in 1988 gevonden door de familie Van Dansik op het strand van Bloemendaal, na een storm. De fibula werd de lokale 'vondst van het jaar' en is gepubliceerd in de Archeologische Kroniek Noord-Holland.

Het jongste juweel is een bandvormige gouden ring met een ingeklemde rode steen uit 1450-1500, gevonden in 2008 in het Friese Waaxens. De vinder Wytse Tjepkema beschrijft hem in een interview als zijn allermooiste detectorvondst. Dit type 'clused' ring is te zien op portretten van goudsmeden uit de vijftiende eeuw. De ring werd in 2009 gepubliceerd door Evert Kramer in het Detector Magazine. Hij wees op de belangrijke geschiedkundige waarde van de ring. Het RMO prijst zich gelukkig dat dit soort bijzondere bodemvondsten dankzij een genereuze schenker in de collectie terecht zijn gekomen.

Egyptische aanwinsten

Lara Welss, conservator

Toen het RMO ruim tweehonderd jaar geleden werd opgericht, was er budget voor grote aankopen. Met steun van de Nederlandse koning Willem I kocht het museum vele objecten, waardoor het RMO tot op heden in de top tien van musea met de beste Egyptische collecties thuishoort. Een mooi voorbeeld hiervan is de aankoop van een serie objecten door de Zweeds-Noorse consul in Egypte, Giovanni d'Anastasi, met belangrijke voorwerpen als de beelden van Maya en Merit. De collectie wordt nu nog steeds uitgebreid. In 2015 ontving het museum een belangrijke anonieme schenking van 566 objecten, sommige met een bijzonder verhaal.

Vaasje

Aardewerk wordt soms het plastic van de Oudheid genoemd, omdat het meestal net zo'n wegwerpproduct was. Het komt in grote hoeveelheden uit iedere opgraving tevoorschijn en is belangrijk voor de datering van de bodemlagen. Anders dan dit vaasje zijn de beschilderde stukken zelden compleet.

Egypte, 5e-7e eeuw n. Chr.

Rugpijler

Beelden uit de 25ste dynastie komen in de collectie weinig voor. Op de rugpijler van dit beeld is de naam van hoge priesteres en godsvrouw Amenirdis geschreven in cartouche, iets wat normaal alleen de koning deed. Godsvrouw was toen een van de belangrijkste ambten van Zuid-Egypte.

Egypte, 722-655 v. Chr.

Klapstoel

Dit enigszins ongebruikelijke object is het eindstuk van een klapstoeltje, zoals bekend is uit het graf van Toetanchamon. Dit klapstoeltje was versierd met een stierenkop, symbool voor macht en vruchtbaarheid. Welke hoge ambtenaar uit het Nieuwe Rijk zou erop gezeten hebben?

Egypte, 1539-1077 v. Chr.

2.2 Centraal podium: zichtbaarheid en mobiliteit

4% van de collectie is permanent in de vaste opstelling te zien. Het doel is dat dit percentage gelijk blijft en dat met regelmaat deelcollecties uit het depot worden getoond. Dat gebeurde bij alle tentoonstellingen.

	Doel	2017	2018	2019	2020
Kortlopende bruiklenen		23	20	15	6
Objecten	300	673	707	830	159
Langdurige bruiklenen		64	64	62	59
Objecten	1.700	1.696	1.402	1.373	1.303
Inkomende bruiklenen		59	29	35	39
Objecten	250	317	337	228	256

maart kenmerkte al het uitgaande bruikleenverkeer voor de wijzigingen van tentoonstellingsdata. Opeenvolgende tentoonstellingen werden meermaals uitgesteld, tentoonstellingen meermaals uitgesteld in de hoop meer bezoekers te trekken, aanvragen werden meermaals uitgesteld of helemaal ingetrokken. In het voorjaar van de coronacrisis had elk land andere momenten van lockdown. Dit bemoeilijkte de transporten. Koeriersreizen naar het buitenland vonden geen doorgang. Dit werd gecompenseerd door digitaal koerieren in de vorm van livestreams of foto- of filmreportages die uitgevoerde werkzaamheden.

aanvragen van de volgende bruikleenemers werden toegestaan: het J. Paul Getty Museum, het Magyar Nemzeti Múzeum Budapest, het Canadian Museum of History, het Musée Royal de Mariemont, Museum Scheper, AWN Archeologie en Museum Meermannno.

aanvragen van het National Museum of Western Art, de Vaticaanse Musea, het Museo Egizio Torino en het Musée de la Civilisation Québec werden ingetrokken.

voor het bruikleenverkeer zie bijlage II, III en IV.

Uitgelicht

Romeins Valkenburg

Dit bewerkte artikel van Evert van Ginkel (TGV Teksten en Presentaties) verscheen eerder in het RMO Magazine.

Op 9 oktober heropende het Torenmuseum in Valkenburg (Zuld-Holland). Sinds 2000 zijn in de toren van de Nederlandse Hervormde kerk op het Castellumplein voorwerpen tentoongesteld, deels in bruikleen gegeven door het RMO, uit het Romeinse fort dat op precies deze plek stond. De geschiedenis van het dorp Valkenburg, zijn kerk en de expositie van Romeinse vondsten zijn op een bijzondere manier met elkaar vervlochten.

Nadat de kerk onherstelbaar beschadigd was bij de Duitse inval in mei 1940, werd de bouwval omgetrokken. Dat gaf aan de Groningse archeoloog A.E. van Giffen de gelegenheid eens te kijken wat zich onder het Kerkplein aan resten bevond. Hij vermoedde al lange tijd het bestaan van een Romeins fort onder de 'dorpsterp' van Valkenburg, wat door zijn collega's van het RMO steeds was ontkend. Al op de eerste dag van de opgravingen, in 1941, kwamen overduldelijke resten van Romeinse bebouwing uit de eerste drie eeuwen van de jaartelling aan het licht. Het onderzoek ontwikkelde zich tot de meest volledige en gedetailleerde opgraving van een Romeins castellum in Nederland én daarbuiten.

Kort na de oorlog was een nieuwe versie van de kerk gebouwd op de plaats waar de oude had gestaan, maar zonder toren, omdat daarvoor geen geld was. Pas in 1999 werd deze alsnog toegevoegd, in de geest van het ontwerp uit 1947. Twee ruimtes in de toren werden gereserveerd voor een expositie over het Romeinse verleden van Valkenburg, dat in het dorp wel bekend was, maar nauwelijks zichtbaar. Op advies van toenmalig RMO-conservator Marijke Brouwer vroeg de gemeente aan bureau TGV teksten en presentaties, waar de auteur werkzaam was en is, om de ruimtes in te richten. Een eervolle opdracht: Valkenburg is een van de iconen van de provinciaal-Romeinse archeologie en zeker van de limes, al had die in 1999 nog niet de status van vandaag.

In het RMO werd al ruimschoots gebruik gemaakt van vondsten uit Valkenburg. In het depot was echter nog genoeg materiaal beschikbaar. We kregen de kans een bijzondere selectie te maken, waarin fraaie fibulae en millifarla vertegenwoordigd waren naast de gebruikelijke potten en scherven. Ook werden vondsten in bruikleen gegeven door het Provinciaal Depot voor Bodemonvondsten en door de toenmalige Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). Al met al kreeg het gloednieuwe Torenmuseum de beschikking over een collectie die uitzonderlijk was voor een lokale presentatie en die het mogelijk maakte allerlei aspecten van het Romeinse verleden van het fort en zijn omgeving te illustreren. We hebben ons best gedaan er een expositie omheen te bouwen die recht deed aan het prachtige materiaal. Ze heeft bijna twintig jaar volstaan.

In 2018 vond de Stichting Torenmuseum Valkenburg het tijd de presentatie te vernieuwen. Tot ons genoegen werden 'wij' van TGV, met vormgevers Ivo Wasser en Patricia Bannink, opnieuw gevraagd de zalen in te richten. Op het gebied van presentatietechnieken was er in twintig jaar tijd het nodige veranderd. Wat gelukkig hetzelfde bleef, was de geweldige collectie. Het RMO en het Provinciaal Depot werkten gul mee en verlengden vrijwel integraal hun bruiklenen (het ROB-materiaal is inmiddels provinciaal eigendom). In de woorden van huidig conservator Jasper de Bruijn: "In Valkenburg zijn die voorwerpen op hun plaats. In het RMO liggen ze anders in een la, en in onze vitrines staat nog genoeg Valkenburgs materiaal."

Archief en bibliotheek

Jaar	2017	2018	2019	2020
Boeken	27.748	28.293	28.934	29.736

Het archief heeft, evenals de bibliotheek en de depots, een faciliterende functie. Er werd door interne en externe onderzoekers gebruik gemaakt van het archief. Om de stukken beter te ontsluiten, wordt de digitale inventaris zo gecontroleerd, gecorrigeerd en aangevuld dat de archivalia in de nabije toekomst aan de database TMS kunnen worden toegevoegd.

Het RMO deed drie keer een beroep op subsidie in het kader van het Metamorfoze-project, een programma van het Ministerie van OCW om kwetsbare archiefdelen en boeken te conserveren en digitaliseren. Het eerste project behelsde de conservering en digitalisering van het brievenarchief 1818-1923 en is financieel afgesloten. De online ontsluiting van deze brieven kwam door de pandemie in een stroomversnelling: voor maart leunde dit op vrijwilligers, maar tijdens de sluitingen konden thuiswerkende publieksdienstmedewerkers ingezet worden voor de invoer van metadata. Zij beschreven en nummerden tevens een deel van de opgravingstekeningen.

Het tweede Metamorfoze-project heeft als doel de conservering en digitalisering van het brievenarchief 1924-1977, het Reuvens-archief en elf 'plakboeken' van conservator Pleyte. De digitalisering is afgerond en met de controle van de digitale bestanden is een stevig begin gemaakt.

Het derde project is de digitalisering van het tijdschrift OMRO (Oudheidkundige Mededelingen van het Rijksmuseum van Oudheden). De digitalisering van de tijdschriften uit 1907-1960 is afgerond en de bestanden zullen in 2021 op de website te vinden zijn. De Koninklijke Bibliotheek zorgt voor ontsluiting via de website Delpher.

De bibliotheek is normaliter vier middagen in de week open dankzij de inzet van vrijwilligers. Omdat velen van hen op leeftijd zijn, moest de bibliotheek vanwege de pandemie sluiten. Toch zijn er 802 boeken aan de collectie toegevoegd en in de catalogus opgenomen, dat laatste wederom door de inzet van publieksdienstmedewerkers. De aankoop van boeken uit de privébibliotheek van prof. dr. R.A. Lunsingh Scheurleer is voortgezet, een deel van de privécollectie van prof. dr. E.M. Moormann werd opgenomen en mevrouw E. Sijpestein-Moen verraste het museum met de schenking van een zeldzame editie van de uitgave *Olympia: die Ergebnisse der von dem Deutschen Reich veranstalteten Ausgrabung*. Tot slot maakte de archivaris/bibliothecaris een eerste selectie van werken voor de tentoonstelling *Verbeelding van Egypte*.

2.3 Leeromgeving: kennisontwikkeling en overdracht

In de twee eeuwen dat het RMO bestaat, is de ontwikkeling en overdracht van wetenschappelijke kennis een rode draad geweest. Het museum kent een rijke traditie aan collectie-onderzoek en heeft een sterke band met het academische veld in binnen- en buitenland. Alle conservatoren en het afdelingshoofd zijn gepromoveerd. Dat geldt ook voor de drie assistent-conservatoren met een tijdelijk contract.

Het museum initieert onderzoek, volgens het vastgestelde onderzoeksplan en naar aanleiding van een tentoonstelling of actualiteit, en ondersteunt en faciliteert projecten van externe onderzoekers en instellingen. De collectie is onderwerp in EU- en NWO-onderzoeksprojecten. Door deze projecten in combinatie met het collectiegerelateerde onderzoek door de eigen medewerkers ontwikkelt het museum gefundeerde kennis over de collectie en de bijbehorende documentatie, die vervolgens ingezet wordt bij de publieksactiviteiten. Tentoonstellingen leunen sterk op resultaten van onderzoek. Conservatoren en restauratoren geven lezingen, colleges en workshops over opmerkelijke wetenschappelijke feiten. In de afgelopen jaren heeft het museum digitaliseringsprocessen geïntensiveerd om de zichtbaarheid van collectie-informatie te vergroten. Het uitdragen van deze digitale kennis was zeker tijdens de sluitingen belangrijk als vervanging van het fysieke bezoek. Er is begonnen met de implementatie van nieuwe methoden, zoals RTI-, XRF- en UV-onderzoek en het gebruik van grondradar tijdens veldwerk. Ook door aanschaf van digitaliserings- en documentatiemiddelen als een 3D-scanner en een RTI Dome worden deze technieken ingezet om de collectie te ontsluiten.

Het museum is opgenomen in het deskundigenregister van de Nederlandse politie. De conservatoren werkten al jaren samen met de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed en de nationale politie, maar dat was ad hoc en vrijblijvend. De opname in het register is een erkenning van het museum als kenniscentrum voor oudheidkundige kwesties.

De museumstaf vervult nevenfuncties, opgenomen in bijlage VI. Dit toont aan dat het museum betrokken is bij maatschappelijke en wetenschappelijke initiatieven en actief meedenkt om vooruitgang te boeken. Kennis en ervaring wordt hiermee doorgegeven aan anderen.

Onderzoeksnota

Door de komst van een nieuw hoofd collecties en onderzoek eind 2019 en het begin van een nieuwe subsidieperiode heeft in het onderzoek een verschuiving plaatsgevonden. In plaats van een verdeling in drie groepen (geschiedenis en receptie Oudheid, collecties en agency, en materiaaltechnisch onderzoek) is gekozen voor onderzoekslijnen, waarin de drie voormalige thema's samenvloeien. Dit is verwoord in het plan De kracht van het voorwerp. In de komende jaren onderzoekt het RMO voorwerpen en deelcollecties, die een verhaal vertellen over historische processen en interregionale ontwikkelingen. Daarnaast blijft het museum herkomstonderzoek doen en kijken naar de restauratie-, verzamel- en opgravingsgeschiedenis.

De volgende projecten staan in de aankomende periode centraal:

	Onderzoek	Soort	Boek PALMA
Nederland prehistorie	Doggerland	Typologisch onderzoek, 14C-dateringen, eiwitanalyse en aDNA	J
	Neolithicum en Neolithisatie	Gebruikssporen, isotopenonderzoek en fysisch antropologisch onderzoek	
	Ommerschans en de Bronstijd	Zwaard van Ommerschans	J
Nederland Romeinse tijd	Nederlandse limescollectie	Vechten en Valkenburg; schrijfplankjes	J
	Romeinse villawereld	Ontsluiten opgravingsresultaten	
Nederland Middeleeuwen	Strikt persoonlijk	Handschoenen, wanten, tassen en etuis; studenten in de Middeleeuwen	
	Dorestad	Mensen en honden; 19de-eeuwse vondsten	J
	Het jaar 1000	Ontsluiten van materiële cultuur	
Klassieke wereld	Humbertiana en Borgiana	Ontsluiten archiefstukken	
	De Baai van Napels	Onderzoek naar materiële cultuur	J
Egypte	Sakkara	19de-eeuwse opgravingen; stèles; grafbouw; textiel	J
	Shokan	Publicatie opgravingsresultaten	J
	Cartonnages	Ontsluiten van manuscripten	
	Mummies en mummiekisten	Onderzoek oude restauraties, natuurwetenschappelijk onderzoek	
Nabije Oosten	Perifere invloeden	Iran-collectie; Jebel Aruda-collectie	
	Vervalsingen	Handelsnetwerken	
	Byblos	Stratigrafisch onderzoek, historische reconstructies	J

Nederland prehistorie

Conservator Luc Amkreutz rondde het oud-Europa project af met de publicatie van PALMA 23. Tevens werd gewerkt aan de publicatie over de depotvondst van Ommerschans. In Stirling nam hij deel aan een workshop over de rol en positie van replica's, waaruit een richtlijn volgde: *New Futures for Replicas: Principles and Guidance for Museums and Heritage*. In het kader van de Doggerland-tentoonstelling werden met assistent-conservator Sasja van der Vaart-Verschoof vier geschonken Noordzee-collecties geïnventariseerd. Er werd geparticipeerd in de succesvolle aanvraag *Resurfacing Doggerland* binnen het NWO-programma *Archeologie telt*. Daarmee worden het Mondriaan Fonds-programma en de RMO-collectie en -expertise ingebed in een volwaardig onderzoeksprogramma. Tevens vond in samenwerking met Archol BV onderzoek plaats naar het bandkeramische grafveld binnen één van de 'Pre-Malta projecten' van de RCE.

Nederland in de Romeinse Tijd

Het collectiegerelateerde onderzoek richtte zich op de inventarisatie en determinatie van de collectie Elberse (Fort Vechten). Hiervoor zijn determinatieliteratuur en de SIKB-richtlijn voor de determinatie van aardewerk uit de Romeinse tijd bestudeerd. In aanloop naar de aanschaf van een RTI Dome is geëxperimenteerd met de RTI-methode door een handflitsers te gebruiken op een altaar dat aan het begin van de twintigste eeuw in Nijmegen uit de Waal is opgebaggerd. Hoewel de letters slecht leesbaar zijn, lijkt er een wijding aan de *Dei Silvani* (bosgoden) op te staan. Door de metingen op het altaar aan te passen, zal de tekst waarschijnlijk in 2021 te ontcijferen zijn. Naar aanleiding van de restauratie van de sarcofaag van Simpelveld zijn de vondsten hieruit opnieuw bestudeerd. Hoewel het onderzoek nog loopt, lijken de grafgriften te wijzen op een iets latere datering van de bijzetting, namelijk in de derde eeuw n.Chr. Dit leidt, tezamen met de resultaten van het onderzoek van de sarcofaag tijdens de restauratie, tot een publicatie. Voor de publicatie bij Romeinen langs de Rijn werd onderzoek gedaan naar de opgravingsgeschiedenis van de limes. De houten paal met de inscriptie van het cohort II civium Romanorum uit Valkenburg, die in het najaar werd toegevoegd aan de tentoonstelling, leidde tot onderzoek naar deze eenheid. Deze gegevens werden gebruikt voor de online presentatie van de paal. Voor een toekomstige tentoonstelling over de Romeinse villawereld werd literatuuronderzoek gedaan. Er werd tevens onderzoek gedaan ten behoeve van de objectselectie voor de tentoonstelling over keizer Domitianus. Overig onderzoek werd verricht voor het project *Hoofdlijnen van de limes, militaire infrastructuur, nederzettingen en grafvelden* in kaart gebracht, dat in een consortium wordt uitgevoerd. Tot slot was de conservator lid van een klankbordgroep over de opgraving van een Romeins fort in Valkenburg (ZH). Dit leidde tot literatuuronderzoek van dergelijke forten en een korte inventarisatie van vondsten, verzameld bij opgravingen in de jaren 1920 in Valkenburg.

Nederland Middeleeuwen

Er werd onderzoek uitgevoerd naar deelcollecties uit Dorestad, waaronder de zwaarden, het glaswerk (met de RCE en Duitse experts), de kralen (met PhD-student Mette Langbroek) en een bijzondere laatmiddeleeuwse fluit van aardewerk in de vorm van een nar. Voor de context van zwaarden en andere Karolingische wapens uit Dorestad is onderzocht hoe deze wapens zijn afgebeeld in het negende-eeuwse Stuttgarter Psalter. Al deze deelonderzoeken

werden gepubliceerd of voor publicatie gereed gemaakt. De informatie over de Dorestadcollectie in de database TMS werd ermee aangevuld. Voor een RCE-onderzoek naar migratie in de vijfde tot zevende eeuw werden door Stijn Heeren en Lisette Kootker (beiden VU Amsterdam) met behulp van isotopen monsters genomen van tanden van Merovingische skeletten van de site Dorestad-Veilingterrein. PhD-student Dušan Maczek is geholpen bij onderzoek naar metalen objecten die tussen 500 en 1100 zijn gedeponeerd in Nederlandse rivieren.

Er werd literatuur- en internetonderzoek gedaan en met collega's overlegd in het kader van de voorbereiding van een tentoonstellingsproject over Nederland in Europese context in de tiende en elfde eeuw. Hiervoor werd de eigen collectie doorzocht op vondsten uit die periode uit alle verzamelgebieden. De conservator bekeek in een workshop over lakenloden in Tallinn met Erki Russow de laatmiddeleeuwse vondsten uit een landfill, waaronder schrijfmateriaal, speelgoed, insignes en gebreide wanten en handschoenen.

Het Vorstengraf van Oss

Sasja van der Vaart-Verschoof, assistent-conservator

Een kleine drieduizend jaar geleden werd een man begraven in een gebied dat nu ten zuiden van Oss ligt. Zoals gebruikelijk in de Vroege IJzertijd werd hij gecremeerd en bijgezet in een urn. Bijzonder is dat de urn van brons was en dat zijn nabestaanden prachtige objecten meegaven in het graf: paardentulg, Jukversieringen, textiel, slachtgerel, scheermessen, een houten kom en een lang zwaard met rijke versiering. Uit deze objecten blijkt dat de overledene een indrukwekkend contactnetwerk onderhield. Het graf werd in 1933 herontdekt en sindsdien bestudeerd door twintig materiaal-specialisten, drie generaties restauratoren en vier generaties archeologen. Tachtig jaar na de opgraving is het nog mogelijk inzichten te verwerven over deze kloeke krijger en de grafgoederen waar hij mee begraven was.

Reconstructie

Toen in 1933 alle objecten uit de emmer werden gehaald, heeft de restaurator niet gedocumenteerd hoe de voorwerpen erin lagen. Met documentatie uit de jaren '90 en een nauwkeurige studie van de objecten is gereconstrueerd hoe alles ooit in de emmer zat.

Tekening Raf Timmermans, 2017

Klomp roest

Na de vondst konden slechts enkele objecten herkenbaar gemaakt worden. De rest werd opgeslagen in een depotlade en geregistreerd als 'een klomp roest'. En gelukkig maar, want in de jaren zestig en negentig van de vorige eeuw kwamen dankzij nieuwe technieken 'nieuwe' objecten aan het licht.

Oss, 800-500 v.Chr.

Onderzoek

Er is gedacht dat de Vorst een gezette, oudere man was, die moeilijk kon bewegen vanwege zijn vergroefde ruggenwervels. Na onderzoek blijkt dat niet te kloppen: hij was dertig tot veertig jaar oud, had geen last van de botvergroeiingen, en was lang en sterk gespierd.

Oss, 800-500 v.Chr.

Klassieke wereld

Er is gewerkt aan een adequate beschrijving en herinterpretatie van topstukken uit de Grieks-Romeinse collectie. Een artikel over de Stadhoudersvaas (AMM 1) verschijnt in 2021 in het tijdschrift BABESCH. In voorbereiding is een artikel over de vroegchristelijke sarcofaag van Paus Marcellus en zijn geschiedenis, die van Rome en Venetië naar Den Haag, Antwerpen en Leiden ging. Er zijn samenwerkingstrajecten geformuleerd voor onderzoeken naar de verzameling Canino (met musea die in het bezit zijn van Canino-vazen: project CANCONNECT) en naar het archiefmateriaal van Humbert en Borgia (met Kopenhagen en Tunis).

Egypte

Begin 2020 startte een samenwerking met de Universiteit Leiden (Biologie/LUMC) en Canon Technologies in Zoetermeer om dierenmummies te bestuderen. Het streven is om met kennis van biologen en met behulp van hogeresolutie-animaties tot een betere determinatie te komen. Dat moet leiden tot een publicatie in de PALMA-reeks. Na een pilot met tien mummies werd het project vanwege de coronamaatregelen stopgezet om in 2021 te worden vervolgd.

Het onderzoek naar de necropolis van Sakkara richtte zich op voorwerpen uit de collectie, zoals de kapel van Paatenemheb en verschillende beelden en stèles. Het onderzoek naar het materiaal uit Shokan werd voortgezet door vrijwilliger Lilliane Mann. Overig onderzoek is uitgevoerd ten behoeve van fysieke en pop-up tentoonstellingen. De inscripties op de fragmenten van een houten lijkst, geschonken in 2020, werden vertaald. In de database werden de Egyptische rubriekscodes aangepast en gestan-

daardiseerd. Ze zijn nu objectief beschrijvend en niet of minder interpreterend. Er is een begin gemaakt met het bijwerken van de teksten in de online database en met het onderzoek naar de papyrusfragmenten uit cartonnages. Tot slot kon na bestudering van vier mogelijke vervalsingen bevestigd worden dat het om niet-authentieke voorwerpen ging.

Nabije Oosten

De basisregistratie van de Tell Bouqras-collectie is afgerond. Voor de eindpublicatie van de opgraving in Jordanië is onderzoek verricht naar het dierlijke botmateriaal (in samenwerking met de Vrije Universiteit in Berlijn) en de plantenresten (in samenwerking met de Universiteit Leiden). Deze werkzaamheden zijn nog uitgevoerd en begeleid door Lucas Petit, voormalig conservator Oude Nabije Oosten, thans hoofd collecties en onderzoek. Zijn opvolger David Kertai werd pas na de zomer aangesteld, omdat de sollicitatieprocedure te lijden had onder de reisbeperkingen. Sinds de aanstelling van Kertai heeft zijn onderzoek in het teken gestaan van de tentoonstelling over Byblos (2022). Een onderzoek naar de zogenoemde torso van Gudea resulteerde in een artikel.

Uitgelicht

Interdisciplinair specialist

Dr. Ir. David Kertal (1978) werd per september conservator van de oude Nabije Oosten-collectie. Met Kertal is een interdisciplinaire specialist op het gebied van de architectonische, visuele en materiële cultuur van het Nabije Oosten in huis gehaald, met de nadruk op de geschiedenis van Irak en Syrië. Kertal studeerde architectuur in Delft, oude geschiedenis in Amsterdam, en archeologie in Leiden, en promoveerde in 2012 in Heidelberg. Hij werkte daarna aan het University College Londen, New York University en de

Freie Universität Berlin. Als veldarcheoloog was hij actief in Syrië, Turkije en Irak. Hij is betrokken bij academische en museale projecten op het gebied van collecties, erfgoedbeheer en reconstructies. Zijn boek *The Architecture of Late Assyrian Royal Palaces*, over de relatie tussen architectuur en koningschap, geldt als een standaardwerk over Assyrische bouwkunst.

Stipendia

Vanaf 2016 stellen het KNIR (Koninklijk Nederlands Instituut Rome) en het RMO jaarlijks een stipendium ter beschikking aan een academicus in het bezit van een MA in archeologie, (kunst)geschiedenis, klassieke talen of museumstudies. Het onderzoek van de laureaat is gerelateerd aan de collectie en/of de museumgeschiedenis. Het gaat om archief- of materiaalonderzoek, of vergelijkend onderzoek met een originele vraagstelling. De prijs bestaat uit een beurs van €3.000 ter dekking van kosten van levensonderhoud in Rome, drie maanden verblijf op het KNIR en een reiskostenvergoeding.

Het stipendium voor het KNIR werd toegekend aan Anne-Lieke Brem om onderzoek te doen naar gezondheid in de Oudheid en de wijze van tentoonstellen hiervan in Italiaanse en Griekse musea. Het doel was theoretische achtergrond te vergaren voor medisch gerelateerde objecten uit de RMO-collectie en een voorstel te schrijven voor een reizende tentoonstelling langs ziekenhuizen. Door de coronamaatregelen moest zij haar verblijf in Rome na enkele weken beëindigen. Het museum kent eveneens een stipendium voor het NIT (Istanbul) onder dezelfde condities als het KNIR. Door de beperkingen is dit stipendium niet toegekend.

Actief

Instelling	Onderwerp	Vorm en output
British Museum, Neues Museum Berlijn, Louvre, Museo Egizio (Turijn)	EU project: masterplan voor het Tahrir Museum in Cairo	Ontwerpen van een strategisch plan voor publicaties en herinrichting pre-faraonische zalen. Project is afgerond.
Freie Universität Berlin	Opgraving Jordanië	Archeozoologisch onderzoek uitgevoerd.
La Direction Générale des Antiquités et des Musées (Libanon)	De stad Byblos	Samenwerking op gebied van onderzoek, publicatie en tentoonstelling over Byblos (2022). MoU getekend.
Nationaal Museum Estland, Nationaal Museum Denemarken e.a.	CLOSENET: Cloth Seals in Europe	Een netwerksubsidieaanvraag voor lakenloden is ingediend en niet gehonoreerd.
Universiteit Cranfield	Opgraving Jordanië	Uitvoering XRF-analyse. In 2022 worden de resultaten gepubliceerd.
Universiteit van Reading, British Museum	The Medieval ritual landscape.	ERC-aanvraag met Portable Antiquities Scheme (PAS) en Portable Antiquities of the Netherlands (PAN) is ingediend en niet gehonoreerd.
Yarmouk Universiteit Irbid	Opgraving Jordanië	Veldwerkonderzoek is afgerond. Er is begonnen met de uitwerking van de resultaten. Publicatie PALMA in 2022.

Inactief

Instelling	Onderwerp
Louvre en Vaticaanse Museum	Mummiekisten
Museo Egizio, Turijn	Opgraving Sakkara
National Museum of Scotland, Edinburg e.a.	AHRC Research Network
Universiteit Gent	Nehalennia-altaren
Universiteiten Newcastle, Leiden en Gent, Hazenberg Archeologie	Bridging the North Sea

Samenwerkingsverbanden

De wetenschappelijke functie en reputatie zijn van belang in relatie tot samenwerkingsverbanden met universiteiten, musea en landen. Deze meerjarige raamovereenkomsten worden via Memoranda of Understanding verankerd en betreffen, naast gezamenlijk onderzoek, meestal een publicatie, publieksactiviteiten en/of een erfgoedcomponent. Het RMO zoekt met de herkomstlanden van de collectie een duurzame samenwerking. Publieksactiviteiten, tentoonstellingen en bruiklenen versterken de reputatie en tonen de ambitie om kennis en informatie zo breed mogelijk uit te dragen. De wetenschappelijke functie is hier dienstbaar aan. Door de pandemie zijn enkele samenwerkingsverbanden inactief geweest en doorgeschoven.

Doel samenwerkingsverbanden	2017	2018	2019	2020
8	11	20	13	Actief: 7 Inactief: 5

Lezingen

Lezingen ondersteunen de missie (het centrale podium van de Oudheid zijn) en dienen doelstellingen: overdracht van inzichten en samenwerking met universitaire instellingen. Het RMO biedt ruim baan aan academische partners, zodat

het gebouw als wetenschappelijk centrum fungeert. De lezingen worden hieronder opgesomd. Een lijst van gast-colleges is opgenomen in hoofdstuk 1.

Lezingen/colleges	Doel	2017	2018	2019	2020
Medewerkers in RMO	20	49	87	72	20
Gast sprekers in RMO	20	66	231	114	59
Medewerkers buiten het RMO	30	73	60	63	32
Totaal	70	188	378	248	111

Lezingen vriendenvereniging

De vriendenvereniging RoMeO betreft leden bij het museum door de organisatie van tien lezingen per jaar, ook toegankelijk voor niet-leden. Vanaf september zijn de

lezingen online georganiseerd. Dit leverde een grotere deelname op dan de fysieke lezingen. Daarom worden de lezingen in de toekomst online en offline aangeboden.

Datum	Spreker	Van	Titel	Bezoekers (fysiek)	Deelnemers (online)
14/01	Hein van Dolen	Zelfstandig	Byzantium en Cyprus	94	0
11/02	Joanita Vroom	Universiteit Leiden	Het raadsel van de verstijfde kruisvaarders	72	0
10/03	Lara Weiss	RMO	De necropolis van Sakkara	104	0
08/09	Daniel Soliman	RMO	Culturele verweving: Textiel uit Egypte	0	422
13/10	Jasper de Bruin	RMO	De Romeinse grens	21	299
10/11	Petra Hogenboom	RMO	Toetanchamon toen en nu	0	496
08/12	Eliza Jacobi	RMO	Papyrus, leer en perkament	14	335
Totaal				305	1.552

Boekpresentaties

Er zijn zes (kinder)boekpresentaties georganiseerd (2019: 22). Omdat de verkoop van boeken belangrijk is voor de betrokken uitgevers, de schrijvers en het museum, zijn in de coronaperiode bewust geen digitale presentaties georganiseerd.

Datum	Auteur	In samenwerking met	Titel	Deelnemers
17/01	Dan Jones	Uitgeverij Omniboek	De Kruisvaarders. De strijd om het Heilige Land	98
14/02	Alexander van de Bunt	Uitgeverij De Nieuwe Haagsche	Wee de overwonnen	165
22/02	Tom Holland	Athenaeum Singel Uitgeverijen	Hoe het christendom het Westen vormde	83
23/02	Fatti Burke	Uitgeverij Condor	Op zoek naar Tom in het Oude Egypte	86
05/03	Jeroen Windmeijer en Jacob Slavenburg	HarperCollings	Het Isisgeheim	149
12/03	Anton van Hooff	Uitgeverij Omniboek	Klassieke liefde. Eros en seks naar Ovidius	70

Congressen, studiedagen en symposia

Naast losse activiteiten vinden er congressen, studiedagen en symposia plaats. Op 23 januari werd in samenwerking met LeidenGlobal het seminar Retrieving Cultural Heritage gehouden, over opsporing en repatriëring van gestolen artefacten en het belang van bescherming van werelderfgoed in conflictgebieden. Een dag later werd met de Faculteit der Archeologie het symposium Reconstructing Interactions and Mobility in Prehistoric Cyprus georganiseerd. Vijf sprekers uit vier landen behandelden negen millennia sociale en economische interactie in de geschiedenis van Cyprus. Enkele dagen later was het tijd voor de Labrys Studiedag Klassieke Wereld, waarbij docenten Grieks en Latijn werden onderhouden met lezingen over Griekse onderwerpen. Het was het ritme en de vorm van samenwerking met partners die het RMO gewend was. Hier kwam medio maart acuut verandering in. Alle symposia en congressen werden geannuleerd. Met uitzondering van een symposium van Stichting het Historisch Gebruiksglas zou het tot september duren voordat dit soort bijeenkomsten digitaal werden georganiseerd. Dat startte met de uitgestelde Week van de Klassieken en werd vervolgd met de conferentie Classical Controversies. Daarin werden de manieren onder de loep genomen waarop de Grieks-Romeinse Oudheid tegenwoordig wordt gebruikt in musea,

politiek en commercie, met als centrale vraag hoe wij tegen de Oudheid aankijken en ernaar verwijzen. Dit congres werd georganiseerd met Kim Beerden van de Universiteit Leiden en met de OIKOS-onderzoeksgroep Classical receptions and tradition. De partners beoogden in deze internationale samenwerking docenten, studenten en wetenschappers online samen te brengen. Met circa 200 deelnemers, verspreid over drie dagen, slaagde dat doel.

Seminar Retrieving Cultural Heritage (23/01)

Spreker	Verbonden aan	Titel
Pieter ter Keurs	Universiteit Leiden	Introductie
Tasoula Hadjitofi	Walk of Truth Foundation	Retrieving Cypriot art, trafficking and restitution
Willy Bruggeman	Ex-adjunctdirecteur Europol	Insights from Europol
Bleda Düring	Universiteit Leiden	Who gives permission to dig and who is the owner of the artefacts

Symposium Reconstructing Interactions and Mobility in Prehistoric Cyprus (24/01)

Spreker	Verbonden aan	Titel
Bleda Düring	Universiteit Leiden	Movement and Interaction in Prehistoric Cyprus: Data and Paradigms
Theodora Moutsiou	Universiteit van Cyprus	Reconstructing the Social Landscape of Aceramic Neolithic Cyprus
Diane Bolger	Universiteit van Edinburgh	Cyprus and the Eastern Mediterranean during the Chalcolithic Periods
Maria Hadjigavriel	Universiteit Leiden	Tracing Interactions through Pottery Technology Studies
Rafael Laoutari	Universiteit van Cambridge	Interactions and Society in Prehistoric Bronze Age Cyprus

Labrys Studiedag Klassieke Wereld (27/01)

Ruurd Halbertsma	RMO	Cyprus - Eiland in beweging
Josine Blok	Universiteit Utrecht	Antieke en moderne democratie
Corien Wiersma	Rijksuniversiteit Groningen	Helena en Sparta
Hein van Dolen	Zelfstandig	Herodotos in Griekenland
Thijs Kettenis	Trouw	Actualiteiten in Griekenland
Frederike Upmeijer	Zelfstandig	Byzantijns klooster Hosios Loukas

Symposium Stichting Het Historisch Gebruiksglas (31/08)

Christiaan Schrickx	Archeologie West-Friesland	Venetiaanse glasschijven in Hoorn
Jerzy J. Konicki	INCT, Warschau	Façon de Venise vessels made of K-rich glass
Jill van der Sterren	RMO	Griekse mythologie op Romeins glas

Online conferentie Classical Controversies (11/11 t/m 13/11)

Daniel Soliman	RMO	Dummie de Mummie: an Egyptian body as the undead, exotic Other
Julia Müller	TU Dresden	New-right wing movements and the field of Classics
Stephen Hodkinson	Universiteit van Nottingham	The Modern Mirage of Spartan Militarism
Johannes Siapkas en Thomas Sjösvärd	Zelfstandig; Universiteit Uppsala	Swedish appropriations of Sparta and Thermopylae
Donna Zuckerberg	Zelfstandig	Who's revitalising Homer?
Emily Pillinger	King's College Londen	Rescuing Eurydice from the 21st century London stage
Barbara Holler	Universiteit Zürich	The Classicist as a Literary Character in Contemporary Literature
Nandini Pandey	Universiteit van Wisconsin	Combating anti-immigrant appropriations of Roman imperial history
Marco Gay	Universiteit van St. Andrews	Fato Profugus. Aeneas the Refugee: an Italian Debate
Patricia Kret	Universiteit Leiden	The Role of Death in Museum Display
Suus van den Berg	Universiteit Londen	Tragic Lovers and Sexy Stories
Renske Janssen	Universiteit Leiden	Early Christianity as a metaphor in American political discourse
Susanna de Beer	Universiteit Leiden	The Return of the Renaissance in Modern Europe: Another Rebirth?

Overige lezingen

Medewerkers in het RMO

Datum	Spreker	Voor	Titel
30/01	Ruurd Halbertsma en Leonie van Esser	ProParte (Universiteit Leiden)	Cyprus - Eiland in beweging
06/02	Ruurd Halbertsma	Staf opleiding GLTC	Cyprus - Eiland in beweging
13/02	Ruurd Halbertsma	Raad van toezicht, Hogeschool Leiden	Cyprus - Eiland in beweging
14/02	Ruurd Halbertsma	Labrys Reizen	Cyprus - Eiland in beweging
15/02	Ruurd Halbertsma	Ex Oriente Lux	Cyprus - Eiland in beweging
17/02	Daniel Soliman	Huis van Horus	Vervalsingen in Egyptische kunst
21/02	Daniel Soliman	Stichting Zenobia	The Temple of Taffeh
21/02	Ruurd Halbertsma	Sociëteit Amicitia, Leiden	Cyprus - Eiland in beweging
28/08	Daniel Soliman	Textielgroep QS2	De archeologische context van Egyptisch textiel

Medewerkers buiten het RMO

Datum	Medewerker	Waar	Titel
08/01	Luc Amkreutz	Universiteit van Stirling	The role and appreciation of prehistoric and early historic replicas
09/01	Ruurd Halbertsma	Stichting Kunst in Zicht, Groningen	Cyprus - Eiland in beweging
19/01	Ben van den Bercken	Allard Pierson, Amsterdam	Hoe vierden de Egyptenaren feest?
03/02	Lara Weiss	Vereniging Senver, Hilversum	De kern van Egyptische religie
06/02	Petra Hogenboom	British Museum, Londen	Three Roman period mummies
12/02	Ruurd Halbertsma	Sociëteit Amicitia, Leiden	Cyprus - Eiland in beweging
12/02	Daniel Soliman	Vatican Coffin Project meeting	Assesment of the preliminary version of the project database
19/02	Ruurd Halbertsma	Lyceumclub, Amsterdam	Cyprus - Eiland in beweging
24/02	Petra Hogenboom	Ex Oriente Lux, Amersfoort	Dwalen door het Dodenboek
26/02	Petra Hogenboom	Ex Oriente Lux, Den Bosch	Dwalen door het Dodenboek
26/02	Lucas Petit	Ex Oriente Lux, Rotterdam	Tell Damiyah. Een klein, belangrijk IJzertijd heiligdom
12/03	Lara Weiss	Vrienden van Archeon, Alphen	De opgraving van de Leids-Turijnse missie in Sakkara
07/09	Luc Amkreutz*	Tenth Mesolithic Conference, Toulouse	Exploring the characteristics of human-environment interaction and adaptability in the Mesolithic of the North Sea area
17/09	Ruurd Halbertsma	Vereniging Oud Poelgeest	Frédéric Louis Bastet: classicus, archeoloog, publicist
09/10	Jasper de Bruin	Vereniging Oud-Valkenburg	Valkenburg in de Romeinse tijd

Datum	Medewerker	Waar	Titel
04/11	Annemarieke Willemsen	KNIR Debat, Rome	Daily life at European Universities 1200-1600
14/11	Daniel Soliman*	CIPEG, ICOM	Coping with Covid-19: A report from the National Museum of Antiquities
15/11	Lara Weiss*	1st Young CIPEG meeting	How to write a successful internship application & other pathways beyond curatorship
16/11	Lara Weiss*	Universiteit Göttingen	Wie Saqqara nach Leiden kam und Leiden nach Saqqara
21/11	Daniel Soliman	Egyptologendag, Brussel	Een bericht uit het RMO
17/12	Sasja van der Vaart-Verschoof*	Gallo-Romeins Museum, Tongeren	Keltische Vorsten met Europese contacten in de Lage Landen

*online

Externe sprekers in het RMO (online)

Datum	Spreker	Titel	Voor
03/09	Reinoutje Artz; Annet van den Bergh (Vossius Gymnasium)	In het spoor van Odysseus?	Hermaion
03/09	Ton Jansen; Fanny Struyk (Antiek Toerisme)	ROMA	Hermaion
04/09	Lucinda Dirven (UvA) Nathalie de Haan (Radboud Universiteit)	Omstreden archeologie in Italië en Syrië	Universiteit Leiden
06/09	Josho Brouwers (Zelfstandig)	Arthur Evans en het 'Paleis van Minos' te Knossos	National Geographic
06/09	Eric Moormann (Radboud Universiteit)	Het Parthenon als pin-up	National Geographic
06/09	Gert-Jan van Wijngaarden (UvA)	Mythen en gebouwen op de Acropolis	National Geographic
06/09	Janric van Rookhuijzen (Universiteit Utrecht)	De maagden van het Parthenon	National Geographic
06/09	Ineke Sluiter (Universiteit Leiden)	Wat kan het ons schelen?	National Geographic
09/09	Hugo Koning, Casper de Jonge, Willemijn Waal, Luuk Huitink (Universiteit Leiden)	De geheimen van het Grieks: nieuw onderzoek over een oude taal	Universiteit Leiden
10/09	Casper Porton (Addisco Onderwijs)	Dies Latinus	Addisco Onderwijs
10/09	David Rijser (Rijksuniversiteit Groningen/ UvA)	Arachne en de imams	Stichting Zenobia
11/09	Christoph Pieper (Universiteit Leiden)	Cicero en het einde van de republiek	Universiteit Leiden
12/09	Marita Mathijssen (UvA)	Hoe het Latijn verdween uit de geleerde wereld (in Nederland)	NKV
18/09	Aaltje Knoop; Boudewijn Veldman (Veldman Rietbroek Architecten)	Icoon van Leidse arbeidershuisvesting en armoede: 15 jaar Museum Leids Wevershuis	Historische Vereniging Oud Leiden
27/09	Marijn van Putten (Universiteit Leiden)	Het begin van de Koranische manuscripttraditie	LUCIS
01/12	Caroline Vout (Universiteit van Cambridge/ Universiteit Leiden)	Beyond Classical Art	BABESCH
13/12	Arnoud Vrolijk (Universitaire Bibliotheken Leiden)	De Koran en zijn Nederlandse lezers	LUCIS

Publicatiebeleid

Bij publicaties wordt onderscheid gemaakt tussen populair-wetenschappelijke en zuiver wetenschappelijke publicaties. Bij voorjaars- en zomertentoonstellingen geeft het museum publieksboeken uit. Dat betrof *Romeinen langs de Rijn* van Jasper de Bruijn, *Sakkara: leven in een dodenstad* (ook in het Engels en Arabisch) van Lara Weiss, en *Textiel uit Egypte* van Geraida Jurriaans-Helle, Veerle van Kersen, Tineke Rooljakkers en Daniel Sollman. Tevens is een topstukkenboek geschreven, zowel in het Engels als in het Nederlands. Het boek is begin 2021 verschenen.

Bij winterexposities is Sidestone Press uitgever van toegankelijke catalogi. Dit betrof de publicatie bij Cyprus – Eiland in beweging (ook in het Engels). Sidestone Press is tevens uitgever van de wetenschappelijke publicaties. Het RMO kent sinds 2005 de reeks PALMA (Papers on Archaeology of the Leiden Museum of Antiquities). In de reeks worden studies van conservatoren en externe onderzoekers en bundels van symposia gepubliceerd. Met Sidestone wordt

met printing on demand en digitale distributie gewerkt. Dat zorgt evident voor een groter bereik, doordat de PDF's gratis beschikbaar zijn. De delen die tot en met 2019 gepubliceerd zijn, zijn gemiddeld 640 keer gedownload met *Nineveh: The Great City* als koploper met 1461 downloads. Dit betreft enkel de downloads op de website van Sidestone; auteurs bieden hun artikelen ook aan via Academia.eu. Er verschenen twee nieuwe delen. Maarten Raven presenteerde in *The Tombs of Ptahemwia and Sethnakht at Saqqara* (PALMA 22) de resultaten van twee graven die in 2007 en 2010 werden ontdekt. In *Collecting Ancient Europe* (PALMA 23) zijn papers opgenomen waarin de collecties van Europese Oudheden in de negentiende en vroege twintigste eeuw worden besproken.

Boeken en artikelen exclusief columns	Doel	2017	2018	2019	2020
Wetenschappelijke publicaties	15 per Jaar	21	47	16	23
Publiekspublicaties	20 per Jaar	23	13	22	34
Boeken	6 in 2017/2020	10	7	5	5

De publicaties zijn opgenomen in bijlage V.

Uitgelicht

Prehistorische aanwinsten

Twee verzamelaars schonken tientallen werktulgen, wapens, verslerd gewel en bewerkte dierenbotten. Het merendeel van de vondsten komt uit het Mesolithicum. Dat is de periode van de Jager-verzamelaars, zo'n 10.000 tot 7.000 jaar geleden. Oorspronkelijk zijn de objecten afkomstig van de bodem van de Noordzee, uit een gedeelte dat nu Doggerland heet. Destijds was dat een droog liggend gebied tussen Nederland, Engeland en Denemarken. Door de stijgende zeespiegel verdween Doggerland rond 6000 v.Chr. in de golven.

De schenking bevat pijl- en speerpunten van bot en gewel, evenals kokerbeltels gemaakt uit de middenvoetsbeenderen van edelherten en oerrunderen. Tot de oudste vondsten behoren meer dan 50.000 jaar oude vuurstenen werktulgen van Neanderthalers. Zeldzame objecten zijn een doorboord stuk gewel (dat diende als handvat van een vuurstenen bijl) en een benen naald met een oog erin. De collectie bevat tevens 'afvalstukken': bot en gewel met snij- en haksporen. Deze geven inzicht in wat men at en hoe werktulgen werden gemaakt. Jan Hendriks en Charlie Schouwenburg staken honderden uren in het zoeken en verzamelen van deze stukken. Ze deden hun vondsten op de Nederlandse stranden, voornamelijk op de Eerste Maasvlakte en bij

Rockanje. Het zand aldaar is enkele kilometers voor de kust opgezogen van de bodem van de Noordzee. Vervolgens werd het gebruikt bij de aanleg van havens en ter versteviging van de kustlijn. Het zand bevat dierenbotten en werktulgen van Neanderthalers en van de eerste moderne mensen, die destijds in het voedselrijke Noordzeelandschap van Doggerland leefden.

Het RMO verricht, met partners, onderzoek naar de prehistorische bewoning van het verdronken Noordzeelandschap. De schenking van dit materiaal betekent een waardevolle aanvulling op de collectie. In het voorjaar van 2021 staat een tentoonstelling over Noordzeearcheologie op het programma.

PopUp

Een voorname dame uit Heerlen

Jasper de Bruin, conservator

In 1920 werden bij werkzaamheden aan de Voskullenweg in Heerlen vier stenen kisten gevonden, afgedekt met platte stenen deksels. Het bleek een Romeinse begraafing uit de tweede eeuw na Chr. te zijn. Twee kisten sprongen eruit door de rijke inhoud. De inhoud van de eerste is bekend onder wetenschappers en liefhebbers, maar de vondsten uit de tweede kist zijn nooit eerder op een rijtje gezet. De voorwerpen wijzen erop dat de dode een voorname vrouw was. Naast gouden sieraden en parfumsflesjes was het meest exclusieve object een dennenhouten kistje, beslagen met platen van schildpaddenschild.

Ontdekking

Deze foto werd net na de ontdekking van de grafkisten genomen. Links Piet Peters, gemeentearchivaris en archeoloog. Hij heeft de vondst van de kisten beschreven.

Foto Thermenmuseum Heerlen, 1920

Sieraden

In de tweede kist vond men gouddraad dat in de restanten van een band van textiel was geweven. Erbovenop lagen gouden voorwerpen. Hoewel de ring sinds 1979 vermist is, wordt deze op basis van oude foto's en de beschrijving van Peters getoond in deze fotocollage.

Heerlen, 2e eeuw n.Chr.

Amor

Deze afbeelding van een slapende Amor, gemaakt van kostbare barnsteen, stond symbool voor de dood. Waarschijnlijk is dit figuurtje geproduceerd in Aquileia (Noord-Italië).

Heerlen, 2e eeuw n.Chr.

3. ALGEMEEN BEHEER

3.1 Code Diversiteit en Inclusie & Fair Practice Code

3.2 Personeel

3.3 Veiligheid en gebouwenbeheer

3.4 Financiën en jaarrekening

3.5 Bijdragen van derden

3.1 Codes

Fair Practice Code

Een reflectie op deze code is eenmalig opgenomen in het jaarverslag 2019. Veel aspecten uit de code worden toegepast. Een enkele aanbeveling is niet relevant. Aandachtspunten in de komende jaren zijn duurzaamheid (werkgroep ingesteld om certificering Green Key zilver te behalen), inclusiviteit (beleids- en actieplan 2021-2024 vastgesteld) en werkbelasting.

Code Diversiteit en inclusie

Het in 2018 vastgestelde beleidsplan dat was afgeleid van de Code Culturele Diversiteit, is in nauwe samenspraak met een projectgroep van zeven medewerkers getoetst aan de herziene Code Diversiteit en Inclusie. Er zijn concrete doelstellingen geformuleerd voor 2021-2024 op het gebied van personeel, publiek, programmering en partners. Deze doelstellingen maken onderdeel uit van het Activiteitenplan 2021-2024, dat eind november bij het ministerie van OCW is ingeleverd en op de website te vinden is.

Governance Code Cultuur

De reflectie op deze code is opgenomen in bijlage I.

3.2 Personeel

In fte	2017	2018	2019	2020
Vast/tijdelijk	42,7	42,6	48,0	50,5
Oproep	8,3	10,0	10,5	5,6
Totaal	51,0	52,6	58,5	56,1

Bij de personeelssamenstelling is een evenwichtige opbouw qua geslacht en leeftijd het streven, met een groei in diversiteit. Circa 13% heeft een migratieachtergrond. Per ultimo 2020 waren er 50,5 fte (2019: 48 fte), exclusief de inzet van 5,6 fte aan oproepkrachten in de publieksdienst en bij de beveiliging (2019: 10,5 fte). Deze bijna-halvering van oproepuren kent twee oorzaken: vanwege de Wet Arbeidsmarkt in Balans zijn oproepcontracten omgezet naar een vast dienstverband met vaste uren. Daarnaast zorgden de sluitingen en het verminderde bezoek van schoolklassen voor minder oproepen, hoewel de oproepkrachten na de eerste sluiting nog drie maanden zijn doorbetaald op basis van hun gemiddelde uren in de voorafgaande zes maanden. Voor het organogram wordt verwezen naar bijlage VIII.

Per 31/12	2017	2018	2019	2020
Vertrokken	6	15	12	26
Nieuw	17	15	24	13
Fulltime	18	17	17	18
Parttime	58	59	71	57
Totaal	76	76	88	75
Vast	57	53	71	61
Tijdelijk	19	23	17	14
Mannen	34	31	39	33
Vrouwen	42	46	49	42
Stagiairs	23	22	16	12
Vrijwilligers	44	56	61	46
< 20 jaar	1	1	2	1
20/29 jaar	25	27	30	20
30/39 jaar	21	20	27	24
40/49 jaar	10	10	11	13
50/59 jaar	12	12	15	13
> 59 jaar	7	6	3	4
Schaal 1 t/m 5	33	34	44	33
Schaal 6 t/m 10	33	33	35	32
Schaal 11 en hoger	10	9	9	10

Het onderstaande verzuimcijfer is exclusief zwangerschaps- en bevallingsverlof. De verzuimklasse lang verzuim telde drie medewerkers, van wie één volledig hersteld is.

	2017	2018	2019	2020
Verzuim	3,4%	5,1%	1,4%	2,5%
Waarvan kortlopend	0,7%	0,5%	0,7%	0,5%
Waarvan langlopend	2,7%	4,6%	0,7%	2,0%

Het RMO wil interne sollicitaties bevorderen. Dit betreft sollicitaties van medewerkers met een vast of tijdelijk dienstverband, vrijwilligers of stagiairs. Om mobiliteit te realiseren wordt de oude functie van de kandidaat in eerste instantie tijdelijk opgevuld. Op deze wijze krijgt een interne sollicitant zes maanden een terugkeergarantie.

Vacature

Ingevuld door

Intern of extern

Conservator Oude Nabije Oosten

David Kertai

Extern

Medewerker beveiliging

Derk van der Niet

Intern (stagiair)

Medewerker financiële administratie

Simone van der Geest

Extern

Assistent conservator Nederland Middeleeuwen

Raphaël Rijntjes

Extern

Restaurator leer, papier en papyrus

Eliza Jacobi

Intern

Hiernaast waren er acht korte contracten waarvoor geen sollicitatieprocedure werd gevolgd. De helft daarvan betrof restauratiewerkzaamheden ten behoeve van Egyptische objecten die onderdeel zijn van de Egypte- expositie in Japan. Vijf medewerkers waren 12,5 jaar in dienst: Yavuz Er, Kevin Lafeber, Raoul Frankhuizen (medewerkers beveiliging), Simone Swertz (P&O-adviseur) en Luc Amkreutz (conservator). Simon Heshusius (medewerker beveiliging) was 25 jaar in dienst. Het RMO betreurde het overlijden van drie (voormalig) medewerkers en vrijwilligers.

Om doorstroom in de organisatie te stimuleren wordt collega's van 63 jaar en ouder een generatieregeling aangeboden. Hiermee kunnen zij minder uren per week werken met gedeeltelijke inlevering van salaris en behoud van pensioenopbouw. Twee medewerkers maken hier gebruik van.

Naast de staf zijn er 46 vrijwilligers (2019: 61), van wie er 33 actief waren. Zij zorgen dat de bibliotheek geopend is, voeren nieuwe titels in en digitaliseren, deels vanuit huis, het archief. Andere vrijwilligers begeleiden kinderactiviteiten of onderhouden de tuin.

Met hulp van studenten wordt de collectiedocumentatie uitgebreid. Stagiairs werken aan eigen projecten of ondersteunen de museale activiteiten. Er zijn vier stageplaatsen voor mbo-studenten bij de beveiliging en twintig voor studenten mbo, hbo en wo bij de conservatoren, publieksafdelingen, restauratie en collectiebeheer. Drie scholieren van het Stedelijk Gymnasium Leiden volgden een maatschappelijke stage. Zij begeleidden jeugdige bezoekers bij de kinderactiviteiten in de schoolvakanties.

Vanaf maart werkten alle medewerkers zo veel mogelijk thuis. Begin oktober werd een thuiswerkvergoeding ingevoerd.

Er werden vier overleggen gevoerd tussen de ondernemingsraad en de directeur, in aanwezigheid van de P&O-adviseur. Besproken onderwerpen waren werkdruk, coronagevolgen, financiële prognoses, verzuimcijfers en de Code Culturele Diversiteit. Dit geschiedde in een goede, open verstandhouding.

3.3 Veiligheid en gebouwenbeheer

De beveiliging op het gebied van brandgevaar, inbraak en de veiligheid van personeel en bezoekers is in orde. Dat betreft de situatie in de museumgebouwen, kantoren en externe depots. Het RMO is goed toegankelijk voor rolstoelgebruikers en is beoordeeld door het Platform Gehandicapten Leiden. Voor het gebouw, op het Rapenburg, is een invalidenparkeerplaats. Bezoekers mogen rolstoelen lenen. Hulp- of geleidehonden zijn welkom. Vanwege de pandemie zijn de BHV-trainingen doorgeschoven naar 2021. Het bedrijfsnoodplan, dat geldt als veiligheidsplan, is up-to-date gehouden. Het hoofd bedrijfsvoering en financiën is verantwoordelijk voor de algemene gang van zaken met betrekking tot veiligheid en informatiebeveiliging. Het hoofd beveiliging zorgt voor naleving van maatregelen en procedures. Vanwege de pandemie heeft het MT een coronateam in het leven geroepen, dat snel beslissingen nam in relatie tot nieuwe maatregelen. Het risicomangement is geactualiseerd en integraal opgenomen in de jaarrekening.

Sinds 2017 is het RMO onderdeel van het nieuwe museale huisvestingsstelsel. Dit stelsel is een proef tot en met 2021. In dit stelsel heeft het museum zeggenschap over de gebouwen en is het verantwoordelijk voor het beheer daarvan. Dat stelt het RMO in staat keuzes te maken over aard, omvang en kwaliteitsniveau van het onderhoud. Het museum beoordeelt de relatie met het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) op operationeel gebied als goed en wenst net als in eerdere jaren verbeteringen op het gebied van procesmanagement en informatieverstrekking. Het lijkt erop dat na de proefperiode de regie voor onderhoud en instandhouding definitief bij de musea zal komen te liggen. Het RVB wordt dan niet meer als uitvoerder ingeschakeld. Het RMO is een van de weinige musea die hiervan geen voorstander is, omdat het museale doel het beheren en ontsluiten van de rijkscollectie is. Hoewel het bestaansrecht niet wordt ontleend aan het beheer van rijksmonumenten, wordt de hiervoor benodigde expertise intern opgebouwd en, indien nodig, extern ingekocht.

Ingenieursbureau Qualis heeft een inspectie uitgevoerd en een meerjarig onderhouds- en investeringsplan (MOIP) voor veertig jaar opgesteld. Er is getoetst of dit plan in lijn ligt met het MOIP van het RVB. Met ingang van deze inspectie is het RMO voornemens elke twee jaar een alturnerend bureau in te huren voor het opstellen van een MOIP. Het museum ontving een huisvestingssubsidie van €2,408 miljoen. Hiervan is ruim 1 miljoen toegevoegd aan de voorziening voor toekomstig onderhoud en instandhouding. Op basis van het MOIP lijkt deze voorziening voldoende.

Energieverbruik

	kWh	Gas in m ³
2011	1.082.357	127.881
2012	1.079.984	133.717
2013	1.054.340	168.406
2014	1.012.779	109.125
2015	959.029	121.062
2016	846.146	108.726
2017	765.278	125.286
2018	899.072	125.560
2019	893.482	116.100
2020	746.962	112.366

Het gasgebruik wisselt met een lichte tendens naar minder verbruik. Er zijn in de afgelopen jaren verbeteringen op het gebied van duurzaamheid gerealiseerd wat betreft de (koel)installaties. Het weer is sterk van invloed op het energieverbruik, omdat de klimaatinstallaties driekwart van de energiekosten bepalen. In een warm jaar wordt er meer gekoeld en ontvochtigd, met als resultaat een hoger elektraverbruik. In een koud jaar wordt er minder gekoeld en meer verwarmd, met als gevolg een hoger gasverbruik. De volledige overgang naar ledverlichting zorgt voor een gestage daling in het elektraverbruik. Omdat het museum drie maanden was gesloten, is er minder elektra verbruikt.

Er is een werkgroep duurzaamheid ingesteld met als doel voorbereidend werk te treffen om eind 2022 de norm Green Key zilverlabel te behalen. Het museum onderschrijft de Sustainable Development Goals van de VN. Gelet op de bedrijfsvoering is het praktischer dat het zich verhoudt tot de invulling die Green Key voorstaat.

Egyptische woorden in de Nederlandse taal

Daniel Sollman, conservator

De taal die in Egypte werd gesproken, is verwant aan moderne Afrikaanse talen (bijvoorbeeld talen van de Amazigh en Afaan Oromo) en Semitische talen (bijv. Arabisch en Hebreeuws). Bijzonder is dat het meer dan vierduizend jaar actief werd geschreven. Dat is langer dan elke andere taal ter wereld. Vandaag is het een dode taal die nog gebruikt wordt in gezangen van de Koptische kerk. Toch kom je nog meer Egyptisch tegen dan je misschien zou verwachten. In het Arabisch dat hedendaagse Egyptenaren spreken, zitten nog woorden uit het oud-Egyptisch. Het woord voor mevrouw (*sitt*) is sinds de tijd van de grote piramiden niet veranderd. Zelfs het Nederlands kent

woorden die van oorsprong Egyptisch zijn. Ze werden vaak opgenomen in het Bijbelse Hebreeuws en het Grieks van klassieke geschiedschrijvers. Net als andere leenwoorden hebben ze te maken met buitenlandse dieren, goederen en plaatsen.

Lelie

De naam Susanne (en afgeleiden Susan, Suus en Sanne) gaat terug op de Hebreeuwse naam Shoshannah. Die betekent 'lelie' en stamt af van het Egyptische woord *seshen*, 'lotusbloem'. Deze kelk heeft de vorm van die bloem.

Egypte, 1539-1077 v.Chr.

Ebenhout

Ons woord ebbenhout kwam in het Middelnederlands voor als *ebenus-hout* en *hebenus* houten. Beide woorden zijn gebaseerd op het Egyptische *hebeni*, voor het kostbare ebbenhout uit Oost-Afrika. Hiervan werden beelden, kistjes en meubels gemaakt, zoals deze sfinxvormige beddenpoten.

Soedan, ca. 800-400 v. Chr.

Oase

Het woord voor 'oase', een belangrijke tussenstop in de woestijn voor handelaars op dit soort kamelen, komt van het Griekse oasis. Het is gebaseerd op het woord *waha*, dat al sinds het Oude Rijk (2543-2120 v.Chr.) gebruikt werd. In het Arabisch spreekt men van een *wāḥa*.

Egypte, 304 v.-395 n. Chr.

3.4 Financiën en jaarrekening

Het RMO is financieel kerngezond en is het eerste coronajaar goed doorgekomen. De eigen inkomsten als percentage van de OCW-subsidie waren 30,9%. Daarmee zijn ze gedaald ten opzichte van 2019 (53,8%), maar komen ze ruim boven de OCW-norm van 19,5% uit. De publieksinkomsten waren ruim 25% lager dan begroot. De besteding per bezoeker was wel hoger dan in 2019, doordat er relatief gezien minder gratis schoolbezoek was. De baten uit de tentoonstelling in Japan waren €50.000 (9%) hoger dan begroot. De inkomsten uit private middelen waren 17,5% lager dan begroot en bijna gehalveerd ten opzichte van 2019. Dit komt omdat inkomsten uit fondsen en bedrijven vanwege het verzetten van tentoonstellingen zijn doorgeschoven naar 2021.

De OCW-subsidie was iets hoger dan begroot, vooral door prijs- en loonbijstellingen. Naast de structurele subsidie is een incidentele subsidie van €1,4 miljoen verkregen van OCW. Mede hierdoor komen de baten met een bedrag van €10,8 miljoen hoger uit dan in 2019 (€10,6 miljoen).

De sluitingen resulteerden in €1,3 miljoen minder kosten dan begroot. Door de pandemie zijn tentoonstellingen en daarmee kosten doorgeschoven naar 2021. Personeel met een oproepcontract werkte minder dan begroot, waardoor de personeelslasten lager waren. Afschrijvingen van enkele nieuwe activa zijn uit de coronasubsidie betaald. Tevens is er minder geld uitgegeven aan collectieaankopen. De jaarrekening is te vinden op de website; in dit jaarverslag wordt volstaan met de belangrijkste kengetallen.

Eigen vermogen

	31/12/2019	Dotatie	Onttrekking	31/12/2020
Algemene reserve	€1.001.932	€106.926		€1.108.858
Bestemmingsfonds vaste presentatie	€814.572	€325.000		€1.139.572
Bestemmingsfonds BGL	€765.183	€506.414		€1.271.597
Bestemmingsfonds OCW	€82.739		€82.739	€0
Totaal eigen vermogen	€2.664.426	€938.340	€82.739	€ 3.520.027

Liquiditeit en solvabiliteit

	Norm OCW (laag risico)	2017	2018	2019	2020
Liquiditeit	>1,3	3,7	4,4	7,8	5,9
Solvabiliteit	>10%	27,1%	25,4%	28,6%	27,5%

Eigen inkomsten

Eis OCW	Doel	2017	2018	2019	2020
>19,5%	35%	63,7%	47,9%	53,8%	30,9%

Balans

	2019	2020
ACTIVA		
Materiële vaste activa	€852.469	€849.569
Vorraden	€104.246	€82.179
Vorderingen	€760.816	€518.927
Liquide middelen	€7.613.457	€11.349.398
Totaal vlottende en vaste activa	€9.330.137	€12.800.073
PASSIVA		
Algemene reserve	€1.001.932	€1.108.858
Bestemmingsreserves	€814.572	€1.139.572
Bestemmingsfonds OCW 2017 – 2021	€82.739	
Overige bestemmingsfondsen	€765.183	€1.271.597
Totaal eigen vermogen	€2.664.426	€3.520.027
Aankoopfonds	€2.143.944	€2.795.032
Groot onderhoud gebouw en installaties	€2.730.250	€3.762.486
Overige voorzieningen	€46.169	€54.673
Totale voorzieningen	€2.776.420	€3.817.158
Langlopende schulden	€676.233	€629.070
Kortlopende schulden	€1.069.963	€2.038.784
Totale passiva	€9.330.986	€12.800.073

Zaalverhuur, winkel en café

	2017	2018	2019	2020
Omzet zaalverhuur	€29.897	€20.173	€41.290	€5.501
Omzet winkel *	€410.655	€397.737	€381.539	€160.572
Bruto marge winkel	35%	36%	34%	25%
Netto winstuitkering café voor RMO	€74.442	€57.096	€33.069	€22.500

De jaaronzet is exclusief de verkoop van Museumkaarten.

Met de zaalverhuur biedt het RMO aantrekkelijk geprijsde vergader- en dinerfaciliteiten. Als doel geldt een jaaromzet van €30.000, met een groei van €10.000 in vier jaar tijd. De inkomsten waren logischerwijs aanmerkelijk lager, omdat verhuur door de pandemie niet mogelijk was.

De verkoop van boeken is de belangrijkste kernactiviteit van de winkel. Het assortiment volgt de actualiteit en de museale activiteitenagenda. Er is een evenwichtig assortiment, dat de verzamelgebieden belicht en de bezoeker verdieping biedt bij de activiteiten. De winkel kon vanwege de sluitingen enkel meedoen aan de Maand van de Geschiedenis en de Kinderboekenweek. Als gevolg van het lagere bezoekerscijfers daalde de omzet sterk. Sinds september wordt de winkelvoorraad niet meer bijgehouden in een extern voorraadprogramma, maar in boekhoudpakket Exact. Voor deze overgang vond een extra voorraadtelling plaats. Bij de overgang zijn controles uitgevoerd op de in- en verkoopprijs van de artikelen om een zo accuraat mogelijke

voorraadwaarde te verkrijgen. Er is actief beleid gevoerd om verouderde en slecht verkopende artikelen uit de winkel te halen (door afschrijven of afprijzen) en gestagneerde consignaties af te handelen. Hiermee is de voorraadwaarde van de winkel in twee jaar gehalveerd. Voor het openen van een webshop zijn voorbereidingen getroffen door de benodigde plug-ins aan te schaffen. Ultimo 2020 was de webshop klaar voor lancering.

Vanaf 2008 beheert het bedrijf Vermaat het café en neemt het de catering en banqueting (niet exclusief) op zich. Het RMO sloot, na vergelijking van drie offertes, een vijfjarige exploitatieovereenkomst met Vermaat Catering. Deze is gebaseerd op een vergoeding van 75 mille bij minimaal 170.000 bezoekers per jaar. Dat laatste is vanwege de pandemie niet gehaald. De winstuitkering is na overleg bepaald op vijftien procent van de omzet.

3.5 Bijdragen

BankGiro Loterij

Het RMO ontvangt een jaarlijkse bijdrage van €200.000. Tevens ontving het RMO €306.414 uit het geormerkt werven. Het RMO is verheugd dat het aantal geormerkte loten groeide, en dat in een jaar met drieënhalve maand sluiting. Van de bijdragen worden doorgaans aankopen gedaan, restauratieprojecten gerealiseerd, vaste opstellingen vernieuwd en wintertentoonstellingen ondersteund. De basis van het museale werk wordt hierdoor geschraagd. Zonder de BankGiro Loterij was de vernieuwing van alle opstellingen in het afgelopen decennium onmogelijk geweest. Het museum is hiervoor de BankGiro Loterij zeer erkentelijk. Door de pandemie konden in 2020 vele projecten geen doorgang vinden en door het thuiswerken werden er geen extra restauratoren ingehuurd. Daarom is het gehele bedrag uit 2020, te weten €506.414, toegevoegd aan het bestemmingsfonds BankGiro Loterij. Dit fonds had al een forse omvang, omdat er geanticipeerd werd op een majeuze aankoop. In totaal is €1.271.547 beschikbaar.

Private fondsen

Er zijn, naast fondsen op naam, private fondsen: een fonds voor opgravingen, voor bibliotheekaanwinsten, aankoop, restauratie en educatie. Ofschoon het uiteraard individuele donaties zijn, voelt het voor het RMO als een collectief mecenaat.

"Het RMO is heel toegankelijk voor schenkers. Wij hebben met hen om de tafel gezeten en samen nagedacht over de invulling van een fonds op naam. Onze gedeelde interesses komen samen in het fonds voor Antiek Textiel. Op deze manier kan mijn familienaam voortleven."

- Aaltje Knoop, mede-oprichter van het Knoop-Kompierfonds voor antiek textiel

Elisabet Hussfonds

Mevrouw Huss doneerde een totaalbedrag van €304.000, bedoeld voor aankoop van objecten, bibliotheekboeken en collectie-onderzoek. Uit dit fonds is €10.000 onttrokken voor de aanschaf van antiquarische boeken.

Van der Schansfonds

In 2016 ontving het museum uit de erfenis van Marinus Willem van der Schans een bedrag van €100.000, bedoeld voor aankoop en restauratie van voorwerpen. Aan dit fonds zijn geen onttrekkingen gedaan.

Asklepiosfonds

In 2017 is een schenking ontvangen van €50.000 ten behoeve van de aankoop van Egyptische of Etruskische voorwerpen. De overleden schenker van dit fonds wenste anoniem te blijven. Er zijn geen onttrekkingen gedaan.

Eega van Asklepiosfonds

De schenker van het Asklepiosfonds schonk, eveneens in 2017, een bedrag van €150.000 ten behoeve van de aankoop van Griekse en Egyptische voorwerpen. Hij droeg het fonds op aan zijn overleden echtgenote. Er zijn geen onttrekkingen gedaan.

Drs. W. Barreveldfonds

Mevrouw Barreveld schonk in 2017 een bedrag van €10.000, bedoeld voor financiële ondersteuning van opgravingen, met een voorkeur voor steunverlening voor studentendeelname. Omdat de opgravingen geen doorgang konden vinden, zijn er geen onttrekkingen gedaan.

Dhr. en mevr. Postmafonds

De heer en mevrouw Postma creëerden in 2017 dit fonds, dat bestaat uit een periodieke schenking van €5.000 gedurende vijf jaren. Het fonds is bedoeld voor activiteiten op het gebied van prehistorische Noordzeearcheologie. Er zijn geen onttrekkingen gedaan.

Dhr. en mevr. Knoop-Kompierfonds

De heer en mevrouw Knoop-Kompier richtten in 2019 dit fonds op. Het betreft een periodieke schenking van €2.000 gedurende tien jaren. Het fonds is bedoeld voor activiteiten in de breedste zin des woords op het gebied van antiek textiel. Er is €2.000 onttrokken voor de publicatie bij Textiel uit Egypte.

Dhr. B.W.J. Niemeijerfonds

Uit de nalatenschap van de heer Niemeijer werd een bedrag ontvangen van €20.769. Het RMO heeft na toestemming van de executeur testamentair besloten deze erfenis in een fonds op naam te plaatsen, bedoeld voor internationale samenwerking in de breedste zin des woords. Aan dit fonds zijn geen onttrekkingen gedaan.

Nico en Riekje Bijnsdorp Glasfonds

Dit fonds voor de aankoop, instandhouding en studie naar glas in de Oudheid is eind 2020 ingesteld. De aankomende vier jaar is er een jaarlijkse toevoeging van €4.000.

Aankoopfonds particuliere schenkingen

De toevoeging betrof particuliere eenmalige en periodieke schenkingen. Er zijn geen onttrekkingen gedaan.

Restauratiefonds, bibliotheekfonds, opgravingsfonds

Aan de leden van de vriendenvereniging wordt sinds 2017 gevraagd of zij het museum eenmalig of periodiek willen ondersteunen. Er zijn enkele toevoegingen geweest vanuit periodieke schenkingen.

Educatiefonds

Dit fonds is opgericht in het jubileumjaar 2018 voor donaties vanuit de vriendenvereniging. Er is een donatie van €10.000 gedaan vanuit een stichting die anoniem wenst te blijven.

Legaat Gildemeester

Het legaat Gildemeester is in 2015 overgedragen door het Ministerie van Financiën. Dit betreft een bedrag van €174.952 dat is toegevoegd aan de fondsen op naam. Deze dotatie is niet vrij opneembaar, omdat volgens het testament uit 1928 alleen het rendement aangewend mag worden voor aankopen. Er is een bedrag van €32.196 aan opgebouwde rente beschikbaar.

Aankoop- en andere fondsen	31/12/2019	Toevoeging	Onttrekking	31/12/2020
Aankoopfonds RMO	€1.300.341	€599.659	-	€1.900.000
Aankoopfonds private schenkingen	€35.795	€21.360	-	€57.155
Bibliotheekfonds private schenkingen	€50	-	-	€50
Educatiefonds private schenkingen	€10.175	-	-	€10.175
Opgravingsfonds private schenkingen	€2.108	€10.300	-	€12.408
Restauratiefonds private schenkingen	€1.184	-	-	€1.184
Fondsen op naam	€794.291			€814.060
Asklepiosfonds	€50.000	-	-	€50.000
Dhr. en mevr. Kompier-Knoopfonds	€2.000	€2.000	€2.000	€2.000
Dhr. en mevr. Postma-Boschfonds	€14.300	€5.000	-	€19.300
Dhr. van der Schansfonds	€90.000	-	-	€90.000
Dhr. B.W.J. Niemeijerfonds	-	€20.769	-	€20.769
Drs. W. Barreveldfonds	€6.843	-	-	€6.843
Eega van Asklepiosfonds	€140.000	-	-	€140.000
Elisabet Hussfonds	€284.000	-	€10.000	€274.000
Gildemeesterfonds	€207.148	-	-	€207.148
Nico en Riekje Bijnsdorp Glasfonds	-	€4.000	-	€4.000
Totaal	€2.143.944			€2.688.713

Vriendenvereniging RoMeO

Jaar	2017	2018	2019	2020
Leden	1.313	1.409	1.422	1.444

De vriendenvereniging stelt zich ten doel mensen die geïnteresseerd zijn in archeologie en het museum nader tot elkaar te brengen. De vereniging gaf tweemaal het RMO Magazine uit, organiseerde zeven lezingen, waarvan vier via livestream, verzorgde negen digitale nieuwsbrieven en tweemaal een vriendenbrief per post.

Het zelfstandige bestuur staat onder voorzitterschap van Frits Naerebout en heeft €194.872 gereserveerd voor museale ondersteuning.

Bijlage I: De Governance Code Cultuur

De raad van toezicht en de directeur passen deze code toe sinds 2013 en volgen het model uit 2019. Soms wordt afgeweken van een deelprincipe uit de code. Aard en omvang van de organisatie of aanwezige kennis en ervaring leveren hiervoor de motieven. De raad agendeert de code jaarlijks en bekijkt of verbeteringen wenselijk zijn.

1. De organisatie realiseert haar maatschappelijke doelstelling door culturele waarde te creëren, over te dragen en/of te bewaren.

- De medewerkers zijn bekend met de missie en doelstellingen en dragen hieraan bij. Uitgangspunt is dat alle uitingen en producties passen bij de kernwaarden authentiek, initiatiefrijk, publieksvriendelijk en betrouwbaar.
- Duurzaamheid in materiaalgebruik, energiebesparing, gebruik van fair chain en milieuvriendelijke producten en hergebruik van materialen is het streven. De raad ondersteunt het streven te voldoen aan de Green Key zilver normen.
- Er is een kostenbewuste strategie, strikte begrotingsprincipes en een lean and mean organisatie in een open cultuur.
- Bij medefinanciering door private en publieke fondsen hanteert het RMO de stelregel, in afwijking van de code, dat bij een exploitatieoverschot de middelen niet gereserveerd worden voor het eigen vermogen. Het museum is van mening dat projectoverschotten terug horen te vloeien naar de betreffende fondsen, tenzij andersluitende afspraken zijn gemaakt.
- De maatschappelijke omgeving is divers, zowel in stakeholders (lokaal, nationaal, internationaal) als in bezoek (70% van buiten Zuid-Holland, 30% jongeren).
- Op het gebied van diversiteit en inclusie is, in lijn met het beleid, de werving- en selectieprocedure aangepast.
- Het RMO is erkend als goed doel en heeft de CBF Erkenning.

2. De organisatie past de principes van de Code toe en licht toe hoe zij dat doet. De organisatie volgt de aanbevelingen op en wijkt hiervan alleen gemotiveerd af.

- De stichting Rijksmuseum van Oudheden heeft sinds de verzelfstandiging in 1995 een raad van toezicht-model. Op de ANBI-pagina op de website is het bestuursmodel toegelicht.
- Het museum heeft 75 medewerkers, verdeeld over 56 fte.

- De raad stemde in met deze reflectie op de code, geschreven door de directeur, en heeft het functioneren van de code in maart 2021 geëvalueerd.
- Het jaarverslag en de jaarrekening worden op de website geplaatst, inclusief de reflectie op de code.
- Het belonings- en vergoedingsbeleid voor de directeur en de toezichthouders is in de jaarrekening opgenomen.

3. Bestuurders en toezichthouders zijn onafhankelijk en handelen integer. Zij zijn alert op belangenverstremgeling, vermijden ongewenste belangenverstremgeling en gaan transparant en zorgvuldig om met tegenstrijdige belangen.

- Het RMO verstrekt aan raadsleden en de directeur geen persoonlijke leningen en zakelijke garanties.
- De jaarrekening vermeldt maximaal drie relevante nevenfuncties van raadsleden. Overige nevenactiviteiten zijn zichtbaar via hun LinkedIn-profielen.
- Alle nevenfuncties van de directeur zijn in het jaarverslag opgenomen.
- Voor het aangaan van nevenfuncties door de directeur wordt toestemming aan de raad gevraagd. Dit was niet aan de orde. Hij mag twee betaalde nevenfuncties vervullen. In 2020 betrof dit het lidmaatschap van het bestuur van het VSB-Vermogensfonds. Andere nevenfuncties zijn onbezoldigd.
- Voor het aangaan van nieuwe nevenfuncties door raadsleden wordt geen toestemming aan de raad gevraagd. De raad acht deze aanbeveling in relatie tot het RMO niet opportuun.
- De raad vergewiste zich van de onafhankelijkheid van zijn leden. De nevenfuncties van de directeur en de raadsleden zijn nagegaan. Dit leidde tot de conclusie dat er geen ongewenste of tegenstrijdige belangenverstremgeling is.
- In de raad heeft geen voormalig RMO-directeur zitting. In de statuten is vastgelegd dat zulks twee jaar na het vertrek van de directeur mogelijk is. Dit is een afwijking van code. De raad volgt de aanbeveling voor een vierjaarstermijn op.

4. Bestuurders en toezichthouders zijn zich bewust van hun eigen rol en de onderlinge verdeling van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden.

- De directeur is verantwoordelijk voor de organisatie en is in- en extern duidelijk over de taken, bevoegdheden en werkwijze.

- Er is een door de raad vastgesteld directiereglement.
- De directeur overlegt wekelijks met de leden van het managementteam. Belangrijke beslissingen worden in de MT-notulen vastgelegd.
- Majeure strategische MT-besluiten en beleidsbeslissingen worden, conform de statuten, voor accordering aan de raad voorgelegd, met de nadruk op het beheersen van risico's.
- De bezoldiging van de directeur is conform de Wet Normering Topinkomens. Hij heeft een contract voor onbepaalde tijd. Zijn bezoldiging wordt vermeld in de jaarrekening.
- De raad beslist over benoeming, beoordeling, bezoldiging, schorsing en ontslag van de directeur.
- De remuneratiecommissie besprak met de directeur zijn functioneren.
- De directeur vraagt regelmatig individueel advies aan de leden van de raad.
- Toezichthouders treden bij openingen van tentoonstellingen op als ambassadeur. Er zijn echter geen openingen geweest.
- Er is een raad van toezichtreglement waarin de onderlinge portefeuilleverdeling, de werkwijze, de omgang met de directeur en de handelwijze bij tegenstrijdige belangen zijn opgenomen.
- Het lid Versluys is de nieuwe contactpersoon voor de ondernemingsraad. Er is door de coronamaatregelen geen overleg met de ondernemingsraad geweest.
- De leden Heijmans van den Bergh en Van den Tweel vormen de auditcommissie. De auditcommissie kent een reglement. Met de commissie zijn drie prognoses, de begroting 2021 en de meerjarenbegroting 2021-2024 besproken.
- De leden Heijmans van den Berg en Van den Eijnden vormen de remuneratiecommissie.

5. Het bestuur is verantwoordelijk voor de algemene en dagelijkse leiding, het functioneren en de resultaten van de organisatie.

- De directeur handelt bij het vervullen van zijn taken vanuit het doel als stichting (het behouden, beheren en ontsluiten van een rijkscollectie) én vanuit de doelen die gesteld zijn om de maatschappelijke inbedding vorm te geven (centraal podium van de Oudheid, leeromgeving, verleden en heden binden).
- De directeur is verantwoordelijk voor de verhouding met subsidieverstrekkingen, sponsors, particuliere schenkers en publieke en private fondsen.
- De directeur voerde het jaarlijkse monitorgesprek met het ministerie van OCW.
- Er is één bestuurder. In het managementteam zijn taken en verantwoordelijkheden verdeeld. Het hoofd financiën en bedrijfsvoering is volledig tekenbevoegd.

6. Het bestuur gaat zorgvuldig en verantwoord om met de mensen en de middelen van de organisatie.

- Nieuwe wet- en regelgeving wordt door het bestuur nageleefd en toegepast. Het bestuur volgt voor de honorering het beloningsbeleid uit de cao en het AWWN-functiehuis.
- Bij discussie over de inschaling wordt de functie opnieuw gewogen. Dit is bij één functie gebeurd.
- De directeur legde het jaarplan 2021 ter goedkeuring aan de raad voor en lichtte de vorderingen en afwijkingen van het jaarplan 2020 toe.
- De directeur legde de jaarbegroting 2021 ter goedkeuring aan de raad voor.
- Er is een integriteitsplan met daarin afspraken over de ethische code van de ICOM, nevenwerkzaamheden, het melden van financiële belangen, een procedure ongewenst gedrag, declaratieregeling, klokkenluidersregeling, communicatie met pers, omgang met geschenken en giften en omgang met internet en sociale media. Dit document is geactualiseerd.
- Er is een interne en een externe vertrouwenspersoon.
- De beschrijving van het risicomanagement is geactualiseerd en opgenomen in het jaarverslag.
- Het diversiteitsbeleid uit 2018 is aangepast aan de nieuwe Code Diversiteit & Inclusie. Met een werkgroep van zeven werknemers zijn concrete doelstellingen voor de komende vier jaar geformuleerd. Op het gebied van programmering en partners is er ervaring en zijn er mogelijkheden. Op het gebied van personeel is het implementeren van diversiteit lastig, omdat 96,5% van de fte's in vaste dienst is. Op het gebied van publiek ligt er het dilemma dat het registreren van diversiteit van bezoekers onwenselijk is.
- De Fair Practice Code is geïmplementeerd.

7. De raad van toezicht voert zijn toezichthoudende, adviserende en werkgeversrol op een professionele en onafhankelijke wijze uit.

- De raad kent vaste onderwerpen die tot het toezicht behoren, zoals realisatie van doelstellingen en resultaat-afspraken met OCW, strategie, risicobeheer, bedrijfsvoering, huisvesting en financieel beleid. Onderwerpen op het gebied van personeelsbeleid, medezeggenschap, diversiteit, duurzaamheid en integriteitsbeleid komen indien actueel aan de orde.
- De raad vergaderde in 2021 zes maal. Normaliter zijn er vier vergaderingen. Er waren twee extra online vergaderingen over de gevolgen van de sluitingen en over de procedure voor de zoektocht naar een nieuwe voorzitter.
- De raad ziet toe op de relatie met publieke en private partijen. Het contact met hen is een taak van de directeur. De raad kan hierbij betrokken worden.
- Ieder lid heeft voldoende tijd voor de vervulling van zijn functie. Er is geen frequente afwezigheid geconstateerd.
- Op de managementrapportage naar aanleiding van de interim-controle van Mazars leverde de directie commentaar. Deze rapportage is in de raad besproken.
- De accountant brengt eenmaal per jaar verslag aan de raad uit van zijn bevindingen, voorafgaand aan het vaststellen van de jaarrekening. De raad bevroeg hem op 26 maart 2021 over de getrouwheid van de jaarrekening 2020.
- Het gesprek met de accountants over de managementletter, de reactie van het management hierop, het werkproces en de jaarrekening 2019 is vanwege de coronamaatregelen niet gevoerd in een vergadering met de gehele raad, maar voorafgaand telefonisch met de voorzitter. De jaarrekening is besproken met de audit-commissie.
- De directie stelde de beloning voor de accountant vast.
- De directiesecretaresse droeg zorg voor ondersteuning voor de raad.
- De voorzitter bereidde met de directeur de agenda voor, leidde de vergaderingen, zorgde voor zorgvuldige besluitvorming en zag toe op het functioneren van de raad.
- De voorzitter organiseerde een zelfevaluatie van de raad met het oog op het functioneren, het profiel en de gewenste diversiteit in de toekomstige samenstelling.

- Een verslag van de raad maakt deel uit van het jaarverslag en deze jaarrekening. De raad liet zich leiden door het culturele, economische en maatschappelijke belang van het museum.

8. De raad van toezicht is verantwoordelijk voor zijn samenstelling en waarborgt daarbij deskundigheid, diversiteit en onafhankelijkheid.

- De raad bestaat uit zeven leden, gelijk aan het statutaire maximum.
- De statutaire zittingstermijn voor de leden is tweemaal een periode van vier jaar.
- Per 23 maart zijn Erna Kortlang en Maarten Asscher afgetreden na het verlopen van hun statutaire twee termijnen.
- Per 1 mei zijn toegetreden tot de raad: Cateautje Hijmans van den Bergh, Disa Jironet Loewe en Annemarie van Geel. Bureau Van der Laan & Co is in de hand genomen om de raad bij te staan bij het zoeken en benaderen van potentiële raadsleden. De drie nieuwe leden volgden een introductie-ochtend.
- Per 2 december is Marc van den Tweel voor een tweede termijn van 4 jaar benoemd.
- Het rooster van aftreden is opgenomen in het jaarverslag, in de jaarrekening en op de website.
- Er is een profielschets voor de raad als geheel, die recht doet aan de toezichthoudende, adviserende en werkgeversrol en ingaat op de gevraagde deskundigheid, diversiteit en onafhankelijkheid.
- Het beleid inzake de vergoeding voor de toezichthouders is opgenomen in de jaarrekening. De vergoeding bedroeg €4.020 voor het lidmaatschap en €6.030 voor het voorzitterschap. De vergoeding is 20% van het WNT-maximum voor toezichthoudende leden en de voorzitter.
- De toezichthouders zijn in staat het algemeen, artistiek en zakelijk beleid op hoofdlijnen te beoordelen.
- Ieder lid beschikt tenminste over twee competenties die in het bestuursprofiel zijn opgenomen en draagt daardoor met eigen deskundigheid bij aan de kennis en expertise waarover de raad moet beschikken.

Bijlage II: Inkomende bruiklenen

Reg.nr.	Instelling	Plaats	Tentoonstelling	Aantal
2020/01	Privécollectie Jaco van Rijn	-	Romeinen langs de Rijn	1
2020/02	Privécollectie Els Verbeek-Balt	Alphen a/d Rijn	Romeinen langs de Rijn	1
2020/03	Privécollectie Carol Van Driel	Leiden	Romeinen langs de Rijn	2
2020/04	Museum Het Valkhof	Nijmegen	Romeinen langs de Rijn	1
2020/05	Privécollectie NFB	-	Glas	24
2020/06	The Phoebus Collection	Antwerpen	Textiel uit Egypte	2
2020/07	Allard Pierson	Amsterdam	Textiel uit Egypte	8
2020/08	Textile Research Centre	Leiden	Textiel uit Egypte	3
2020/09	Museum voor Wereldculturen	Leiden	Textiel uit Egypte	2
2020/10	Provincie Zuid-Holland	Alphen a/d Rijn/Den Haag	Romeinen langs de Rijn	9
2020/11	Stadsmuseum Woerden	Woerden	Romeinen langs de Rijn	1
2020/12	Erfgoed Leiden	Leiden	Romeinen langs de Rijn	3
2020/13	Provinciaal Utrechts Genootschap	Utrecht	Romeinen langs de Rijn	4
2020/14	Erfgoed gemeente Utrecht	Utrecht	Romeinen langs de Rijn	1
2020/15	Provincie Utrecht	Utrecht	Romeinen langs de Rijn	3
2020/16	Content Family Collection	Londen	Pracht & Precisie	11
2020/17	Privécollectie E. Pauly	Idar-Oberstein	Pracht & Precisie	2
2020/18	Deutsches Edelsteinmuseum	Idar-Oberstein	Pracht & Precisie	2
2020/19	Naturalis Biodiversity Center	Leiden	Pracht & Precisie	14
2020/20	NINO	Leiden	Pracht & Precisie	1
2020/21	Universiteit Leiden	Leiden	Zoetekauw	12
2020/22	Rijksmuseum Boerhaave	Leiden	Zoetekauw	1
2020/23	Privécollectie R. de Zwart	Huizen	Retourtje verleden	2
2020/24	Privécollectie W. de Groot	Hilversum	Retourtje verleden	2
2020/25	Spoorwegmuseum	Utrecht	Retourtje verleden	2
2020/26	Erfgoed Delft Archeologie	Delft	Retourtje verleden	8
2020/27	Museum Het Valkhof	Nijmegen	Retourtje verleden	5
2020/28	Rijksmuseum Boerhaave	Leiden	Op zoek naar Toetanchamon	4
2020/29	Privécollectie Andy Josse	Hellevoetsluis	Op zoek naar Toetanchamon	1
2020/30	Privécollectie Kamphorst & Velmans	Rotterdam	Op zoek naar Toetanchamon	1
2020/31	Privécollectie Hetty Jobse	Leiden	Op zoek naar Toetanchamon	1
2020/32	Privécollectie Jeroen Rensen	Den Haag	Op zoek naar Toetanchamon	2

Reg.nr.	Instelling	Plaats	Tentoonstelling	Aantal
2020/33	Privécollectie Kees van de Mortel	Leiden	Op zoek naar Toetanchamon	1
2020/35	Privécollectie Vera Teunen	Roldisleben, Duitsland	Op zoek naar Toetanchamon	1
2020/36	Privécollectie Kors de Waard	Lelystad	Op zoek naar Toetanchamon	5
2020/37	Privécollectie Petra en Menno Meijerink-Hogenboom	Leiden	Op zoek naar Toetanchamon	10
2020/38	Privécollectie Sigrid van Roode	Leiden	Op zoek naar Toetanchamon	1
2020/39	Naturalis	Leiden	Op zoek naar Toetanchamon	4
			Totaal	159

Bijlage III: Kortlopende uitgaande bruiklenen

Reg.nr.	Instelling	Plaats	Tentoonstelling	Aantal
2019/13-II	LWL-Museum in der Kaiserpfalz	Paderborn	Leben am Toten Meer	1
2020/03	Musée Granet	Aix-en-Provence	Pharaoh, Osiris and the Mummy	2
2020/04	Centraal Museum	Utrecht	De ommuurde stad	3
2020/05	Museum Catharijneconvent	Utrecht	Wonderen	2
2020/14	RAAP-Zuid	Heerlen	Expeditie vuistbijl	1
2020/20	Aichi Prefectural Museum of Art	Nagoya/Shizuoka	Egypt. Land of Discoveries	247
			Totaal	256

Bijlage IV:

Langdurig uitstaande bruiklenen

Instelling	Plaats	Aantal
Allard Pierson	Amsterdam	75
Archeologie Museum Stein	Stein	38
Archeologisch Museum Haarlem	Haarlem	1
Archeon	Alphen aan de Rijn	31
De Casteelse Poort	Wageningen	6
Delfluent Services B.V.	Delft	3
Drents Museum	Assen	6
Eicha Museum	Bergeijk	74
Erasmiaans Gymnasium	Rotterdam	10
Flipje en Tiel Museum	Tiel	16
Gemeente Amersfoort	Amersfoort	4
Gemeente Katwijk	Katwijk	23
Gemeente Sittard-Geleen	Grevenbicht	1
Historisch Museum Den Briel	Brielle	6
Hunebedcentrum	Borger	23
Katwijk's Museum	Katwijk	56
Kroondomein Het Loo	Apeldoorn	14
Limburgs Museum	Venlo	258
LVR-Römermuseum	Xanten	4
Maerlant Lyceum	Den Haag	1
Musée Royal de Mariemont	Mariemont	2
Museo Civico Archeologico di Bologna	Bologna	35
Museon	Den Haag	2
Museum Ceucium	Cuijk	16
Museum de Dorpsdokter	Hilvarenbeek	6
Museum De Koperen Knop	Hardinxveld-Giessendam	11
Museum Flehite	Amersfoort	4
Museum Het Pakhuis	Ermelo	10
Museum het Rembrandthuis	Amsterdam	15
Museum Het Valkhof	Nijmegen	45
Museum Kasteel Wijchen	Wijchen	83
Museum Klok & Peel Asten	Asten	4

Instelling	Plaats	Aantal
Museum Lunteren	Lunteren	10
Museum Swaensteyn	Voorburg	76
Museum van de Vrouw	Echt	1
Museum Ursulinenconvent	Eijsden	20
Museum Winterswijk	Winterswijk	5
Nationaal Militair Museum	Soest	1
Natuurcentrum De Maashorst	Slabroek	1
Nederlands Openluchtmuseum	Arnhem	63
Noordelijk Scheepvaartmuseum	Groningen	7
Oudheidkundig Streekmuseum Alphen	Alphen	5
Oudheidkundige Vereniging Salehem	Zelhem	6
Particulier	Wassenaar	1
Provincie Noord-Holland	Castricum	7
Provincie Zuid-Holland	Alphen a/d Rijn	10
Puttens Historisch Genootschap	Putten	23
Stadsmuseum IJsselstein	IJsselstein	8
Stadsmuseum Rhenen	Rhenen	22
Stadsmuseum Steenwijk	Steenwijk	4
Stedelijk Gymnasium Leiden	Leiden	4
Stichting Goereese Gemeenschap	Goedereede	15
Stichting het Limburgs Landschap	Arcen	3
Streekmuseum de Roode Tooren	Doesburg	1
The Metropolitan Museum of Art	New York	1
Thermenmuseum Heerlen	Heerlen	16
Time & Tide Museum	Great Yarmouth	6
Torenmuseum Oud-Valkenburg	Valkenburg	74
Veluws Museum Nairac	Barneveld	18
Veluws Streekmuseum	Epe	5
Zeeuws Museum	Middelburg	2
Zoutmuseum	Delden	5
	Totaal	1.303

Bijlage V: Publicaties

L. Amkreutz

- met I. van Wijk en Y. van Amerongen. Elsloo-Koolweg revisited. Het Bandkeramisch grafveld van Elsloo-Koolweg opnieuw onderzocht. Onderzoeksvoorstel fase 2. 30-6-2020. versie 1.0, in: Archol intern rapport.
- met H. Peeters. The Netherlands: Probing into the Submerged Prehistoric Archaeology, Landscapes and Palaeontology of the Dutch Continental Shelf. Coastal Research Library, vol 35. Cham; Springer.
- met Q. Bourgeois, D. Fontijn, R. Jansen, en M. Soressi. De prehistorie was niet zo wit als in de canon, in: Volkskrant 28/06/2020.
- Commentaar: Nut en noodzaak van de Canon van Nederland, in: Nederlands Dagblad 23/06/2020.
- Lost world revealed by human, Neanderthal relics washed up on North Sea beaches (+ video <https://www.sciencemag.org/news/2020/02/maps-now-submerged-land-help-reconstruct-lives-ancient-europeans>), in: Science.
- Columns: Het zwarte goud!, in: Archeologie Magazine 2020-1, p. 31, Canon-stress, in: Archeologie Magazine 2020-4, p. 31.
- Verdrongen wereld in de Noordzee. Bonken, stronken en een harpoen van gewei, in: Archeologie Magazine 2020-4, p. 16-17.
- Verdrongen wereld in de Noordzee. Vroege kustbewoners, in: Archeologie Magazine 2020-5, p. 22-23.
- Verdrongen wereld in de Noordzee. Neanderthalers en ijstijden, in: Archeologie Magazine 2020-6, p. 20-21.
- met G. Dusseldorp, G. Langejans, en M. Niekus. Berkenpek uit de Noordzee. Een zeldzame vondst werpt licht op het gedrag van neanderthalers. Archeologie in Nederland 2020-1, p. 18-25.
- i.s.m. D. Fontijn en V. Gentile. Gevechtssporen op een bronstijdzwaard uit Thorn-Wessem, in: Archeologie in Nederland 2020-4, p. 54-56.
- i.s.m. I. van Wijk. Odds and end(ing)s. Aspects of deposition and ritual behaviour in the Linearbandkeramik of the Low Countries, in: ed. D. Hofmann. Magical, Mundane or Marginal? Deposition practices in the Early Neolithic Linearbandkeramik culture, p. 83-112.
- (ed.) PALMA 23. Collecting Ancient Europe. National Museums and the search for European Antiquities in the 19th-early 20th century.
- Introduction, in: ed. L.W.S.W. Amkreutz. PALMA 23. Collecting Ancient Europe. National Museums and the search for European Antiquities in the 19th-early 20th century, p. 9-19.
- Collecting Europe. Creation, growth and networks of the Ancient Europe collection at the Leiden National Museum of Antiquities (1824-1970), in: ed. L.W.S.W. Amkreutz. PALMA 23. Collecting Ancient Europe. National Museums and the search for European Antiquities in the 19th-early 20th century, p. 43-58.
- Vuursteen met berkenpek: Een Europese topvondst uit de Noordzee, in: RMO Magazine 49, p. 30.
- Contributor: S. Foster en S. Jones. New Futures for Replicas: Principles and Guidance for Museums and Heritage.
- Laarzen in de klei. Bijdrage aan 80 jaar Leendert Louwe Kooijmans.

L. Amkreutz en H. Pauts

- met H. Pauts. (Veen)lijk uit de kast , in: red. V.T. van Vilsteren e.a. Overpeinzingen op een vuilnisbelt. Liber amicorum Wijnand van der Sanden, Koninklijke Drukkerij Van Gorcum, p. 122-131.

L. Amkreutz en S. van der Vaart-Verschoof

- Verzameling uit een verdwenen land, in: Archeologie Magazine 2020-3, p. 10-12.

J. de Bruin

- Grensgevallen. Militaire en civiele gemeenschappen in de limeszone, in: Lampas 53-2, p. 259-270.
- Romeinen langs de Rijn, tentoonstellingspublicatie, RMO, 80 pagina's.
- Romeinen langs de Rijn, in: RMO Magazine 49, p. 4-9.
- De collectie Elberse, in: RMO Magazine 49, p. 31.
- Romeinen langs de Rijn: een overzichtstentoonstelling, in: Archeologie in Nederland 4-2, p. 54-57.
- Romeinen langs de Rijn, in: Archeologie Magazine 2020-2, p. 8-11.
- Columns: Romeinse gezelligheid, in: Archeologie Magazine 2020-2, p. 41, Het raadsel van Backerbosch, in: Archeologie Magazine 2020-5, p. 29.
- Aardewerk, in: T.A. Goossens. Nader onderzoek naar het Romeins castellum te Bodegraven, Archol Rapport 456, p. 117-126.
- Metaal, in: T.A. Goossens. Nader onderzoek naar het Romeins castellum te Bodegraven, Archol Rapport 456, p. 126-130.
- Wie waren de Cananefaten? Archeologisch onderzoek naar bewoning in de Romeinse tijd tussen Oude Rijn en Nieuwe Maas, in: Archeologie in Nederland 4-4, p. 22-29.

J. de Bruin en A. Willemsen

- Aanwinsten: Romeinse en middeleeuwse juwelen, in: RMO Magazine 50, p. 26-27.

M. Bulsink

- Het mysterie van de missende mummie, in: Archeologie Magazine 2020-6, p. 36-38.

T. Epping

- met P. de Bruijn, G. Goijens, A. Logtenberg en G. Savenije. Objecten in perspectief. Vragen in het museum als opening voor het bespreken van gevoelige onderwerpen in de geschiedenisles, in: Dimensies. Tijdschrift voor didactiek van de Mens- en Maatschappijvakken, p. 4-23.

R. Halbertsma

- Op grand tour naar Italië, in: COLLECT 24, p. 26-31.
- 'Een warse plant': Gerhardt, Vitruvius en de Griekse architectuur, in: Schriftuur – Jaarboek van het Ida Gerhardt Genootschap, p. 61-68.

E. Jacobi

- Restauratie en onderzoek van een zesde-eeuws koptisch boek. AMS 9: Een papyrus codex uit Egypte. In: Archeologie Magazine 2020-5, p. 36-38.

D. Kertai

- met J. Macginnis e.a. Excavations at the Darband-i Rania pass, Iraqi Kurdistan: Report on the 2016 and 2017 Seasons, in: Iraq 82, p. 139-178.
- The 'sun(god) of all people': Šamaš's presence in the throneroom of Ashurnasirpal II at Kalḫu, in: red. E. Katzy, S. Kulemann-Ossen, N. Cholidis. Zwischen Ausgrabung und Ausstellung. Beiträge zur Archäologie Vorderasiens. Festschrift für Lutz Martin. p. 383-395.
- Libbali-sharrat in the Garden: An Assyrian Queen Holding Court, in: Source: Notes in the History of Art 39-4, p. 209-218.

H. Krudop

- Mummiekist klaar voor reis naar Japan. Onderzoek en restauratie voorafgaand aan een reizende tentoonstelling, in: *Archeologie Magazine* 2020-1, p. 56-59.

H. Pauts

- Een collectie tussen wal en schip. Munten, penningen en afgietsels, in: *RMO Magazine* 50, p. 20-23.

L. Petit

- met C. Erkelens. Jericho tomb P23 in the Dutch National Museum of Antiquities, in: red. R.T. Sparks, B. Finlayson, B. Wagemakers and J.M. Briffa. *Digging up Jericho. Past, Present and Future*. Oxford; Archaeopress, p. 129-150.
- met Z. Kafafi. Een heiligdom met opslagruimtes, in: *RMO Magazine* 49, p. 26-29.
- Opgraven in 3D, in: *Archeologie Magazine*, 2020-1, p. 10-11.
- Boekbespreking: red. I. Shai, J.R. Chadwick, L. Hitchcock, A. Dagan, C. McKinny en J. Uziel. *Tell it in Gath. Studies in the History and Archaeology of Israel. Essays in Honor of Aren M. Maeir on the Occasion of His Sixtieth Birthday* (2018), in: *Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins* 136 (1), p. 98-100.
- met Z. Kafafi. *Tell Damiyah*, in: *Archaeology in Jordan* 2: 2018 and 2019 Seasons. *ACOR Newsletter* 32.2, p. 52-54.
- Boekbespreking: red. A. Lichtenberger en R. Raja. *The Archaeology and History of Jerash. 110 Years of Excavations* (2018), in: *Bibliotheca Orientalis* LXXVII (3-4), p. 366-369.

D. Soliman

- At the hands of Senwosret III? The iconography and style of the reworked colossi Cairo JE 45975 and JE 45976, in: *Journal of Egyptian Archaeology* 105, p. 97-105.
- Textiel uit Egypte, in: *RMO Magazine* 49, p. 10-14.
- Textiel uit Egypte, in: *Métier* 9, p. 58-62.
- Textiles from Egypt, in: *Hali* 204, p. 108-109.
- Egyptisch textiel uit het eerste millennium, in: *Archeologie Magazine* 2020-2, p. 34-37.
- Tjairy: een harembestuurder in Leiden en Sakkara, in: *Archeologie Magazine* 2020-3, p. 18-19.
- An Egyptologist's breakdown of the "The Prince of Egypt" (1998), *LeidenIslamBlog* (April 2020) [<https://leidenislamblog.nl/articles/an-egyptologists-break-down-of-the-prince-of-egypt-1998>]
- Bring it back: Ancient Egypt as imagined in Afro-American music, *Antiquipop* (May 2020) [<https://antiquipop.hypotheses.org/antiquipop-english/8761eng>]
- Deep Purple: dyeing Egyptian textiles, *Papyrus Stories* (June 2020) [<https://papyrus-stories.com/2020/06/01/deep-purple-dyeing-egyptian-textiles>]
- Late Antique and Medieval remains at Saqqara: a retrospective, in: *Friends of Saqqara Newsletter* 18, p. 21-33.
- Two groups of Deir el-Medina ostraca recording duty rosters and daily deliveries composed with identity marks, in: eds. R. Ast, M. Choat, J. Cromwell, J. Lougovaya, en R. Yuen-Collingridge. *Observing the Scribe at Work: Scribal Practice in the Ancient World*. *Orientalia Lovaniensia Analecta*, p. 45-61.
- Egypte in woord en beeld: een greep uit de bibliotheek en het archief, in: *RMO Magazine* 50, p. 4-9.
- Op reis naar Egypte, *Archeologie Magazine* 2020.
- Met Geralda Jurriaans-Helle, Veerle van Kersen, Tineke Rooijackers: *Textiel uit Egypte*, Sidestone Press, 58 pagina's.

D. Soliman en L. Weiss

- met P. Del Vesco, C. Greco, en C. Rossi. Saqqara away from Saqqara: Research in troubled times, in: *Friends of Saqqara Newsletter* 18, p. 4-20.
- met P. Del Vesco, C. Greco, en N. Staring. The Leiden-Turin Archaeological Expedition to Saqqara: Preliminary Results of the 2019 Fieldwork Season, in: *Rivista del Museo Egizio* 4.

J. van der Sterren

- Glas, in: *RMO Magazine* 49, p. 16-19.
- Dubbelbalsarium. 1500 jaar oude Romeinse cosmetica's, in: *Vind* 39, p. 46-47.

S. van der Vaart-Verschoof

- Spoorzoeken. *Archeologie Magazine* 2020-6.
- Treinen & troffels. *RMO Magazine* 50, p. 18-19.

L. Weiss

- Sakkara: Leven in een dodenstad, in: *Archeologie Magazine* 2020-1, p. 12-14.
- met N.T.B. Staring en H.P.R. Twiston Davies. Sakkara: Leven in een dodenstad (Nederlandse, Engelse en Arabische versie).
- met R.J. Demaree. Een bijna vergeten brief van Chicago naar Leiden, in: *Archeologie Magazine* 2020-6, p. 32-35.
- met M. de Bakker, M. Richardson, B. Stoel en I. Hernandez-Giron. Revealing the secrets of Animal Mummies with Canon technology, in: *Visions* 35, p. 70-75.
- met C. Greco. Secrets of Saqqara, in: *Current World Archaeology* 103, p. 16-21.
- met R. Demarée. Ein fast vergessener Brief vereinigt Ramses VI aus Leiden und Chicago, in: eds. A. Weber, M. Grünhagen, L. Rees en J. Moje. *Akhet Neheh. Studies in Honour of Willem Hovestreydt on Occasion of his 75th Birthday*, *GHP Egyptology* 33, p. 131-134.

A. Willemsen

- Harnashandschoen, in: *Vind Magazine* 38, p. 74-75.
- Columns: Vikingring, in: *Archeologie Magazine* 2020-3, p. 31, *Tinnen inktpot*, *Archeologie Magazine* 2020-6, p. 22.
- Karolingische topstukken: Wapens en sieraden in het Stuttgarter Psalter zoals opgegraven in Dorestad, in: *Archeologie Magazine* 2020-4, p. 46-49
- met M. Langbroek. Karolingische kralen uit Dorestad, in: *Archeologie in Nederland* 2020-3, p. 42-47.
- Children's Toys in Italy, 1350-1550, in: red. V. Kopp en E. Lapina. *Games and Visual Culture in the Middle Ages and the Renaissance*, p. 263-288.
- (Re-)collecting the Frankish Cemetery of Niederbreisig in the German Rhineland, in: red. L.W.S.W. Amkreutz, *Collecting Ancient Europe, National Museums and the search for European Antiquities in the 19th-early 20th century*, p. 143-150.
- (red.) Topstukken van het Rijksmuseum van Oudheden (Nederlandse en Engelse versie).

T. van der Zon

- met Ben van den Bercken, Koninklijk bezit. De soepterrine van Amalia van Solms, in: *COLLECT* 6, p. 76-79.

Bijlage VI: Nevenfuncties

Conservator Nederland prehistorie Luc Amkreutz

- Lid werkgroep Steentijd Noordzee/ Doggerland research group
- Voorzitter Stichting Archeologie/ organisatie van de Steentijddag
- Deelnemer Groot Reuvensoverleg
- Onbezoldigd medewerker Faculteit der Archeologie, European prehistory
- Lid beoordelingscommissie Reuvenfonds, Stichting Reuvens

Conservator Nederland in de Romeinse Tijd Jasper de Bruin

- Lid Werkgroep Nederrijnse limes
- Lid klankbordgroep opgravingen Vliegveld Valkenburg

Restaurator Renske Dooijes

- Lid examencommissie en docent masteropleiding conservering en restauratie UvA

Conservator Klassieke Oudheid Ruurd Halbertsma

- Fellow Society of Antiquaries of London
- Gastmedewerker LUCAS, Universiteit Leiden
- Referent Ministero dell' Istruzione, dell'Università e della Ricerca, Rome
- Referent European Research Counsel (ERC), Brussel
- Lid studiegroep Lasimos, Universiteiten Pisa en Parijs
- Regent Bethlehemhof, Leiden
- Penningmeester Vereniging van Hoogleraren (ProParte), Universiteit Leiden

Assistent-conservator Egypte Petra Hoogenboom

- Lid landelijk bestuur Ex Oriente Lux
- Promovenda Universiteit Leiden
- Commissielid organisatie Demotic Summerschool 2021
- Lid papyrologie+ groep Universiteit Leiden

Projectleider Hanneke Kik

- Secretaris ICOM International Committee for Exhibitions and Exchange

Restaurator Helbertijn Krudop

- Lid examencommissie en docent masteropleiding conservering en restauratie, UvA
- Lid bestuur Stichting Ebenist: platform voor meubel- en houtrestauratie

Hoofd publieksdienst Rita van Oosterhoud

- Secretaris vriendenvereniging RoMeO

Hoofd collecties en onderzoek Lucas Petit

- Bestuurslid vriendenvereniging RoMeO
- Hoofredacteur RMO Magazine

Conservator Egypte Daniel Soliman

- Lid wetenschappelijke adviesraad Stichting Friends of Saqqara
- Lid raad van toezicht Stichting Huis van Horus
- Lid onderzoeksgroep Tomb Construction in the New Kingdom, Kopenhagen
- Lid organisatiecomité ICE XIII, 2023
- Jurylid NINO thesis prize
- Jurylid Zenobiabeurs
- Peer reviewer CIPEG Journal

Assistent-conservator Nederland prehistorie Sasja van der Vaart-Verschoof

- Lid werkgroep Steentijd Noordzee/ Doggerland research group
- Lid programmacommissie Reuvensdagen

Medewerker PR en communicatie Selkit Verberk

- Bestuurslid vereniging vrienden van Satricum

Directeur Wim Weijland

- Vicevoorzitter Vereniging Rembrandt
- Voorzitter commissie financiën Vereniging Rembrandt
- Voorzitter commissie benoemingen Vereniging Rembrandt
- Lid bestuur VSB-Vermogensfonds
- Lid raad van toezicht VSB-donatiefonds
- Voorzitter auditcommissie VSB-donatiefonds
- Lid curatorium NINO
- Lid bestuur Stichting Bontius

Conservator Egypte Lara Weiss

- Lid wetenschappelijke adviesraad Stichting Friends of Saqqara
- Voorzitter & secretaris raad van toezicht Stichting Huis van Horus
- Lid van het scientific committee van het Vatican Coffin Project
- Co-Fielddirector Leiden/Turijn opgraving in Sakkara
- Deelaanstelling aan de Universiteit Leiden voor een Vidi-project
- Consortium-lid van het EU-project Transformation of the Egyptian Museum
- Editorial member Luxor Times Magazine
- Editorial member CIPEG newsletter (sectie Egyptologen ICOM)
- Penningmeester CIPEG (boardmember)
- Lid wetenschappelijke adviesraad ICE XIII, 2023

Conservator Nederland Middeleeuwen Annemarieke Willemsen

- Continental representative Finds Research Group, Engeland
- Lid onderzoeksschool Mediëvistiek
- Lid Programming committee International Medieval Congress, Leeds
- Lid wetenschappelijk comité tentoonstelling Kinderen van de Renaissance, Mechelen

Projectleider Anna de Wit

- Lid raad van advies Oudheid, VU Amsterdam

Bijlage VI: Samenstelling raad van toezicht per 31/12/2020

	Drs. Sander P. van den Eijnden	Dr. Annemarie van Geel	Drs. Cateautje M.L. Hijmans van den Bergh MBA	Disa F. Jironet LL.M LLB	Prof. dr. Ineke Sluiter	Marc van den Tweel	Prof. dr. Miguel John Versluys
Functie in raad	Voorzitter, lid remuneratie-commissie	Lid, benoemings-commissie voorzitter	Lid, auditcommissie	Lid, benoemings-commissie voorzitter	Lid	Lid, auditcommissie, benoemings-commissie voorzitter	Lid, contactpersoon ondernemingsraad
Functie in samenleving	Voorzitter college van bestuur Hogeschool Leiden	Eigenaar Faraasha Middle East Training & Advisory	Bestuurslid Autoriteit Consument & Markt	Officier van justitie, parket Amsterdam	Hoogleraar Griekse taal & cultuur Universiteit Leiden	Algemeen directeur Natuurmonumenten	Hoogleraar klassieke en mediterrane archeologie Universiteit Leiden
Aantreden	13/06/2013	01/05/2020	01/05/2020	01/05/2020	28/03/2013	02/12/2016	13/12/2019
Eerste termijn	13/06/2017	01/05/2024	01/05/2024	01/05/2024	28/03/2017	02/12/2020	13/12/2023
Tweede termijn	13/06/2021	01/05/2028	01/05/2028	01/05/2028	28/03/2021	02/12/2024	13/12/2027
Competentie 1	Bestuur publieke organisaties	Kennis herkomstlanden van de collectie	Financiële kennis	Juridische kennis	Griekse en Latijnse taal en cultuur, educatie	Communicatie, marketing en fondsenwerving	Archeologie
Competentie 2	Hoger onderwijs / Educatie	Arabische taal, cultuur en hedendaagse maatschappij	Governance, publiek bestuur	Jongerencultuur	Verbinding met Leidse Faculteit Geesteswetenschappen	Bestuur, toezicht en organisatie-ontwikkeling	Verbinding met Leidse Faculteit der Archeologie
Relevante nevenfunctie	Vicevoorzitter Vereniging Hogescholen	Lid van de Worldconnectors	Lid raad van toezicht Universiteit Leiden	Lid bestuur stichting Prison Yoga Project Nederland	President KNAW	Bestuurslid, Nationale Monumenten-organisatie	Lid commissie wetenschappelijke bestedingen LUF
Relevante nevenfunctie		Ariane de Rothschild Fellow in Inter-cultural Dialogue	Lid Raad van Advies Stichting Internationale Spinozaprijs	Lid adviescommissie beuzen Prins Bernhard Cultuurfonds	Lid raad van toezicht Kasteel De Haar	Lid Academia Europaea	
Relevante nevenfunctie				Lid paleis-commissie Paleis op de Dam	Bestuurslid, Platform Goede Doelen Loterijen		

Bijlage VIII: Organogram per 01/01/2021

Raad van Toezicht

Sander van den Eijnden (voorzitter)
Annemarie van Geel
Cateaufje Hijmans van den Bergh
Disa Jironet Loewe
Ineke Sluiter
Marc van den Tweel
Miguel John Versluys

Directiesecretariaat/ Fondswerving

Vivlan Baan
Berber van der Oord

Financiën en Bedrijfsvoering

Afdelingshoofd: Guus Waals

Controllen

Franka Kerklaan

Financiële administratie

Gerdien v.d. Helde
Simone van der Geest

Gebouwencoördinator

John van der Steen

Publieksdienst

Hoofd/zaal

Rita van Oosterhoud

Evenementen/zaalverhuur

Elsbeth Tjon Sle Fat

Medewerkers

Anouk Wallien
Emma de Looij
Emma Verwelj
Esmee Boschma
Henric Jansen
Inge Boolster
Jasmijn Nobelen
Joris Geboers
Keshia Akkermans
Kees van de Mortel
Lianne Imthorn
Lisa van Oudheusden
Lucas Knifel
Marein Meljer
Marlies de Groot
Max Montfroofj
Menno Meljerink
Niels de Brabander
Noël Franken
Petra Meljerink-Hogenboom
Rania ZIn El Deen Abed Elazez
René Kamerich
Sam Botan
Saskia van Erp

Beveiliging

Hoofd

██████████

Beveiligers

Ahmed el Bouhall
Derk van der Niet
Jan Zijderhand
Kevin Lafeber
Nick Onderwater
Raoul Frankhuizen
Sander van Dijk
Simon Heshusius
Yavuz Er

Directeur

Wim Weijland

P&O

Simone Swertz

Collecties en Onderzoek

Afdelingshoofd: Lucas Petit

PR, comm./marketing

Carlijn Oldenkotte
Jacco van Weele
Judith Maat
Selkit Verberk

Presentaties

Projectleiders

Anna de Wit
Hanneke Kik
Jill van der Sterren
Leonie van Esser
Tanja van der Zon

Projectconservator

Aurora Raimondi Cominesi

Educatie

Projectmedewerkers:

Marleke Peters
Timo Epping

Conservatoren

Annemarieke Willemsen
Daniël Sollman
David Kertal
Jasper de Bruijn
Lara Weiss
Luc Amkreutz
Ruurd Halbertsma

Assistent conservatoren

Petra Meljerink-Hogenboom
Sasja van der Vaart-Verschoof

Restauratoren

Eliza Jacobi
Helbertijn Krudop
Juliet Balnes
Nike Haverkamp
Renske Dooljes

Registrar

Helkki Pauts

Collectiebeheerders

Jeroen Rensen
Marianne Stauthamer
Robert Ritter

Fotografen

Robbert-Jan Looman

Archivaris/bibliothecaris

Mariëtte Buisink

